

**ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ**

**РЕГІОНАЛЬНА ДОПОВІДЬ
ПРО СТАН НАВКОЛИШНЬОГО
ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В
ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ у 2023 році**

**Полтава
2024**

ВСТУП

Регіональна Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Полтавській області у 2023 році підготовлена на виконання ст. 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та Порядку взаємодії Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України з обласними, Київською і Севастопольською міськими державними адміністраціями з питань охорони навколишнього природного середовища (пункт 3 розділ IV), який затверджений наказом Міндовкілля України від 28.10.2022 № 454 та зареєстрований в Міністерстві юстиції України 07.02.2023 за № 242/39298.

Під час роботи над Доповіддю були використані матеріали, які надали Головне управління статистики у Полтавській області; Головне управління Держгеокадастру у Полтавській області; Полтавський обласний центр з гідрометеорології; Державна екологічна інспекція Центрального округу; Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області; Слобожанський лісовий офіс ДП «Ліси України»; Головне управління Держспродрасживслужби в Полтавській області; Управління Державного агентства меліорації та рибного господарства у Полтавській області (Полтавський рибоохоронний патруль); Полтавська філія ДУ «Держґрунтохорона» Державної установи «Інститут охорони ґрунтів України»; Східна інспекція з ядерної та радіаційної безпеки (на правах самостійного управління) Державної Інспекції ядерного регулювання України, м. Харків; Харківська міжобласна філія Державного спеціалізованого підприємства «Об'єднання «Радон»; Департамент культури та туризму Полтавської обласної державної адміністрації; Департамент з питань оборонної роботи, цивільного захисту та взаємодії з правоохоронними органами облдержадміністрації; Департамент будівництва, містобудування і архітектури, житлово-комунального господарства та енергетики облдержадміністрації; Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації; Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтавський державний медичний університет; Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Короленка; Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» та інші підприємства, організації, установи Полтавської області.

Зібрані матеріали характеризують стан атмосферного повітря, водних, земельних ресурсів, рослинного, тваринного світу, природно-заповідного фонду, ілюструє вплив господарської діяльності на довкілля, висвітлюють нагальні екологічні проблеми та пропонують шляхи їх вирішення. Також у Доповіді проаналізовано стан державного управління у сфері охорони навколишнього середовища, стан екологічної освіти, інформування громадськості та громадські рухи.

Доповідь публікується на веб-ресурсі незалежного Регіонального інформаційно-моніторингового центру «Довкілля Полтавщини» (<https://eco-pntu.in.ua/iformatsijno-monitoringovyj-tsentr-dovkillya-poltavshhyny/>) та офіційному сайті Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової адміністрації (<https://eko.adm-pl.gov.ua/>).

Згідно з положеннями Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» фізичні особи, фізичні особи-підприємці, юридичні особи під час воєнного стану або стану війни та протягом трьох місяці після його припинення мають право не подавати статистичну та фінансову звітність. Ураховуючи зазначену норму, частина респондентів, які були залучені до участі у державних статистичних спостереженнях, скористалася цим правом і не подала звіти, що унеможлиблює формування органами державної статистики об'єктивної інформації по окремих статистичних показниках.

ЗМІСТ

1.	ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ	9
1.1.	Географічне розташування та кліматичні особливості території	9
1.2.	Соціальний та економічний розвиток області	10
2.	АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ	13
2.1.	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря	13
2.1.1.	Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря	13
2.1.2.	Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)	15
2.2.	Транскордонне забруднення атмосферного повітря	17
2.3.	Якість атмосферного повітря в населених пунктах	17
2.4.	Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря	21
2.5.	Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття	22
2.6.	Державна політика та заходи у сфері поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря	23
3.	ЗМІНА КЛІМАТУ	25
3.1.	Тенденції зміни клімату	25
3.2.	Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату	27
3.3.	Політика та заходи у сфері охорони озонного шару	28
4.	ВОДНІ РЕСУРСИ	29
4.1.	Водні ресурси та їх використання	29
4.1.1.	Загальна характеристика	29
4.1.2.	Водокористування та водовідведення	30
4.2.	Забруднення поверхневих вод	32
4.2.1.	Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод	32
4.2.2.	Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)	33
4.2.3.	Транскордонне забруднення поверхневих вод	34
4.3.	Стан поверхневих вод	35
4.3.1.	Екологічний стан та потенціал масивів поверхневих вод	35
4.3.2.	Хімічний стан масивів поверхневих вод	37
4.3.3.	Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію	39
4.3.4.	Радіаційний стан поверхневих вод	39
4.5.	Державна політика та заходи щодо поліпшення стану водних об'єктів	40
5.	ЗБЕРЕЖЕННЯ БІО- ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ, РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ФОРМУВАННЯ ЕКОМЕРЕЖІ	42
5.1.	Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі	42

5.1.1.	Загальна характеристика	42
5.1.2.	Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття	43
5.1.3.	Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття	44
5.1.4.	Формування національної екомережі	46
5.1.5.	Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами (ГМО)	48
5.2.	Охорона, використання та відтворення рослинного світу	48
5.2.1.	Загальна характеристика рослинного світу	48
5.2.2.	Охорона, використання та відтворення лісів та інших рослинних ресурсів	49
5.2.3.	Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів	52
5.2.4.	Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України	53
5.2.5.	Охорона, використання та відтворення зелених насаджень	54
5.2.6.	Інвазійні чужорідні види рослин у флорі в межах адміністративно-територіальної одиниці	55
5.3.	Охорона, використання та відтворення тваринного світу	56
5.3.1.	Загальна характеристика тваринного світу	56
5.3.2.	Стан і ведення мисливського господарства	57
5.3.3.	Стан і ведення рибного господарства	60
5.3.4.	Охорона і відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів	61
5.3.5.	Охорона, використання та відтворення водних біоресурсів	62
5.3.6.	Інвазійні чужорідні види тварин у фауні в межах області	63
5.4.	Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні	64
5.4.1.	Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду	64
5.4.2.	Водно-болотні угіддя міжнародного значення	65
5.4.3.	Біосферні резервати та Всесвітня спадщина	66
5.4.4.	Формування Смарагдової мережі	66
5.5.	Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду	68
5.6.	Державна політика та заходи збереження біорізноманіття	70
6.	ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ	71
6.1.	Структура та стан земельних ресурсів	71
6.1.1.	Структура та динаміка основних видів земельних угідь	71
6.1.2.	Стан ґрунтів	73
6.1.3.	Деградація земель	74
6.2.	Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти	75
6.3.	Державна політика та заходи у сфері охорони земель	77
6.3.1.	Практичні заходи	77
6.3.2.	Нормативно-правове, фінансове та інституційне забезпечення,	

міжнародне співробітництво	77
7. НАДРА	79
7.1. Мінерально-сировинна база	79
7.1.1. Стан та використання мінерально-сировинної бази	79
7.2. Система моніторингу геологічного середовища	84
7.2.1. Підземні води: ресурси, використання, якість	84
7.2.2. Екзогенні геологічні процеси	84
7.3. Дозвільна діяльність у сфері використання надр	85
7.4. Геологічний контроль за вивченням та використанням надр	86
7.5. Державна політика та заходи щодо геологічного вивчення та раціонального використання надр	86
8. ВІДХОДИ	89
8.1. Структура утворення та накопичення відходів	89
8.2. Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)	89
8.3. Транскордонні перевезення небезпечних відходів	92
8.4. Державна політика у сфері поведінки з відходами	92
9. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА	93
9.1. Екологічна безпека як складова національної безпеки	93
9.2. Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку	93
9.3. Радіаційна безпека	97
9.3.1. Стан радіоактивного забруднення території області	97
9.3.2. Поводження з радіоактивними відходами	99
9.3.3. Стан радіаційної безпеки у зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення	99
9.4. Екологічна безпека на територіях, які зазнали впливу внаслідок збройної агресії проти України	99
9.4.1. Шкода, завдана земельним ресурсам	100
9.4.2. Втрати надр	100
9.4.3. Збитки, завдані водним ресурсам	100
9.4.4. Шкода, завдана атмосферному повітрю	100
9.4.5. Втрати лісового фонду	100
9.4.6. Збитки, завдані природно-заповідному фонду	100
9.5. Державна політика та заходи із забезпечення екологічної безпеки	100
10. ПРОМИСЛОВІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОКІЛЛЯ	102
10.1. Структура та обсяги промислового виробництва	102
10.2. Вплив на навколишнє середовище	103
10.2.1. Гірничодобувна промисловість	103
10.2.2. Металургійна промисловість	105
10.2.3. Хімічна та нафтохімічна промисловість	106
10.2.4. Харчова промисловість	107
10.3. Державна політика та заходи з екологізації промислового виробництва	108

11.	СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ	110
11.1.	Тенденції розвитку сільського господарства	110
11.2.	Вплив на навколишнє середовище	111
11.2.1.	Внесення мінеральних та органічних добрив на оброблювальні землі та під багаторічні насадження	111
11.2.2.	Використання пестицидів	114
11.2.3.	Зрошення та осушення земель	114
11.2.4.	Тенденції в тваринництві	115
11.3.	Органічне сільське господарство	115
11.4.	Державна політика та заходи з екологізації сільського господарства	116
12.	ЕНЕРГЕТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ	117
12.1.	Структура виробництва та використання енергії	117
12.2.	Ефективність енергоспоживання та енергозбереження	118
12.3.	Вплив енергетичної галузі на навколишнє природне середовище	122
12.4.	Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики	123
12.5.	Державна політика та заходи щодо зменшення впливу енергетики на навколишнє природне середовище	124
13.	ТРАНСПОРТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ	125
13.1.	Транспортна мережа	125
13.1.1.	Структура та обсяги транспортних перевезень	125
13.1.2.	Склад парку та середній вік транспортних засобів	127
13.2.	Вплив транспорту на навколишнє середовище	128
13.3.	Державна політика та заходи щодо зменшення впливу транспорту на навколишнє середовище	128
14.	СТАЛЕ СПОЖИВАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВО	130
14.1.	Тенденції та характеристики споживання	130
14.2.	Запровадження елементів сталого споживання та виробництва	131
15.	ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА	133
15.1.	Національна та регіональна екологічна політика	133
15.2.	Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища	134
15.3.	Державний нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища	136
15.4.	Виконання державних цільових екологічних програм	138
15.5.	Державна політика у сфері моніторингу навколишнього природного середовища	140
15.6.	Оцінка впливу на довкілля	143
15.7.	Економічні засади природокористування	143
15.7.1.	Економічні механізми природоохоронної діяльності	143
15.7.2.	Стан фінансування природоохоронної галузі	144
15.8.	Технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного	

	середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки	146
15.9.	Державне регулювання у сфері природокористування	147
15.10.	Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони довкілля	148
15.11.	Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються охорони навколишнього природного середовища	154
15.12.	Екологічна освіта та інформування	155
15.13.	Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища	158
	ВИСНОВКИ	160

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

1.1. Географічне розташування та кліматичні особливості території

Полтавщина розташована в центральній частині України в лісостеповій зоні з помірно-континентальним кліматом. На півночі область межує з Чернігівською (107 км) та Сумською (238 км) областями, на сході – з Харківською (188 км), на півдні – з Дніпропетровською (173 км) і на заході – з Київською (19 км), Черкаською (225 км) та Кіровоградською (149 км). Загальна довжина меж близько 1100 км, з яких 162 км – по Кременчуцькому і Кам'янському водосховищах.

Площа області складає 28,75 тис.км², або 4,6 % площі України.

На південному заході області протікає р. Дніпро, більша частина течії якого зарегульована водосховищами. Найбільшими притоками Дніпра є:

- Псел – довжина в межах області 350 км, об'єм стоку 1,46 км³ на рік;
- Сула – довжина в межах області 213 км, об'єм стоку 1,15 км³ на рік;
- Ворскла – довжина в межах області 226 км, об'єм стоку 0,9 км³ на рік;
- Оріль – довжина в межах області 80 км, об'єм стоку 0,355 км³ на рік.

Густота річкової сітки більша на півночі, менша на південному заході. Більша частина стоку припадає на березень – квітень. Річки області живляться переважно талими сніговими водами (60% об'єму стоку).

Більшість ландшафтів області відносяться до лісостепового типу (клас рівнинних східноєвропейських ландшафтів), і лише на південному сході – до степового та північно-степового типу. У зв'язку з високим рівнем сільськогосподарської діяльності, природні ландшафти не збереглися і тому переважають антропогенні. Їх структурі притаманний сільськогосподарський тип. Місцевість області являє собою рівнину, розділену річковими долинами і ярами.

Полтавська область знаходиться в помірному кліматичному поясі. Найбільший вплив на формування погодних умов і клімату області мають величина і характер сонячного випромінювання, віддаленість регіону від великих водних мас, належність області до зони дії переважно атлантичних помірних та арктичних холодних повітряних мас, рівнинність.

Територія області належить до недостатньо вологої, теплої, крайній південний схід – до посушливої, дуже теплої агрокліматичної зони. Середньорічна кількість опадів на території області змінюється, збільшуючись з півдня на північ. Кліматичні умови області сприятливі для життя людини.

Лісові ресурси в області невеликі. Всі ліси віднесені до природоохоронних і рекреаційних.

В області розвідано та експлуатується багато нафтових, нафтогазоконденсатних, газових і газоконденсатних родовищ. В районі Кременчуцької аномалії зосереджені запаси залізних руд. Серед інших корисних копалин – торф, будівельні матеріали, мінеральні води.

Найбільш поширені в області ґрунти – чорноземи. Вони займають майже дві третини території області.

1.2. Соціальний та економічний розвиток області

Відповідно до Закону України від 03.03.2022 № 2115-IX «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення, органи державної статистики призупиняють оприлюднення статистичної інформації, тому деяка інформація зазначена за попередній період

Кількість наявного населення на 1 січня 2022 року за даними Головного управління статистики у Полтавській області становила 1352,3 тис. осіб, з них 848,1 тис. осіб (62,7%) – міське населення, 504,2 тис. осіб – сільське.

Щільність населення – 47 осіб на 1км², менша, ніж в середньому по Україні (69 осіб/км²).

Адміністративно-територіальний устрій Полтавської області наведений в таблиці за даними офіційного вебпорталу Верховної Ради України:

райони	- 4;
територіальні громади	- 60;
міста	- 16;
райони у містах	- 5;
селищ міського типу	- 20;
сільські населені пункти	- 1803

Провідними галузями промисловості області є машинобудування, паливна, гірничорудна, будівнича та харчова. Розвинуті видобування і переробка залізної руди, нафти, природного газу і газового конденсату, також виробництво сталі, будівельних матеріалів, сільськогосподарської продукції: м'яса і масла тваринного, олії, цукру та інших видів промислової продукції.

За даними Головного управління статистики у Полтавській області у 2021 році порівняно із 2020 роком на Полтавщині індекс промислового виробництва становив – 101,1% (2020 – 99,8%, 2019р. – 98,8%, 2018р. – 101,5%, 2017р. – 98,9%, 2016р. – 100,1%, 2015р. – 96,2%, 2014р. – 92,9%, 2013р. – 94,7%).

У добувній промисловості і розробленні кар'єрів обсяги виробництва продукції збільшилися на 0,9%, у переробній галузі обсяг виробленої продукції зріс на 3,6%.

Рис.1.1. Індекси промислової продукції за видами діяльності у відсотках до попереднього року

У 2021 році у переробній промисловості спостерігався ріст у виробництві хімічних речовин і хімічної продукції – на 11,5%, виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – на 6,0%, машинобудуванні – на 6,4%. Разом з тим у виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів випуск продукції зменшився на 1,7%, текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів – на 1,0%, виготовленні виробів з деревини, виробництві паперу та поліграфічній діяльності – на 13,6%, металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування – на 1,4%.

За 2021 рік видобуто 447,4 тис. т газового конденсату природного, одержаного з родовищ газу природного, 9003,7 млн м³ газу природного скрапленого або в газоподібному стані.

Сільськогосподарське виробництво є однією з провідних галузей економіки області. За даними Головного управління статистики у Полтавській області (Статистичний бюлетень «Соціально-економічне становище Полтавської області за 2021 рік») у 2021 році індекс сільськогосподарської продукції порівняно із 2020 роком становив 106,1%, у тому числі в підприємствах – 108,5%, у господарствах населення – 100,8%. Індекс продукції рослинництва становив 107,7%, продукції тваринництва – 98,3%.

У 2021 році реалізовано на забій 96,5 тис. т сільськогосподарських тварин (у живій масі), що на 6,2% більше порівняно з 2020 роком, вироблено 691,8 тис. т молока (на 5,8% менше) та 630,4 млн шт. яєць (на 7,1% менше).

За розрахунками на 1 січня 2022 р загальна кількість великої рогатої худоби склала 187,5 тис. голів (на 2,3% менше, ніж на 1 січня 2021р.), у тому числі корів – 102,4 тис. (на 4,7% менше); свиней – 323,0 тис. (на 0,3% більше), овець та кіз – 44,7 тис. (на 0,2% менше), птиці свійської – 5267,7 тис. голів (на 13,0% більше).

Транспортна мережа області доволі розвинута. Протяжність залізниць – близько 1100 кілометрів, з них електрифіковано третина. За даними управління інфраструктури та цифрової трансформації Полтавської обласної державної адміністрації загальна протяжність автомобільних доріг області у 2022 році

становила 8 916,878 км, з яких 8 915,978 (майже 100%) – дороги з твердим покриттям.

Функціонування річкового транспорту забезпечують два річкових порти – Кременчуцький річковий порт та Горішньоплавнівський вантажний порт ПрАТ «Полтавського ГЗК». Порти розташовані на лівому березі р. Дніпро і обслуговують тільки вантажні перевезення.

Загальна довжина магістральних трубопроводів складає 554 кілометри.

2. АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ

Відповідно до Закону України від 03.03.2022 № 2115-IX «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення, органи державної статистики призупиняють оприлюднення статистичної інформації, тому деяка інформація зазначена за попередній період

2.1. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

2.1.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

За даними Головного управління статистики у Полтавській області у 2023 році від стаціонарних джерел забруднення повітря надійшло 30,3 тис. т. забруднюючих речовин (без урахування викидів діоксиду вуглецю), що на 4,5 тис. т більше ніж у 2022 році.

Щільність викидів від стаціонарних джерел забруднення у розрахунку на квадратний кілометр території області у 2023 році становила 1,05 т шкідливих речовин, обсяги викидів шкідливих речовин у розрахунку на одну особу області становили 22,4 кг.

За останніми наявними статистичними даними (2021 рік) серед стаціонарних джерел головними забруднювачами є підприємства міст Кременчук та Горішні Плавні. Значно менше викидів в обласному центрі – 1,87% від загального обсягу викидів. На м. Кременчук припадало 27,4% від усіх викидів забруднюючих речовин в атмосферу стаціонарними джерелами, майже стільки і у м. Горішні Плавні – 26%.

Рис.2.1. Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, тис. т

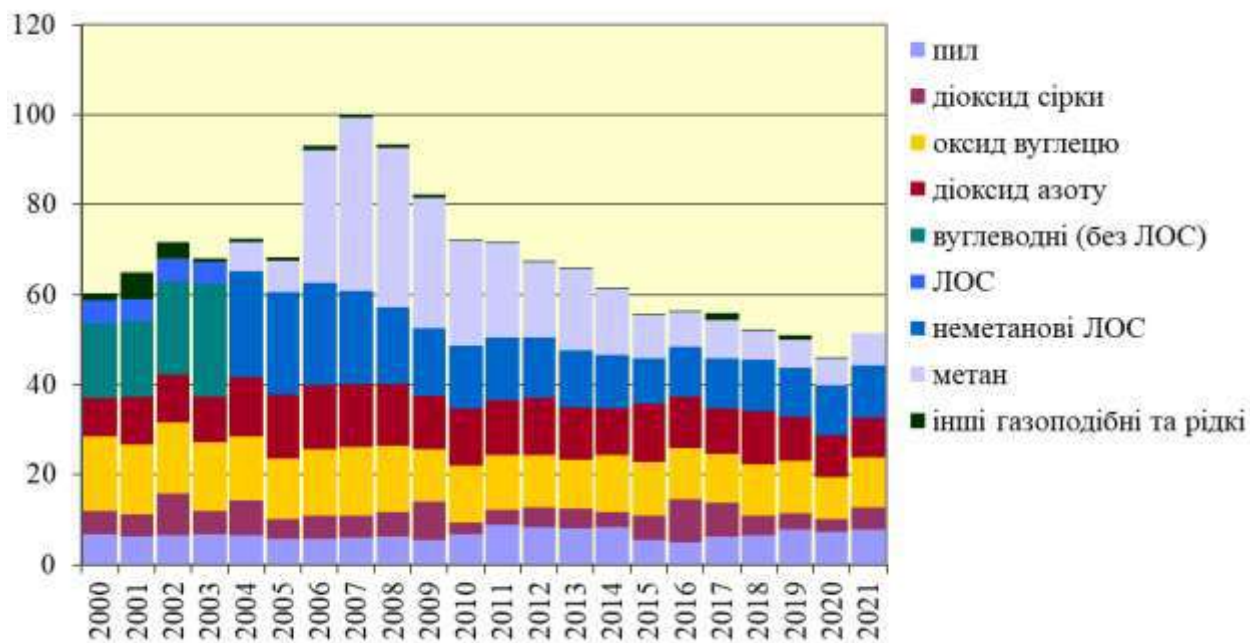
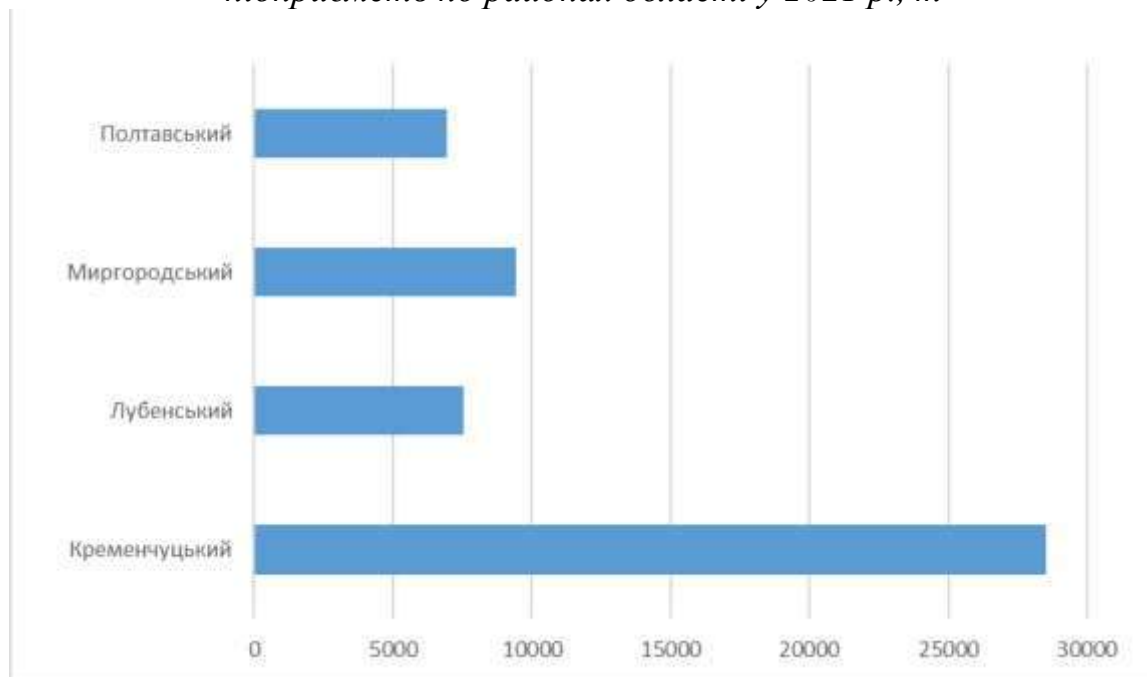

Рис.2.2. Викиди забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел підприємств по районах області у 2021 р., т

Розрахунок обсягів викидів забруднюючих речовин та парникових газів в атмосферне повітря від пересувних джерел (в тому числі від автотранспорту) Головним управлінням статистики в Полтавській області за 2023 рік (як і за 2016 - 2022 роки) не здійснювався.

Табл.2.1. Динаміка викидів в атмосферне повітря

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис. т.			Щільність викидів у розрахунку на 1 км ² , кг	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	Обсяг викидів на одиницю ВРП
	Всього	у тому числі				
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами			
1	2	3	4	5	6	7
2000	151,927	60,399	91,528	5284,2	91	-
2005	161,096	68,415	92,681	5603,1	103	8,9 т/млн грн
2006	190,436	93,127	97,309	6623,6	123	8,59 т/млн грн
2007	205,755	100,2	105,498	7156,4	134,2	7,26 т/млн грн
2008	202,239	93,4	108,792	7034,2	133,2	5,93 т/млн грн
2009	183,528	82,4	101,092	6383,4	121,9	5,14 т/млн грн
2010	172,752	72,811	99,942	6008,6	115,657	3,9 т/млн грн
2011	181,322	72,284	109,041	6306,6	122,311	3,42 т/млн грн
2012	178,906	67,902	111,004	6222,7	121,498	3,16 т/млн грн
2013	176,611	66,606	110,005	6142,9	120,717	3,02 т/млн грн
2014	166,635	62,915	103,720	5795,9	114,637	2,39 т/млн грн
2015	140,983	55,607	85,376	4903,6	97,636	1,47 т/млн грн
2016	56,216**	56,216	**	1955,3**	39,2324**	0,48 т/млн грн**
2017	55,893**	55,893	**	1944,0**	39,3521**	0,346 т/млн грн**
2018	52,156**	52,156	**	1814,1**	37,0655**	0,292 т/млн грн**
2019	50,959**	50,959	**	1772,4**	36,6274**	0,245 т/млн грн**
2020	45,814**	45,814	**	1593,5**	33,2169**	*
2021	52,4	52,4	**	1823,744**	38,501**	*
2022	25,8	25,8	**	897,37**	19,08**	*
2023	30,3	30,3	**	1050**	22,4**	*

Примітка.

* - величина валового регіонального продукту буде офіційно оприлюднена управлінням статистики після закінчення воєнного стану

** - розрахунок обсягів викидів забруднюючих речовин та парникових газів в атмосферне повітря від пересувних джерел (в тому числі від автотранспорту) Головним управлінням статистики в Полтавській області за 2016 – 2020 роки не здійснювався

У 2023 році 458 (у 2022 – 494, у 2021 – 525, у 2020 – 576, у 2019 – 623, у 2018 – 614, у 2017 – 641, у 2016 – 540, у 2015 – 651, у 2014 – 464) підприємства Полтавщини здійснювали викиди забруднюючих речовин та парникових газів. Найбільше підприємств розташовано у великих містах Полтава та Кременчук. В середньому одним підприємством області викинуто в атмосферне повітря 66,15 т (у 2022 – 52,2 т, у 2021 – 99,9 т, у 2020 – 79,539 т, у 2019 – 81,797 т, у 2018 – 84,945 т, у 2017 – 87,196 т, у 2016 – 104,103 т; у 2015 – 85,4 т; у 2014 – 135,6 т) забруднюючих речовин.

У 2023 році 83 підприємствами добувної промисловості і розроблення кар'єрів обсяг викидів склав 12,2 тис. т, що на 1,5 тис. т. менше ніж у попередньому році від 81 підприємства. 92 підприємства переробної промисловості у 2023 році здійснило 3,7 тис. т викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря області проти 2,7 тис. т забруднюючих речовин у 2022 році, що було викинуто 96 підприємствами. Підприємствами постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (22 од.) у 2023 році викинуто 6,1 тис. т забруднюючих речовин, що на 3,7 тис. т більше ніж в попередньому році здійснило викидів 23 підприємства. Підприємствами водопостачання, каналізації та поводження з відходами у 2023 році здійснено менш ніж 0,1 тис. т викидів в атмосферне повітря.

2.1.2. Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)

Потужним забруднювачем атмосфери області – є ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» (видобувна промисловість) – 11% обласних викидів. Обсяги викидів ТОВ «Кременчуцька ТЕЦ» (виробництво та розподілення електроенергії) – становлять 18,4 % усіх викидів у 2023 році.

Підприємство ТОВ «Єристівський гірничо-збагачувальний комбінат» (видобувна промисловість) отримало дозвіл на здійснення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря з II кварталу 2010 року. Частка викидів зазначеного підприємства зросла від 1,39% усіх обласних викидів у 2010 до 5,5% у 2014 році, у 2015 – 2016 роках простежувалося зменшення до 1,0%, починаючи з 2017 року простежується тенденція до зростання обсягів викидів до 6,33% загальних викидів по області у 2022 році. У 2023 частка викидів зменшилась до 2,3% загальних викидів Полтавської області.

У другому кварталі 2018 році ТОВ «Біланівський ГЗК» розпочало виконання робіт з розкриття родовища. Викиди за 2023 рік становили 0,48 % обласних викидів.

До 2022 року підприємством, яке здійснювало найбільший вплив на атмосферне повітря Полтавської області, залишалося ПАТ «Укртатнафта» (нафтопереробна промисловість). У 2020 році частка викидів складала 22,8% загальних обласних викидів. (Інформація за 2021 рік втрачена підприємством через ракетні обстріли рф інфраструктури підприємства. Наразі ПАТ «Укртатнафта» підпорядковане Міністерству оборони України, що передбачає виконання заходів з попередження виникнення можливих загроз та потенційних негативних наслідків для об'єктів критичної інфраструктури, що можуть впливати на стан обороноздатності держави. Тому інформація про діяльність підприємства у період дії воєнного стану носить конфіденційний характер і не може бути надана для інформування громадськості).

Табл.2.5. Основні забруднювачі атмосферного повітря

№ п/п	Підприємство - забруднювач	Відомча приналежність	Валовий викид, т		Зменшення/- збільшен- ня/+	Причина зменшення/ збільшення
			2023 р.	2022 р.		
1	2	3	4	5	6	7
1	ПАТ «Транснаціональна фінансово-промислова нафтова компанія «Укртатнафта»	Міністерство оборони України	Інформація буде надана після закінчення дії воєнного стану			
2	ПрАТ «Полтавський гірничо- збагачувальний комбінат»	Ferrexpo Poltava Mining	3360,336	4777,438	-1417,102	
3	ТОВ «Єристівський гірничо- збагачувальний комбінат»	Ferrexpo Yeristovo Mining	699,222	1634,195	-934,973	
4	ТОВ «Біланівський гірничо- збагачувальний комбінат»	Ferrexpo Belanovo Mining	146,827	153,8	-6,973	
5	ТОВ «Кременчуцька ТЕЦ»		5562,330	1951,068	+3611,262	
6	ПрАТ «Кременчуцький завод технічного вуглецю», м.Кременчук		114,877	182,552	-67,675	

За даними Головного управління статистики у Полтавській області викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами підприємств, що звітувалися за формою 2-ТП (повітря), мали наступний розподіл за видами економічної діяльності:

Табл.2.6. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за видами економічної діяльності

Вид економічної діяльності	Кількість підприємств	Обсяг викидів, тис. т
1	2	3
Усього	458	30,3
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	83	12,2

1	2	3
Переробна промисловість	92	3,7
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	22	6,1
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	9	0,0

2.2. Транскордонне забруднення атмосферного повітря

Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великій відстані підписана від імені Української РСР 14 листопада 1979 року, ратифікована – 13 травня 1980 року. Дата набрання чинності в Українській РСР – 16 березня 1983 року.

Зазначеною конвенцією передбачається оберігання людини й оточуюче її середовище від забруднення повітря, також прагнення обмежувати і, наскільки це можливо, поступово скорочувати і відвертати забруднення повітря, включаючи його транскордонне забруднення на великій відстані.

У Полтавській області кількість викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами поступово скорочується, а саме з 100,256 тис. т у 2007 році до 30,3 тис. т у 2023 році (хоча по Україні в цілому у 2023 році прослідковується незначне зростання на 2,9 % від обсягів 2022 року).

Скорочення відбувається, у тому числі, через впровадження сучасних методів та високотехнологічного обладнання для очистки газопилових потоків від джерел викидів на підприємствах області.

2.3. Якість атмосферного повітря в населених пунктах

Державні спостереження за вмістом забруднюючих речовин в атмосферному повітрі області здійснюють лабораторії Полтавського обласного центру з гідрометеорології на 4-х стаціонарних постах в м. Полтава, 4-х стаціонарних постах у м. Кременчук і на одному стаціонарному посту у м. Горішні Плавні.

Табл.2.7. Вміст основних забруднюючих речовин в атмосферному повітрі

Речовина	Клас небезпеки	Кількість міст, охоплених спостереженнями	Середньорічний вміст, мг/м ³	Середньодобові ГДК	Максимальний вміст, мг/м ³	Максимально разові ГДК	Частка міст (%), де середньорічний вміст перевищував:			Частка міст (%), де максимальний разовий вміст перевищував:		
							1 ГДК	5 ГДК	10 ГДК	1 ГДК	5 ГДК	10 ГДК
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Пил	III	3	0,126	0,150	0,800	0,500	31,54	–	–	21,99	–	–
Діоксид сірки	III	3	0,004	0,050	0,450	0,500	0,9	–	–	0,2	–	–
Оксид вуглецю	IV	3	0,967	3,000	13,0	5,000	–	–	–	0,9	–	–
Діоксид азоту	II	3	0,030	0,040	0,560	0,200	27,2	–	–	19,4	–	–
Оксид азоту	III	2	0,015	0,060	0,080	0,400	8,48	–	–	0,85	–	–
Аміак	IV	3	0,008	0,040	0,160	0,200	7,68	–	–	2,9	–	–
Формальдегід	II	2	0,006	0,003	0,084	0,035	48,7	–	–	46,3	–	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Фтористий водень	II	1	0,001	0,005	0,018	0,020	5,5	–	–	5,9	–	–
Хлористий водень	II	2	0,011	0,200	0,140	0,200	1	–	–	5	–	–
Сажа	III	2	0,004	0,050	0,375	0,150	1,78	–	–	4,34	–	–
Фенол	II	2	0,001	0,003	0,023	0,010	0,27	–	–	1,108	–	–

За даними лабораторії Полтавського обласного центру з гідрометеорології в атмосферному повітрі міст Полтава та Кременчук систематично спостерігається підвищений рівень вмісту пилу та протягом літніх місяців формальдегіду.

Простежується закономірність сезонних змін. Саме у холодний період зростає забрудненість діоксидом сірки та розчинними сульфатами, що пов'язано зі збільшенням викидів продуктів згорання палива.

Табл.2.8. Найбільші середні і максимальні концентрації забруднюючих речовин (в кратності ГДК) в атмосферному повітрі міст

Забруднююча речовина	Місто	Середньорічна концентрація	Максимально разова середньорічна концентрація
1	2	3	4
Пил	м. Полтава	1,156	0,800
Пил	м. Кременчук	0,118	0,700
Пил	м. Горішні Плавні	0,104	0,500
Діоксид сірки	м. Полтава	0,003	0,015
Діоксид сірки	м. Кременчук	0,006	0,450
Діоксид сірки	м. Горішні Плавні	0,005	0,045
Оксид вуглецю	м. Полтава	1,950	13,000
Оксид вуглецю	м. Кременчук	0,650	4,500
Оксид вуглецю	м. Горішні Плавні	0,300	0,500
Діоксид азоту	м. Полтава	0,040	0,200
Діоксид азоту	м. Кременчук	0,032	0,200
Діоксид азоту	м. Горішні Плавні	0,019	0,560
Оксид азоту	м. Полтава	0,020	0,080
Оксид азоту	м. Кременчук	0,024	0,068
Аміак	м. Полтава	0,015	0,080
Аміак	м. Кременчук	0,004	0,160
Аміак	м. Горішні Плавні	0,004	0,020
Формальдегід	м. Полтава	0,002	0,053
Формальдегід	м. Кременчук	0,009	0,084
Фтористий водень	м. Полтава	0,492	0,018
Хлористий водень	м. Полтава	0,030	0,140
Хлористий водень	м. Горішні Плавні	0,002	0,020
Сажа	м. Кременчук	0,006	0,054
Сажа	м. Горішні Плавні	0,004	0,375
Фенол	м. Кременчук	0,001	0,023
Фенол	м. Горішні Плавні	0,001	0,019

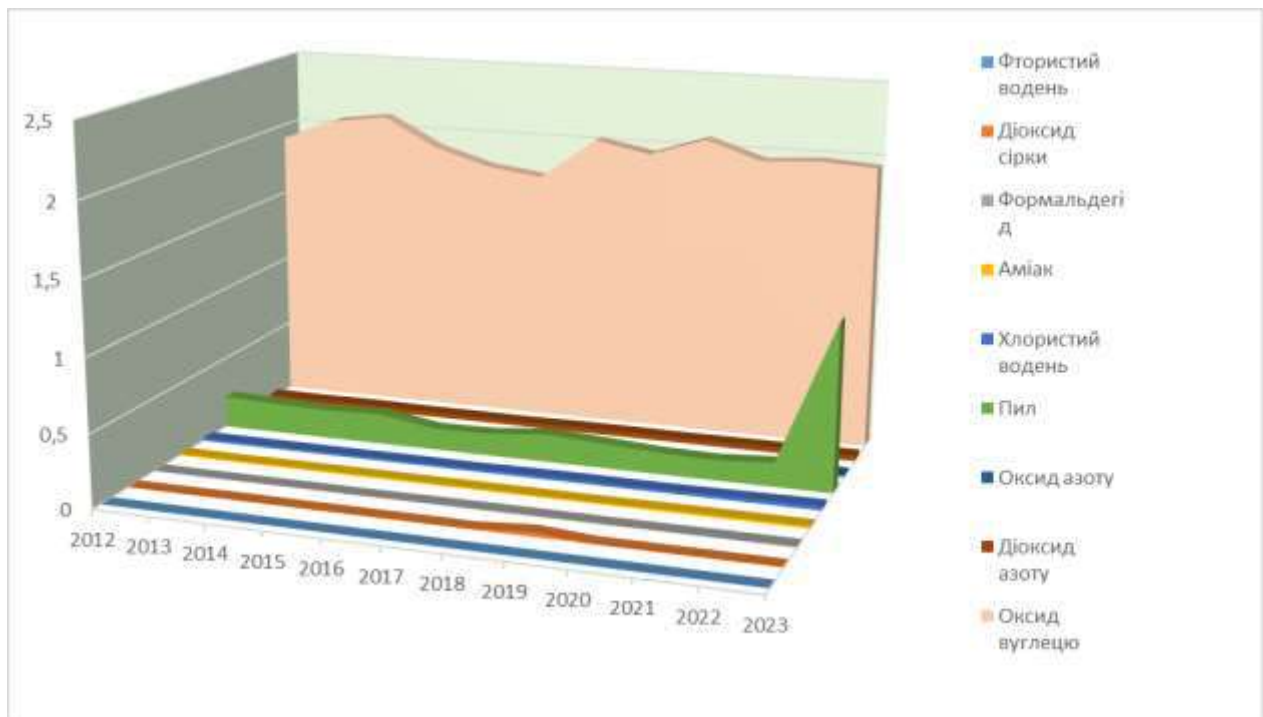
Загальний рівень забруднення атмосферного повітря у м. Полтава залишився на рівні попереднього 2022 року.

За результатами спостережень середньомісячних концентрацій в динаміці за останні 5 років (2019 – 2023 роки) Полтавська гідрометлабораторія зазначає про

зростання забруднення оксидом вуглецю та діоксидом сірки. Спостерігається тенденція стабілізації вмісту в повітрі розчинних сульфатів, оксиду азоту, фтористого та хлористого водню, аміаку.

Комплексний індекс забруднення атмосферного повітря (ІЗА) в м. Полтава у 2023 році збільшився і становив 6,5 (у 2022 р – 6,1, у 2021 р – 5,43, у 2020 р. – 4,8, у 2019р. – 5,6, 2018р. – 5,72, 2017р. – 4,13, 2016р. – 3,7, 2015р. – 4,41, 2014р. – 4,40; 2013р. – 4,2; 2012р – 4,8).

*Рис.2.3. Забруднення атмосферного повітря у м. Полтава
(середньорічні концентрації у кратностях ГДК)*

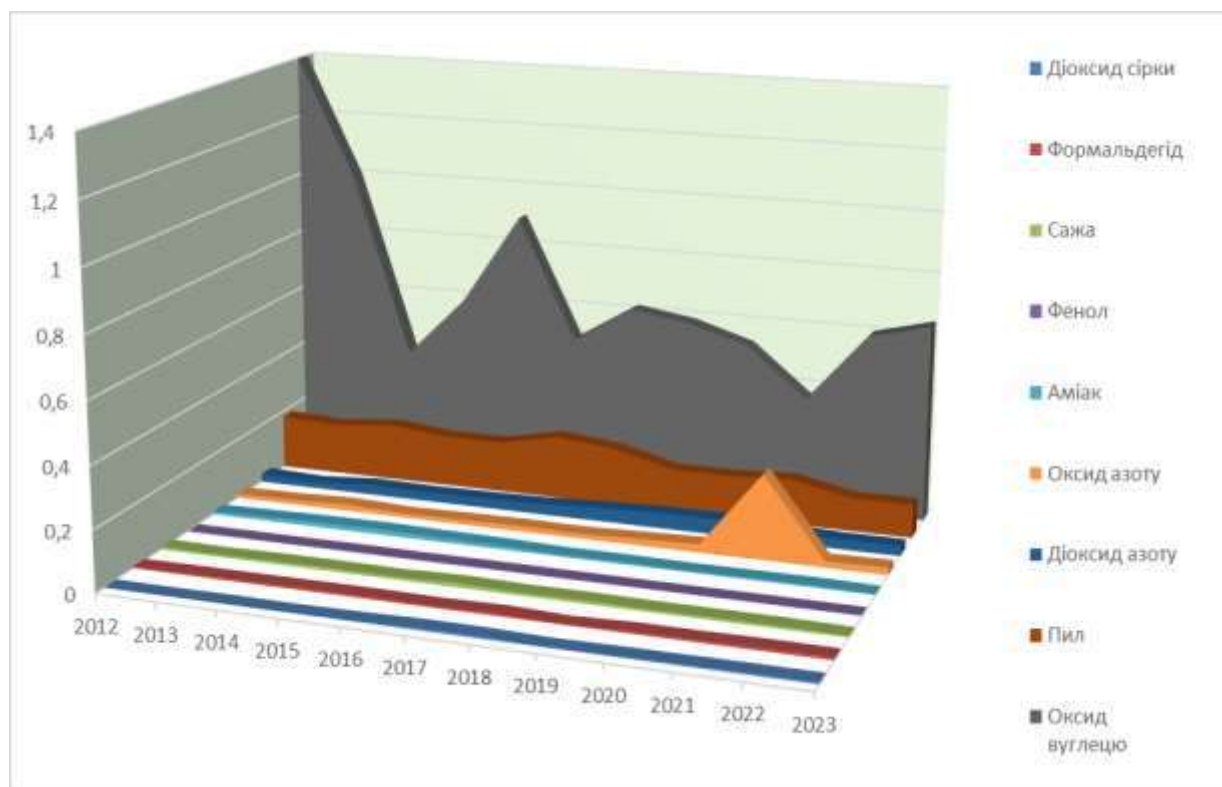
Результати спостережень за звітний рік свідчать, що загальний рівень забруднення промислової столиці Полтавщини – міста Кременчук у 2023 році (як і у попередніх) характеризується як високий. Спостерігалось підвищення середньорічного вмісту формальдегіду.

Забрудненість повітря важкими металами в цілому по місту протягом року була значно нижче допустимого рівня.

За останні 5 років (2019-2023) спостерігається зменшення рівня забруднення атмосферного повітря пилом, сажею, діоксидом азоту, оксидом вуглецю, сульфатами. Відмічена тенденція до збільшення середнього вмісту формальдегіду, оксиду азоту, аміаку та важких металів: цинку, заліза, нікелю, кадмію, мангану, хрому.

У м. Кременчук загальне значення ІЗА у 2023 році зменшилось до 6,2 (у 2022 р – 7,07, у 2021 – 7,48, у 2020 р. – 6,9, у 2019р. – 6,3, у 2018р. – 7,1, 2017р. – 6,08, 2016р. – 6,4, 2015р. – 6,5, 2014р. – 6,05; 2013р. – 6,0; 2012р. – 5,5).

Рис.2.4. Забруднення атмосферного повітря у м. Кременчук (середньорічні концентрації у кратностях ГДК)

Результати спостережень за звітний рік свідчать про низький загальний рівень забруднення міста *Горішні Плавні* у цілому за 2023 рік (як і у попередніх роках) за індексом забруднення.

При порівнянні з попереднім роком дещо зменшився вміст пилу, діоксиду азоту, сажі. Підвищилась забрудненість повітря аміаком, дещо діоксидом сірки, свинцем та хромом. Відмічено зниження деяких важких металів: середнього вмісту мангану, заліза, кадмію, міді. Середньорічний вміст інших домішок істотно не змінився.

За останні 5 років (2019-2023) спостерігається тенденція збільшення середньорічних концентрацій пилу, діоксиду сірки, оксиду вуглецю, фенолу, сажі, аміаку. Зменшується вміст діоксиду азоту, водню хлористого. Проявляється тенденція збільшення в атмосферному повітрі міста всіх важких металів, особливо заліза.

У м. Горішні Плавні значення індексу забруднення атмосферного повітря (ІЗА) у порівнянні з попереднім роком залишився незмінним – 1,7 (у 2022 р – 1,7, у 2021 р. – 2,0, у 2020 р. – 1,9, у 2019р. – 1,2, у 2018р. – 2,0, у 2017р. – 2,25, у 2016 – 2,1, у 2015 – 2,5, у 2014 – 2,8; у 2013 – 2,9; у 2012 – 2,8).

Рис.2.5. Забруднення атмосферного повітря у м. Горішні Плавні (середньорічні концентрації у кратностях ГДК)

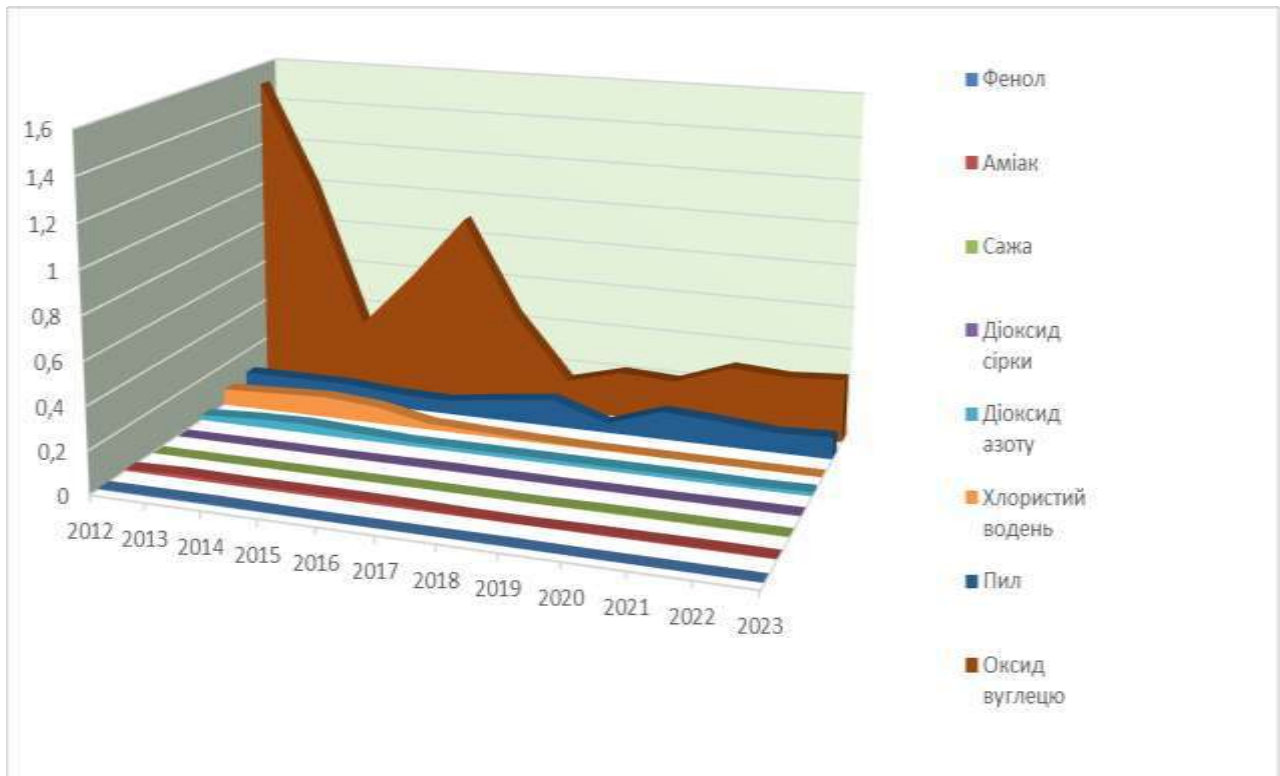

Табл.2.9. Рівень забруднення атмосферного повітря за значенням ІЗА у 2023 році

Міста, (значення ІЗА у звітному році)	Забруднюючі речовини, які визначають високий рівень забруднення атмосферного повітря
1	2
м. Полтава – 6,5	формальдегід
м. Кременчук – 6,2	формальдегід
м. Горішні Плавні – 1,7	сажа, діоксид азоту

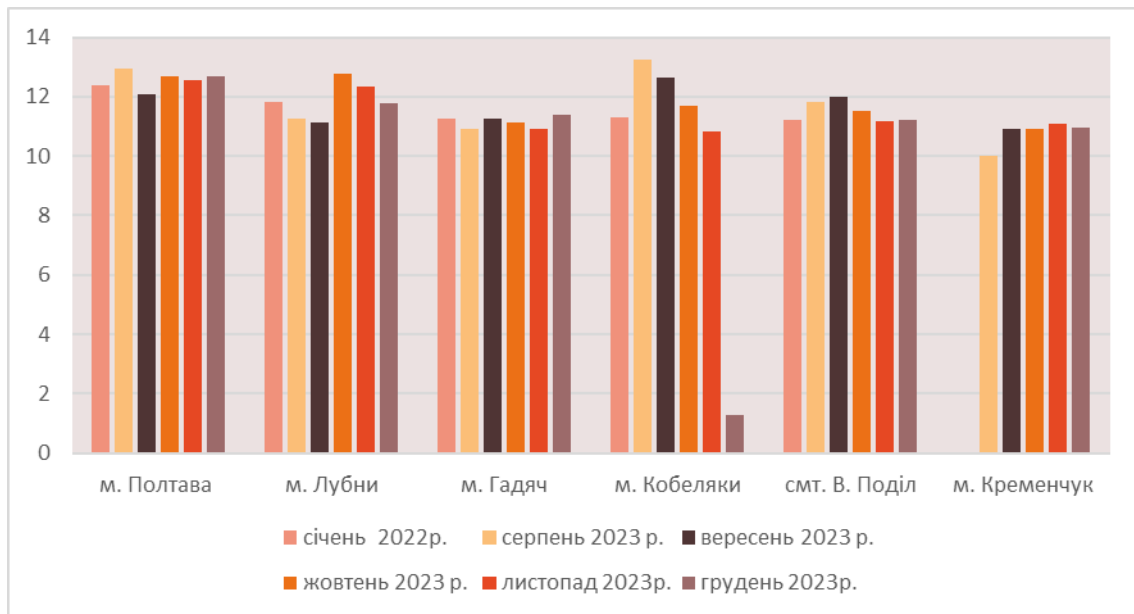
Усі значення індексу забруднення атмосфери, що визначалися, нижчі або рівні середньому по Україні – 7,1 (у 2020 р. – 7,0 у 2019р. – 8,2, у 2018р. – 7,6, у 2017р. – 7,2, у 2016р. – 7,1, у 2015р. – 7,7, у 2014р. – 7,1; у 2013р. – 7,7; у 2012р. – 8,0).

2.4. Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря

Аналіз радіаційного забруднення повітря у 2023 році здійснювався на основі даних спостережень, наданих Полтавським обласним центром з гідрометеорології, на 5 пунктах спостереження Полтавської області: м. Гадяч, м. Лубни, м. Кобеляки, смт. В. Поділ, ЦГМ Полтава, а також Комунального підприємства «Науковий центр еколого-соціальних досліджень» Кременчуцької міської ради – у м. Кременчук..

Середні значення гамма-фону атмосферного повітря області в порівнянні з січнем 2022 року та за серпень-грудень 2023 року відображені на рис.2.6.

Рис.2.6. Середні значення гамма фону атмосферного повітря в Полтавській області, мкР/год

Гамма-фон атмосферного повітря на всіх шести пунктах спостереження області протягом року не перевищував нормативів і залишався на рівні допустимих значень.

Максимальне значення (20 мкР/год) фіксувалося на пункті спостереження у м. Кобеляки у серпні 2023 року.

Державна установа «Полтавський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» єдина в області установа, що проводить понад 40 років в повному обсязі соціально-гігієнічний радіаційний моніторинг довкілля згідно з Комплексною програмою здійснення державного санітарно-гігієнічного нагляду в галузі радіаційної безпеки України.

2.5. Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття

Техногенний тиск на навколишнє природне середовище, на біосферу – рослинний, тваринний світ і на людину, як на біологічний об'єкт, – позначається негативними змінами, які стають все помітнішими в останні десятиріччя.

Показники захворюваності населення і смертності залежать від великої кількості факторів – соціальних, економічних і, не в останню чергу, екологічних.

На стан здоров'я людей впливають всі складові довкілля – і повітря, і вода, і ґрунти, і біота. Відокремити вплив забрудненого атмосферного повітря з-поміж інших складових непросто.

Фахівцями Державної установи «Полтавський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» впродовж 2023 року здійснювалась робота по проведенню соціально-гігієнічного моніторингу забруднення атмосферного повітря на стаціонарних точках територій житлової забудови, на межі санітарно-захисних зон промислових об'єктів, в зонах відпочинку населення та автошляхах з інтенсивним рухом транспорту.

Як і раніше, основними забруднювачами атмосферного повітря на території області залишаються підприємства нафтовидобувної, нафтопереробної, гірничодобувної, транспортної та енергетичної промисловості, а також автомобільний транспорт. Одним із головних джерел забруднення атмосферного повітря області є автомобільний транспорт, міжобласні автомагістралі.

Як свідчать лабораторні дослідження, забруднення приземного шару атмосфери в населених пунктах області здебільшого створюють – пил, оксид вуглецю, діоксид азоту, діоксид сірки.

2.6. Державна політика та заходи у сфері поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря

Відповідно до Закону України від 03.03.2022 № 2115-IX «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення, органи державної статистики призупиняють оприлюднення статистичної інформації, тому інформація у даному розділі сформована на основі фактично поданих підприємствами звітів, рівень звітування становив 91%

За даними Головного управління статистики у Полтавській області витрати на охорону навколишнього природного середовища за видами економічної діяльності у 2023 році склали 846547,0 тис. грн.

Капітальні інвестиції, які були спрямовані підприємствами, установами та організаціями регіону на заходи з охорони атмосферного повітря у 2023 році (у фактичних цінах) склали 20108,0 тис. грн (у 2022 – 48961,1 тис. грн, у 2021 – 26764,7 тис. грн, у 2020 – 204129,9 тис. грн, у 2019 – 8749,0 тис. грн, у 2018 – 8399,8 тис. грн, у 2017 – 8971,6 тис. грн). Поточні витрати на зазначені становили 51758,5 тис. грн.

У загальному підсумку обсяг витрат в області на охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату у 2023 році становив 71866,5 тис. грн.

Для зменшення забруднення атмосферного повітря пересувними джерелами необхідно проведення комплексу заходів, що включає регулювання двигунів, масовіший перехід на газоподібне паливо, виключення реалізації та використання етилованого бензину, обов'язковість використання нейтралізаторів токсичних вихлопів.

Зменшити негативний вплив від автотранспорту на атмосферне повітря населених пунктів можна, якщо використовувати об'їзні автодороги та впроваджувати «зелені хвилі» на вулицях міста, на яких для регулювання руху автотранспорту і пішоходів можна застосовувати світлофори.

Промислові майданчики підприємств – забруднювачів атмосферного повітря необхідно виносити за межі населених пунктів, а стаціонарні джерела викидів оснащувати сучасним пилогазоочисним обладнанням.

Також Департаментом екології та природних ресурсів розробляється та готується до затвердження Програма державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря для зони «Полтавська».

Заходами Програми передбачено:

здійснення оцінки забруднення атмосферного повітря Полтавської зони (а саме оцінки просторового розподілу концентрацій забруднювальних речовин);

модернізація системи моніторингу атмосферного повітря у зоні «Полтавська» (в тому числі встановлення режимів оцінювання);

проектування мережі спостережень та оцінювання стану атмосферного повітря Полтавської зони;

проектування інформаційно-аналітичного комплексу з визначення якості атмосферного повітря у зоні «Полтавська»;

здійснення організаційних заходів з визначення комунальної установи (або створення нової), яка буде впроваджувати діяльність з моніторингу якості атмосферного повітря, а саме – підготовка відповідних розпоряджень голови Полтавської обласної державної адміністрації, рішень Полтавської обласної ради, тощо;

встановлення референтного посту спостереження за станом атмосферного повітря згідно з наявним обґрунтуванням;

встановлення індикативних постів спостереження за станом атмосферного повітря згідно з наявним обґрунтуванням;

визначення вимірювальної лабораторії для проведення моніторингу показників та складу атмосферних опадів в обсягах, передбачених пунктом 1 Списку А додатку 1 Порядку, запровадження системи обробки та моніторингу даних;

придбання пересувної муніципальної екологічної лабораторії (ПМЕЛ).

3. ЗМІНА КЛІМАТУ

Відповідно до Закону України від 03.03.2022 № 2115-IX «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення, органи державної статистики призупиняють оприлюднення статистичної інформації, тому деяка інформація зазначена за попередній період

3.1. Тенденції зміни клімату

Метеорологічні умови є основним з факторів для оцінки змiну клімату.

Спостереження за температурним режимом та опадами на території області здійснюють метеостанції Полтавського обласного центру з гідрометеорології, які розташовані у м. Гадяч Миргородського району, м. Лубни Лубенського району, м. Кобеляки Полтавського району, селищі В. Поділ Кременчуцького району та м. Полтава.

Рис.3.1. Розташування метеостанцій Полтавського обласного центру з гідрометеорології

За даними Полтавського обласного центру з гідрометеорології у 2023 році клімат області характеризувався наступними показниками:

МС Гадяч

Середня річна температура повітря склала +10,0° тепла, що вище минулого року на 1° (+9° у 2022 році), та вище від середньої за кліматичний період 1991-2020 років (+8,4°) на 1,6°.

Річна сума опадів склала 782 мм (133% норми), що більше ніж у попередньому році (2022 рік – 670 мм).

Середня відносна вологість повітря, яка визначена МС за 2023 рік, становила 74%.

МС Лубни

Середня річна температура повітря, за даними МС Лубни, склала +10,2° тепла, що вище минулого року на 1,1° (+9,1° у 2022 році), що перевищує середню за кліматичний період 1991-2020 років на 1,6°.

Річна сума опадів склала 695 мм (112% норми), що більше ніж у попередньому році (2022 рік – 690 мм).

Середня вологість повітря, яка визначена МС за 2023 рік, становила 72%.

МС Полтава

Середня річна температура повітря за даними МС Полтава +10,2° тепла, що вище минулого року на 0,8° (+9,4° у 2022 році) та перевищує середню за кліматичний період 1991-2020 років на 1,4°.

Річна сума опадів склала 730 мм (128% норми), що більше ніж у попередньому році (2022 рік – 716 мм).

Середня вологість повітря, яка визначена МС за 2023 рік, становила 74% (відхилення від норми становить +1 мм).

МС Веселий Поділ

Середня річна температура повітря склала +10,5° тепла, що вище минулого року на 0,9° (+9,6° у 2022 році) та перевищує середню за кліматичний період 1991-2020 років на 1,6°.

Річна сума опадів по МС склала 545 мм, (102 % норми), що менше ніж у попередньому році (2022 р. – 588 мм).

Середня вологість повітря, яка визначена МС за 2023 рік, становила 74%.

МС Кобеляки

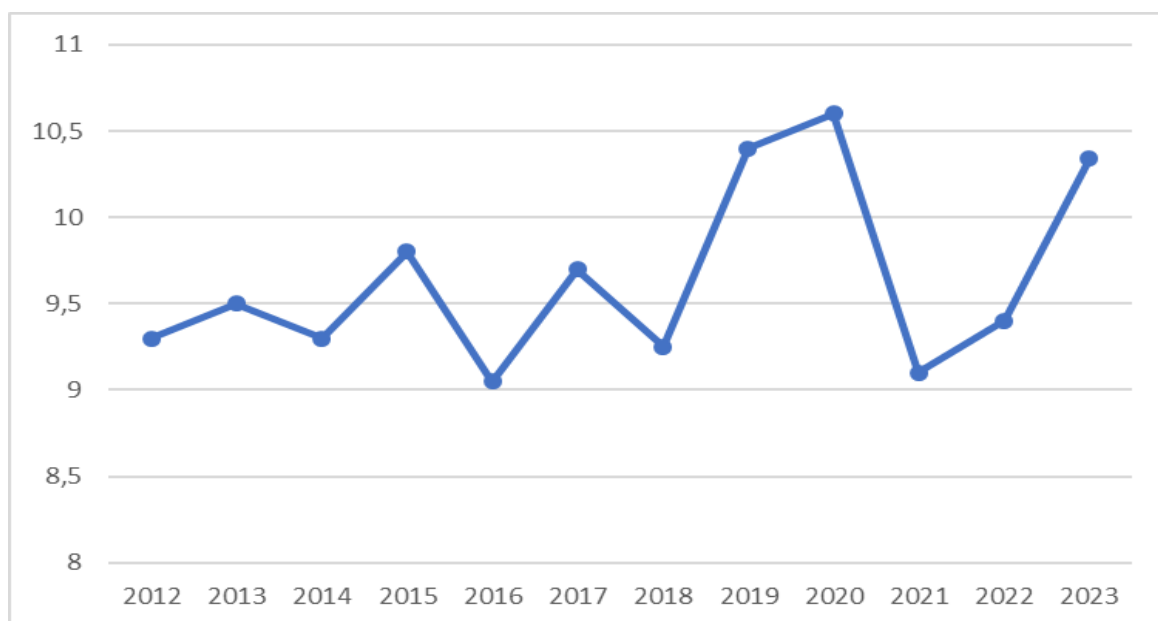
Середня річна температура повітря склала +10,8° тепла, що вище минулого року на 0,9° (+9,9° у 2022 році) та перевищує середню за кліматичний період 1991-2020 років на 1,5°.

Річна сума опадів по МС Кобеляки склала 566 мм (106% норми), що більше ніж у попередньому році (у 2022 р. – 526 мм).

Середня вологість повітря, яка визначена МС за 2023 рік, становила 73% (відхилення від норми становить +1 мм).

У 2022 році середня річна температура повітря по Полтавській області склала $+10,34^{\circ}$, що вище минулого року на $0,94^{\circ}$ ($+9,4^{\circ}$ – у 2022 р.).

Рис.3.2. Хід середньорічної температури повітря на території Полтавській області за період 2012 – 2022 років.

Аналізуючи вищенаведений графік, можна зробити висновки про тенденцію поступового підвищення температурних умов для Полтавщини. Починаючи з 2011, середньорічна температура в області не опускалася нижче $9,0^{\circ}\text{C}$.

3.2. Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату

Скорочення споживання природного газу, впровадження новітніх енергоефективних технологій спалювання палива, заходів з підвищення енергозбереження у сучасних умовах – є необхідний та пріоритетний напрямок розвитку області.

Пріоритетність напрямків, пов'язаних з використанням регіональних видів твердого палива, енергозбереженням та енергоефективністю в першу чергу обумовлено економічними факторами, але кінцевим результатом їх впровадження буде ефективне скорочення викидів парникових газів.

Політика адаптації та впровадження заходів скорочення антропогенних викидів парникових газів та збільшення їх поглинання буде ефективною у разі підтримки розвитку дослідницьких програм та мереж спостереження, а також створення сприятливих умов для застосування чистих технологій в галузі електрики, опалення, транспорту.

3.3. Політика та заходи у сфері охорони озонного шару

Втрата озонного шару стратосфери, який захищає усе живе на землі від згубної дії ультрафіолетового випромінювання сонця, вважається однією з головних глобальних екологічних проблем, з якими світова спільнота ввійшла у нове тисячоліття.

Подолання цієї проблеми можливе лише завдяки скоординованим діям усіх націй та верств суспільства на глобальному рівні. Усвідомлюючи це, уряди практично усіх країн світу приєдналися до Монреальського протоколу і, тим самим, взяли на себе зобов'язання із досягнення головної мети – згортання виробництва та використання озоноруйнівних речовин у різних секторах промисловості.

Відповідно до постанови Уряду від 4 березня 2004 року № 256 та вимог Монреальського протоколу Програма припинення виробництва та використання озоноруйнівних речовин знаходиться на контролі Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України.

У 2021 викиди озоноруйнівних речовин від стаціонарних джерел забруднення на Полтавщині становили: фреони – 1,673 т (незначне зменшення проти попереднього року на 6,5 % або на 0,109 т); хлор та сполуки хлору (у перерахунку на хлор) – 6,892 т (також зменшились в порівнянні з попереднім роком на 0,462 т або на 6,7 %).

Табл.3.1. Викиди озоноруйнівних речовин від стаціонарних джерел підприємств, т

Забруднююча речовина	Рік								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Фреони	1,825	1,332	1,301	2,893	1,703	1,782	1,673	1,753	2,194
Хлор та сполуки хлору (у перерахунку на хлор)	3,734	7,676	4,738	5,861	7,251	7,354	6,892	4,599	2,775

Один із шляхів розв'язання зазначеної проблеми – це постійно залучати активні верстви населення до участі у програмах захисту озонного шару, зокрема за допомогою:

- запровадження використання інформаційних етикеток та екологічного маркування озоноруйнівних та озонобезпечних речовин і продукції, що їх містить, відповідно до вимог Глобальної гармонізованої системи класифікації і маркування хімічних речовин;
- організації пропаганди та інформування населення стосовно екологічної небезпеки руйнування озонного шару та його наслідків.

4. ВОДНІ РЕСУРСИ

4.1. Водні ресурси та їх використання

4.1.1. Загальна характеристика*

Полтавська область розташована в центральній частині України в лісостеповій зоні з помірно-континентальним кліматом, в межах двох районів річкових суббасейнів, а саме суббасейні Середнього Дніпра (94,2%) та суббасейні Нижнього Дніпра (5,8%).

Табл.4.1. Розподіл річок області по їх протяжності

Категорія річок	По площі водозбору, км ²	Кількість річок	Загальна протяжність, км	% від загальної протяжності
1	2	3	4	5
Великі	понад 50000	1	145	2,8
Середні	2000-50000	8	1360	26,7
Малі	до 2000	136	3596	70,5
Разом		145	5101	100

Річкова мережа Полтавської області включає: одну велику річку – Дніпро, яка протікає в межах області на ділянці довжиною 145 км, 8 середніх річок загальною протяжністю 1360 км (Сула – 213 км, Удай – 129 км, Оржиця – 89 км, Псел – 350 км, Хорол – 241 км, Ворскла – 226 км, Мерла – 28 км, Оріль – 80 км) та 1633 малих річок, водотоків і струмків загальною протяжністю 7905 км, в тому числі малих річок завдовжки понад 10 км в області нараховується 136, їх загальна довжина 3596 кілометрів.

На південному заході області протікає р. Дніпро, більша частина течії якого зарегульована водосховищами: Кременчуцьким та Кам'янським, повний об'єм яких становить відповідно 13520 та 2450,94 млн м³, зарегульованої в них води.

Водні ресурси в межах області визначені по методу водного балансу, як різниця стоку між вище розташованими та нижче розміщеними розрахунковими створами. Водні ресурси області з врахуванням стоку суміжних територій встановлені по характерах річного стоку річок. Водні ресурси річок, що формуються на території області становлять:

- в середній по водності рік – 1940 млн м³,
- в маловодний рік 75% забезпеченості – 1310 млн м³
- в надзвичайно маловодний рік 95% забезпеченості – 760 млн м³

Основними джерелами водних ресурсів області є річки Сула, Псел, Ворскла, Оріль та їх притоки, а також Кременчуцьке та Кам'янське водосховища на річці Дніпро.

В межах області формується стік трьох річок: Сліпорід, Говтва, Тагамлик.

Гідрографічна мережа річок області помірно розвинута, середня густота її, без врахування малих річок, водотоків і струмків довжиною менше 10 км становить 0,17 км на 1 км², а з їх врахуванням – 0,45 км на 1 км², що майже співпадає із середньою густотою річкової мережі в Україні.

В області 65 водосховищ загальною площею водного дзеркала 6332,4 га і загальним об'ємом 144,75 млн. м³; 2966 ставків загальною площею водного дзеркала 20245 га і загальним об'ємом 279,012 млн. м³; 572 озера, загальною площею водного дзеркала 4534 га і загальним об'ємом 7,85 млн. м³ води.

Запаси підземних вод в межах області складають:

прогнознi експлуатаційні – 4046,5 тис. м³/добу,

розвідані та затверджені – 806,88 тис. м³/добу.

Водозабезпеченість на одного жителя в середній по водності рік за рахунок місцевого стоку становить 1,33 тис. м³/рік.

Водні ресурси річок, що формуються на території області становлять: в середній по водності рік – 1940 млн. м³, в маловодний рік 75% забезпеченості – 1310 млн. м³, в надзвичайно маловодний рік 45% забезпеченості – 760 млн. м³.

Природні ресурси підземних вод є одним із основних джерел господарсько-питного водопостачання населених пунктів області. Підземні води залягають у виді декількох водоносних горизонтів, які відрізняються по своїх запасах та хімічних показниках. Основними водоносними горизонтами, придатними до використання, на території області є: четвертинний (алювіальний) Полтавський, Харківський, Бучакський, Сінеман-нижньокрейдовий і Юрський. Найбільше розповсюджений Бучакський водоносний горизонт, який залягає на відносно невеликих глибинах і повсюди на території області.

Примітка: * – розділ підготовлено за матеріалами Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області.

4.1.2. Водокористування та водовідведення

За даними порталу електронних послуг Державного агентства водних ресурсів України у 2023 році із природних водних об'єктів Полтавщини забрано 90,221 млн м³, що менше ніж у попередньому році на 8,437 млн. м³ (або 8,5 %), в тому числі 55,228 млн м³ (що на 7,912 млн м³, або на 12,5 % менше ніж у 2022 році) з підземних водних об'єктів.

Використання свіжої води у порівнянні з попереднім роком збільшилось на 0,759 млн м³: у 2023 році 598 водокористувачами використано 71,112 млн м³ у 2022 році 545 водокористувачами використано 70,353 млн м³; у 2021 році 567 водокористувачами використано 80,721 млн м³ води; у 2020 році 428 водокористувачами – 72,184 млн м³ води, у 2019 році 544 водокористувачами – 84,01 млн м³; у 2018 році 549 водокористувачів використали 86,49 млн кубометрів води.

На питні і санітарно-гігієнічні потреби надійшло: 34,137 млн м³ води, збільшення на 3,1 % (2022 рік – 33,111 млн м³, 2021 рік – 34,328 млн м³, 2020 рік – 32,778 млн м³); на виробничі потреби – 27,63 млн м³, зменшення на 3,8 % (2022 рік – 28,72 млн м³, 2021 рік – 31,003 млн м³; 2020 рік – 28,597 млн м³); на зрошення – 6,746 млн м³ або 118 % у порівнянні з попереднім роком, (2022 рік – 5,709 млн м³, 2021 – 10,49 млн м³; 2020 рік – 8,496 млн м³).

Найбільше свіжої води використовується у житло-комунальному і побутовому господарстві (водопостачання; каналізація; поводження з відходами) – 57,72 млн м³ (або 48 % від загального використання води) та у добувній

промисловості і розробленні кар'єрів 40,263 млн м³ (або 33,6 % загального використання води по області). Також великі обсяги води надходять на потреби сільського господарства – 12,583 млн м³ (або 10,5 % обласного використання). Високі показники споживання води у підприємств переробної промисловості – 4,893 млн м³ (або 4,1 % загального обласного використання).

Використання свіжої води у розрахунку на одну особу становило 52,58 м³, що більше на 1,11% (52,0 м³ – у 2022 році, 59,7 м³ – у 2021; 52,63 м³ – у 2020), в тому числі використання води на господарсько-питні потреби одним мешканцем дещо збільшилось до 25,24 м³ на рік (у 2022 році цей показник становив 24 м³ на рік, у 2021 році – 25,4 м³; у 2019 – 23,9 м³).

Табл.4.2. Основні показники використання і відведення води

млн. м ³											
Показники	1990	2000	2005	2010	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
<i>I</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>
Забрано води з природних водних об'єктів - всього	485	294,7	253,5	243,1	124,1	114,4	109,8	106,609	113,784	98,658	90,221
у тому числі для використання											
Спожито свіжої води (включаючи морську) з неї на виробничі потреби	478,2	247,8	205,7	205,2	92,41	86,49	84,00	72,184	80,721	71,763	71,112
побутово-питні потреби	274,6	55,4	41,2	30,52	39,76	37,74	36,14	28,597	31,003	28,72	27,63
зрошення	107,8	79,4	65,3	52,85	44,57	41,33	39,86	32,778	34,328	33,111	34,137
сільськогосподарськ і потреби	30,3	0,6	0,1	0,002	6,549	6,066	6,506	8,496	10,49	5,709	6,746
Втрати води при транспортуванні	65,5	23,6	19	12,5	0,693	0,659	0,566	0,210	0,261	0,182	0,052
Загальне водовідведення з нього	9,8	18,4	22,2	19,19	16,72	15,18	15,46	13,580	13,901	13,083	13,704
у поверхневі водні об'єкти	261,4	237,9	182,7	217	83,53	81,88	78,44	77,359	78,141	71,548	73,515
у тому числі	217,5	200,5	164,8	183	70,55	71,2	68,72	69,432	72,743	66,584	70,753
забруднених зворотних вод											
з них без очищення	6,7	25	6,4	4,882	1,568	2,174	1,974	2,020	3,106	2,855	15,628
нормативно очищених	0,3	0	0	–					21,7	20,243	-
нормативно чистих без очистки	92	60,1	64,8	49,67	43,65	41,04	39,09	36,118	37,807	36,545	26,052
Обсяг оборотної та послідовно використаної води		60,15	93,6	128,4	2,555*	2,861*	2,549	31,294	10,13	6,941	29,074
Частка оборотної та послідовно використаної води, %	1474	839,2	1071,5	996,7	853,3	874,1	913,1	881,678	889,53	565,265	548,936
Потужність очисних споруд	84,2	93,8	96,3	96,91	95,64	96,14	96,50	92,199	91,813	88,516	85,96
	135,1	151,2	153,3	147,9	68,21	49,98	47,57	40,494	46,871	45,457	

Примітка

* – зменшення відбулося, у першу чергу, у зв'язку із застосуванням нового порядку ведення державного обліку водокористування;

** – таблиця складена за даними, які оприлюднені на Порталі електронних послуг Державного агентства водних ресурсів України у розділі «Електронні послуги» → «Звітність про водокористування» → «Переглянути статистику»

Втрати води при транспортуванні збільшились на 0,621 млн.м³, або 4,7 % до 13,704 млн. м³ (у 2022 – 13,083 млн м³, у 2021 – 13,901 млн м³; у 2020– 13,58 млн м³). Майже усі втрати мають місце у комунальному і побутовому водопостачанні через зношеність та незадовільний стан водопровідних мереж.

У звітному році за рахунок оборотного та послідовного водопостачання зекономлено 548,937 млн м³ свіжої води, що менше ніж у попередньому році на 2,9 % (565,265 млн м³ у 2022 році, 889,53 млн м³ у 2021 році; 881,678 млн м³ у 2020 році).

Табл.4.3. Забір, використання та відведення води у 2023 році

млн. м³

Назва водного об'єкту	Забрано води із природних водних об'єктів - всього	Використано води	Водовідведення у поверхневі водні об'єкти	
			всього	з них забруднених зворотних вод
1	2	3	4	5
р. Дніпро	119,808	71,112	70,779	15,643
у тому числі:				
р. Ворскла	26,886	18,521	21,646	12,9
р. Псел	4,906	4,037	0,442	0,148
р. Сула	3,298	2,416	0,872	0,872
р. Оріль	1,789	1,092	0,22	0,22

Примітка

– Таблиця складена за даними, які оприлюднені на Порталі електронних послуг Державного агентства водних ресурсів України у розділі «Електронні послуги» → «Звітність про водокористування» → «Переглянути статистику»

4.2. Забруднення поверхневих вод

4.2.1. Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

У 2023 році загальне водовідведення Полтавської області становило 78,961 млн м³ (71,548 млн м³ – 2022 рік, 78,141 млн м³ – 2021 рік; 77,359 млн м³ – 2020 рік), що більше за попередній рік на 10,3 %.

У поверхневі водні об'єкти скинуто очисними спорудами 44 підприємств області 70,753 млн м³ стічних вод, що на 3,64 млн м³ більше у порівнянні з 2022 роком (44 підприємства скинули 67,11 млн м³ зворотних вод).

15,628 млн м³ (22% від загального скиду усіма очисними спорудами) – недостатньо очищені стічні води. Майже усі ці скиди приходяться на очисні споруди житлово-комунального господарства (14,474 млн м³).

Супрунівські очисні споруди
КП ПОР «Полтававодоканал»

Маса забруднюючих речовин, скинутих за рік у поверхневі водні об'єкти, становила 31,015 тис. т (у розрахунку щодо сухого залишку), що менше на 23,4% порівняно з попереднім роком (2022 – 132,274 тис. т; 2021 – 137,352 тис. т; 2020 – 66,83 тис. т, 2019 – 28,23 тис. т., 2018 – 32,18 тис. т, 2017 – 33,87 тис. т, 2016 – 33,46 тис. т).

4.2.2. Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)

Табл.4.4. Використання та відведення води підприємствами галузей економіки

Назва виду діяльності	Використан о свіжої води всього	З неї на:		Відведено зворотних вод у поверхневі водні об'єкти		
		питні і санітарно- гігієнічні потреби	виробничі потреби	всього	у тому числі забруднених	некатего- рованих
1	2	3	4	5	6	7
Сільське господарство лісове господарство та рибне господарство	12,467	0,831	2,974	–	–	–
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	11,517	0,475	10,539	28,785	–	–
Переробна промисловість	6,375	1,218	5,123	1,168	0,238	–
Постачання електроенергії газу пари та кондиційованого повітря	4,895	1,799	3,095	1,762	0,916	–
Водопостачання; каналізація поводження з відходами	33,6	28,78	4,768	38,574	14,474	–
Будівництво	0,106	0,01	0,096	0,249	–	–
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	0,659	0,059	0,6	0,038	–	–

млн. м³

1	2	3	4	5	6	7
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	0,481	0,339	0,143	0,177	–	–
Тимчасове розміщування і організація харчування	0,002	0,001	0,001	–	–	–
Інформація та телекомунікації	0,009	0,009	–	–	–	–
Операції з нерухомим майном	0,252	0,141	0,111	–	–	–
Професійна наукова та технічна діяльність	0,031	0,025	0,006	–	–	–
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	0,235	0,129	0,011	–	–	–
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	0,079	0,076	0,003	–	–	–
Освіта	0,129	0,105	0,023	–	–	–
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,243	0,106	0,137	–	–	–
Надання інших видів послуг	0,034	0,034	–	–	–	–
Всього	71,114	34,137	27,63	70,753	15,628	–

Департамент будівництва, містобудування і архітектури, житлово-комунального господарства та енергетики Полтавської обласної військової (державної) адміністрації інформує: централізованим водовідведенням забезпечені усі міста області, на 80% – селища, села – на 2%. Комунальними підприємствами водопровідно-каналізаційного господарства експлуатується 1197,523 км мереж централізованого водовідведення, в тому числі 546,07 км (або 45,6%) аварійних. Фактична потужність усіх очисних споруд систем централізованого водовідведення у 2023 році становила 50,95 млн м³/рік.

4.2.3. Транскордонне забруднення поверхневих вод

У головну водну артерію України – Дніпро – на території Полтавської області впадають дві транскордонні річки: Псел та Ворскла.

Витік річки *Псел* формується на території російської федерації, далі річка протікає через Сумську область та по території Полтавської області (334 км) впадає в Кам'янське водосховище. Річний водозабір з р. Псел у 2023 році становив 4,906 млн м³.

За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області, підприємства, які б потрапили до Переліку Водокористувачів – забруднювачів за 2023 рік, здійснюючи скид у р. Псел – відсутні.

Якість води річки Псел у 2023 році на території області не погіршилась, залишившись на рівні попередніх років.

Витік річки *Ворскла* формується на території російської федерації. Річка протікає по території Полтавської області (206 км) від кордону з Сумською областю і впадає у Кам'янське водосховище. Річний водозабір з р. Ворскла у 2023 році становив 21,646 млн м³.

За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області у 2023 році найбільші об'єми скидання зворотних вод у річку Ворскла мало Комунальне підприємство Полтавської обласної ради «Полтававодоканал», скинувши 12515,3 тис. м³ недостатньо очищених зворотних вод. Найбільший негативний вплив на стан р. Ворскла чинило Комунальне підприємство «Житлово-експлуатаційна організація» Терешківської сільської ради, яке скинуло впродовж 2023 року 91,5 тис. м³ недостатньо очищених зворотних вод із перевищеннями нормативів ГДС по наступним показникам: БСК₅ – перевищення у 8,5 разів, азоту амонійному – у 4,5 рази, залізу загальному – у 3,1 рази, фосфатам – у 2,1 рази, ХСК – у 2 рази.

На території Полтавської області відсутні пункти спостереження щодо транскордонного забруднення поверхневих вод.

4.3. Стан поверхневих вод

Поверхневі води є стратегічним відновлювальним природним ресурсом. Підвищується антропогенний вплив на поверхневі води і як наслідок – їх забруднення (погіршення якості), зменшується біорізноманіття водних систем, погіршується придатність води для основних цілей водовикористання.

4.3.1. Екологічний стан та потенціал масивів поверхневих вод

У Полтавській області з поверхневих водойм забезпечуються питні потреби міст Горішні Плавні та Кременчук. Ці міста використовують дніпровську воду, якість якої в останні роки за деякими показниками (біохімічне споживання кисню, хімічне споживання кисню) погіршилась.

У літні місяці при високих температурах повітря якість води у Кременчуцькому та Кам'янському водосховищах різко погіршується. Вміст кисню стрімко падає, а марганцю – підвищується. Причиною такої ситуації є явище евтрофікації – збагачення водойм біогенними елементами, що супроводжується підвищенням біопродуктивності водойми. Евтрофікація може бути наслідком природного старіння водойми, змиву добрив з навколишніх полів (сполуки азоту, фосфору, органічні речовини) та забруднення водами підприємств.

Антропогення евтрифування та забруднення води – основні процеси, що викликають деградацію річок, водосховищ, озерних систем і погіршення якості води. Хоча головною причиною обох процесів є відходи господарської діяльності, що надходять у водойми з водозбору, кожний з процесів має свою специфіку.

За сприятливих умов влітку (t° води $\geq 25^{\circ}$, гарне освітлення) збільшення біопродуктивності водойми (масове розмноження синьо-зелених водоростей) призводить до дисбалансу між виробництвом і споживанням кисню. Нестача кисню призводить до відмирання організмів, що мешкають у приповерхневих водах, і як наслідок – додаткове збільшення споживання кисню при розкладанні органіки.

При надлишку органічної речовини у воді утворюються стійкі органомінеральні комплекси з важкими металами, в деяких випадках більш токсичні, ніж самі метали. На окислення величезної кількості новоутвореної

органічної речовини витрачається значна частина розчиненого у воді кисню – виникає кисневий дефіцит, що вкрай негативно впливає на цінні породи риб і їх кормову базу – зообентос. Крім того, дефіцит кисню призводить до того, що з донних відкладень у воду більш активно виділяється ряд речовин, у тому числі фосфор, а це, у свою чергу, інтенсифікує процес евтрофування. Таким чином, починаючи з якогось моменту, евтрофування, отримуючи внутрішньо водне прискорення, стає незворотнім, викликаючи деградацію озерних систем та водосховищ.

При відмиранні й розкладанні гідробіонтів, особливо синьо-зелених і діатомових водоростей, а також вищих водних рослин у водне середовище потрапляють токсичні речовини та марганець. Все це негативно впливає на якість води на питних водозаборах міст Кременчук та Горішні Плавні.

У водах річок Полтавської області вміст органічних речовин (біохімічне споживання кисню та хімічне споживання кисню) високий.

У 2023 році лабораторія Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області проводила спостереження в 3 створах по 20 показниках якості водних ресурсів басейну р. Дніпро.

Пункти спостереження (створи) на ділянці Кам'янського водосховища:

- р. Дніпро, водозбір КП «Виробниче управління водопровідно-каналізаційного господарства» Горішньоплавнівської міської ради.

Пункти спостереження (створи) на ділянці Кременчуцького водосховища:

- р. Дніпро, с. Власівка, Світловодський район, Кіровоградська область, Власівський водозбір КП «Кременчукводоканал»,
- р. Дніпро, с. Пронозівка, Кременчуцький район, головна насосна станція Градизької зрошувальної системи.

У 2023 році гідрохімічний режим води у р. Дніпро у створі Власівського водозбору м. Кременчук за результатами аналізів має наступні середньорічні значення показників: ХСК – 40,90 мгО/дм³, БСК₅ – 4,55 мгО₂/дм³.

У створі водозбору м. Горішні Плавні у 2023 році зафіксовано середньорічні значення показників по ХСК – 37,52 мгО/дм³, БСК₅ – 4,33 мгО₂/дм³.

У створі водозбору Градизької зрошувальної системи (с. Пронозівка, Кременчуцький район) з р. Дніпро середньорічні значення показників наступні: ХСК – 42,89 мгО/дм³, БСК₅ – 4,96 мгО₂/дм³.

У створі Карпівської зрошувальної системи (с. Салівка Кременчуцького району) з р. Дніпро середньорічні значення показників наступні: ХСК – 39,00 мгО/дм³, БСК₅ – 4,4 мгО₂/дм³.

Впродовж 2023 року лабораторією Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області та ДУ Полтавського обласного центру контролю та профілактики хвороб МОЗ України (Кременчуцький районний відокремлений підрозділ) проведено контроль стану вод у р. Дніпро, р. Псел, р. Ворскла, р. Оржиця, р. Сухий Омельник та р. Удай.

За результатами аналізу розраховано коефіцієнти забрудненості (КЗ) вод згідно з КНД 211.1.1.106 – 2003 «Організація та здійснення спостережень за забрудненням поверхневих вод» (далі – КНД).

У 2023 році контрольований водний об'єкт – р. Дніпро (КЗ 1,91) отримав оцінку *помірно забруднені води* згідно з розрахунками за КНД.

Табл.4.5. Коефіцієнти забрудненості (КЗ) вод, згідно з КНД 211.1.1.106 – 2003 «Організація та здійснення спостережень за забрудненням поверхневих вод» (надалі КНД) поверхневих водойм області

Водний об'єкт	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
р. ДНІПРО (Дніпродзержинське, Кременчуцьке вдих.)	2,30	2,44	1,91	2,14	2,03	2,17	2,50	2,20	2,41	3,79	3,09	1,86	1,91
р. ПСЕЛ	1,92	2,91	1,87	2,22	2,42	1,67	1,97	2,60	1,66				2,37
р. ВОРСКЛА	1,86	2,01	2,11	1,97	2,77	2,58	3,97	2,72	3,27				1,99
р. ОРЖИЦЯ									4,96				1,91
р. СУХИЙ ОМЕЛЬНИК	1,23	1,26	1,09						2,16				1,95
р. УДАЙ	1,09	1,65	1,26			1,05			1,32				1,97

Щодо рівнів забрудненості вод, наведених у таблиці:

Як і в попередніх роках у річці Ворскла спостерігається підвищений вміст марганцю (КЗ – 11,4). Також, у річках спостерігався підвищений вміст заліза загального та фосфатів.

4.3.2. Хімічний стан масивів поверхневих вод

Регіональним офісом водних ресурсів у Полтавській області здійснюється моніторинг водних об'єктів у районах основних водозаборів комплексного призначення, водогосподарських систем міжгалузевого та сільськогосподарського водопостачання за радіологічними та хімічними показниками.

Згідно з наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 17.01.2023 № 27 про затвердження Програм державного моніторингу вод, наказу Державного агентства водних ресурсів України від 25.01.2023 № 18 про впровадження Порядку здійснення державного моніторингу вод у 2023 році, лабораторією Регіонального офісу водних ресурсів проводився відбір проб води для діагностичного моніторингу по 19 пунктах спостереження (щомісячно) в басейні Середнього Дніпра та Нижнього Дніпра.

Згідно з наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 30.07.2012 № 471, зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 14.08.2012 за № 1369/21681, вступили в дію «Нормативи екологічної безпеки водних об'єктів, що використовуються для потреб рибного господарства, щодо гранично допустимих концентрацій органічних та мінеральних речовин у морських та прісних водах (біохімічного споживання кисню (БСК₅), хімічного споживання кисню (ХСК), завислих речовин, мінерального фосфору та амонійного азоту)» – далі «Нормативи».

З п'яти показників якості води, що вказані в «Нормативах», середньорічні перевищення у 2023 році зафіксовано лише по двох показниках (БСК₅ та ХСК):

1) у створі Власівського водозабору м. Кременчук з р. Дніпро по БСК₅ в 1,5 рази (при нормі 3,0 мгО₂/дм³) та ХСК в 1,6 рази (при нормі 25,0 мгО/дм³);

2) у створі водозабору м. Горішні Плавні з р. Дніпро по БСК₅ в 1,4 рази та ХСК в 1,5 рази;

Рис. 4.1. Пости спостереження за станом поверхневих вод Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області

3) у створі водозабору Градизької зрошувальної системи з р. Дніпро по БСК₅ в 1,7 рази та ХСК в 1,6 рази;

4) у створі водозабору Карпівської зрошувальної системи з р. Дніпро по БСК₅ в 1,7 рази та ХСК в 1,6 рази .

Лабораторією моніторингу вод та ґрунтів щомісячно проводився відбір проб для діагностичного моніторингу по 17 пунктах спостереження. Згідно отриманих протоколів якість води у річках істотно не змінилась (у порівнянні з минулим роком).

У водах річок області виявлено нікель.

Як правило у всіх створах у 2023 році зафіксовано перевищення середнього значення по нікелю – більше 4,0 мкг/дм³. Максимальне значення вмісту нікелю у поверхневих водах Полтавської області майже по всіх створах перевищує норму – 34,0 мкг/дм³.

У водах річок Орчик та Оріль зафіксовано перевищення середнього значення вмісту свинцю (норма 1,2 мкг/дм³). По р. Орчик зафіксовано перевищення і за максимальним значенням (14,0 мкг/дм³).

4.3.3. Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію

В області постійно здійснюється контроль за мікробіологічними та санітарно хімічними показниками питної води.

Табл.4.6. Бактеріологічна забрудненість питної води джерел водопостачання, кількість проб, що не відповідали стандартам, %

№ з/п	Полтавська обл..	2005	2010	2013	2015	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	7	8	9	10	11	12	13	14
1	Системи централізованого водопостачання (всі)	2,7	1,78	2,0	2,82	5,4	5,4	4,6	4,9	5,4	2,4	4,7
1.1	підземні джерела централізованого водопостачання	1,9	1,14	1,7	2,36	4,1	2,18	2,5	2,31	2,4	1,0	3,7
1.2	джерела децентралізованого водопостачання	3,1	1,94	1,7	4,06	3,7	5,7	5,4	5,4	3,0	1,9	9,4

За мікробіологічними показниками у звітному році досліджено 7477 проб води централізованого водопостачання, зафіксовано 4,7% нестандартних проб; 583 проби води децентралізованого водопостачання, з яких 9,4% не відповідали гігієнічним вимогам.

Основна причина виникнення мікробного забруднення води являється зношеність водопровідних мереж, що призводить до аварійних ситуацій на мережі та вторинного забруднення питної води.

Впродовж 2023 року для оцінки безпечності води відкритих водойм ДУ «Полтавський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України» проводив аналіз лабораторних досліджень води р. Дніпро в межах Полтавської області, які були виконані Кременчуцьким районним відокремленим підрозділом ДУ «Полтавський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України». Якість води оцінювалась у створі № 26 – Кременчуцьке водосховище, с. Власівка, водозабір м. Кременчук, 500 м вище греблі Кременчуцької ГЕС.

Досліджувались бактеріологічні показники (кількість сапрофітних бактерій, ЛКП, збудники кишкових інфекцій, кількість колиформ та ентерококів).

За результатами проведених мікробіологічних досліджень вода з Кременчуцького водосховища, с. Власівка (питний водозабір) не відповідала вимогам нормативної документації у липні 2023 року (дата відбору проби – 25.07.2023): ЗМЧ (число бактерій в 1,0 см³, що досліджується) – 400 КУО в 1,0 см³, інд. ЛКП (лактозо-позитивні кишкові палички) – 13000 одиниць в 1,0 дм³. У інші місяці досліджуваного періоду перевищень мікробіологічного забруднення не зафіксовано.

4.3.4. Радіаційний стан поверхневих вод

ДУ «Полтавський обласний лабораторний центр МОЗ України» здійснює моніторингові дослідження за радіаційними показниками проб води р. Дніпро, які

доставляються до закладу територіальними міськрайонним та міжрайонним відокремленими підрозділами з визначених створів.

Табл.4.7. Усереднені за 2022 рік моніторингові значення активності штучних радіонуклідів у воді Дніпра

№ п/п	Створ	Активність Цезію-137 10-2 Бк/л	Активність Стронцію -90 10-2 Бк/л
1	2	3	4
1	Створ №26: Кременчуцьке водосховище на р. Дніпро, межа Полтавської та Кіровоградської областей, с. Власівка, питний водозабір м. Кременчука, 0,5 км вище греблі Кременчуцької ГЕС	0,463	0,923
2	Створ №27: Кам'янське водосховище на р. Дніпро, гирло р. Псьол, с. Кам'янське, вище питного водозабору м. Горішні Плавні.	0,803	0,801
3	Створ №28: Кам'янське водосховище на р. Дніпро, м. Горішні Плавні, с. Келеберда.	0,137	0,976
4	Створ №29: Кам'янське водосховище на р. Дніпро, гирло річки Ворскла, район мосту автошляху Кобеляки-Світлогорськ	0,174	0,352
5	Створ №30: Кам'янське водосховище на р. Дніпро, с. Радянське, межа Полтавської і Дніпропетровської областей.	0,203	0,565

Радіаційний стан басейну Дніпра, як і в інші роки після аварії на Чорнобильській АЕС, визначався переважно за техногенними радіонуклідами.

Слід зазначити, що за тими ж показниками гідрометслужба України проводить спостереження за радіоактивним забрудненням водосховищ на р. Дніпро в таких точках: Київське водосховище – м. Вишгород, Канівське водосховище – м. Київ, Канівське водосховище – м. Канів, Каховське водосховище – м. Нова Каховка. Тому дані лабораторних досліджень ДУ «Полтавський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України» є суттєвим доповненням у спостереженні за радіаційним станом басейну р. Дніпро, у водосховищах, що розташовані між точками спостереження гідрометслужби України, а саме Кременчуцькому водосховищі, яке знаходиться нижче від Канівського та Кам'янського та розташоване вище Запорізького та Каховського водосховищ.

4.5. Державна політика та заходи щодо поліпшення стану водних об'єктів

Переліком природоохоронних заходів для фінансування з фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області в 2023 році, який затверджений рішенням двадцять другої сесії Полтавської обласної ради восьмого скликання від 24.03.2023 за № 573 «Про затвердження Переліку природоохоронних заходів для фінансування з фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області в 2023 році» зі змінами (зміни вносилися до Переліку рішеннями Полтавської обласної ради від 28.07.2023 за № 657 та від 22.12.2023 № 738) передбачено виконання заходу з охорони і раціонального використання водних ресурсів. Нижче наведено перелік заходів, які фінансувалися у 2023 році.

Табл.4.8. Фінансування заходів із зменшення забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин із зворотними водами промислових підприємств і комунально-побутовими стічними водами, тис. грн.

<i>Назва заходу</i>	<i>Цільові кошти на 01.01.2023</i>	<i>Профінан- совано на 01.01.2023</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
1.1. Комунальному підприємству Полтавської обласної ради «Полтававодоканал» на реконструкцію аварійної ділянки каналізаційного колектора Д 1200 мм, що йде вздовж ставків мікрорайону «Сади» в м. Полтава.	15000,0	5462,5

5. ЗБЕРЕЖЕННЯ БІО- ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ, РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ФОРМУВАННЯ ЕКОМЕРЕЖІ

5.1. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі

Полтавська область знаходиться у межах Лівобережного Лісостепу України і характеризується високими показниками наукової цінності біорізноманітності. Актуальною для Полтавського регіону постає проблема збереження флористичного та фауністичного різноманіття на індивідуальному, популяційному, ценотичному та ландшафтному рівнях.

Реалізуються заходи з вирішення усіх проблем шляхом ведення червоних списків, у тому числі й на регіональному рівні, оптимізації локальних (на рівні адміністративних районів) природно-заповідних мереж, проєктування регіональної екомережі Полтавщини в контексті проєктування національної екомережі.

5.1.1. Загальна характеристика

Різноманіття ландшафтів, рослинного і тваринного світу Полтавської області обумовлені, насамперед, природними факторами – історичними, кліматичними, геоморфологічними.

Рослинний світ області багатий і різноманітний. Рослинний покрив представлений угрупованнями степів, лук, заплавних і соснових лісів, широколистяних лісів (здебільшого дібров), прибережно-водних і водних фітоценозів. Сучасний рослинний покрив регіону має трансформований характер. Напівприродні ценози збереглися переважно у заплавах річок, іноді – на їх терасах, хоча останнім часом також зазнали значних змін. Степова рослинність займає схили балок і річкових долин, нерозорані кургани. Лучні степи області характеризуються найбільшою флористичною різноманітністю.

Зональні типи рослинності – широколистяні ліси та лучні степи – займають незначні площі. Ліси трапляються переважно на терасах річкових долин. Їх поширенню, крім антропогенного впливу, заважає засолення ґрунтів, яке є характерним для області.

Табл.5.1. Площі земельних угідь Полтавщини –
складових національної екомережі за роками, тис. га*

<i>Категорії землекористування</i>	<i>2005</i>	<i>2007</i>	<i>2010</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015*</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
Землі природного призначення	116,541	116,541	133,19	142,435	142,426	142,437	142,437
Сіножаті та пасовища	346,567	356,571	364,022	363,431	362,872	361,014	359,530
Землі водного господарства (рибні ставки)	0,075	0,075	0,075	0,075	0,076	0,075	0,0745
Землі водного фонду	234,191	234,102	233,857	233,833	233,820	233,724	233,530
у т.ч. площа рибних ставків	19,689	19,793	19,92	20,013	20,021	20,022	20,024
Землі оздоровчого призначення	0,611	0,572	0,558	0,44	0,439	0,439	0,442
Землі рекреаційного призначення	0,646	0,820	1,165	1,178	1,184	1,199	1,202
Землі історико-культурного призначення	1,263	1,268	1,748	1,751	1,751	1,754	1,755
Ліси	259,255	272,869	269,306	271,076	271,324	272,495	272,792

Примітка

* – Наказом Державної служби статистики України від 19.08.2015 № 190, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 08.09.2015 за № 1084/27529, наказ Державного комітету статистики України від

05.11.1998 №377 «Про затвердження форм державної статистичної звітності з земельних ресурсів та Інструкції з заповнення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 6-зем, ба-зем, бб-зем, 2-зем)» визнано таким, що з 01 січня 2016 року втратив чинність. Тобто останнім звітним періодом кількісного обліку земель за формою 6-зем є 2015 рік. Відповідно до наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово - комунального господарства від 30.12.2015 року № 337 затверджені форми адміністративної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 11-зем, 12-зем, 15-зем, 16-зем) та Інструкцію щодо їх заповнення, які формуються шляхом узагальнення відомостей за допомогою програмного забезпечення Державного земельного кадастру. Станом на 01.01.2021 відомості з Державного земельного кадастру про землі та земельні ділянки в межах Полтавської області не узагальнювалися у відповідності до вищевказаного наказу за допомогою програмного забезпечення Державного земельного кадастру.

За останніми даними Головного управління Держгеокадастру у Полтавській області (див. примітку до таблиці Табл.5.1. «Площі* земельних угідь Полтавщини – складових національної екомережі за роками, тис. га) ліси та інші лісовкриті площі Полтавщини становили 285,9 тис. га (10% площі області), з них вкриті лісовою рослинністю 272,7 тис. гектарів (9%).

Для оптимального досягнення лісистості (для лісостепової зони – 18%) необхідно максимально освоювати землі, непридатні для ведення сільського господарства (насамперед, в тих місцях, де вони були раніше, за виключенням степових балок).

У 2023 році ДП «Ліси України» (філіями Гадяцьке лісове господарство, Кременчуцьке лісове господарство, Миргородське лісове господарство та Полтавське лісове господарство) створено нових лісових насаджень на площі 795,7 га.

5.1.2. Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття

Антропогенні чинники, які пов'язані із негативними впливами на структурні елементи екомережі, біо- та ландшафтне різноманіття є:

- екстенсивне ведення сільського господарства;
- екологічно необґрунтоване використання земель (підорювання схилів балок та річкових долин, виорювання балкових систем, що призводить до змивів, абразійних процесів та деградації біорізноманітності та ін.);
- здійснення постійних весняних та осінніх палів сухої рослинності, зокрема пожнивних решток (випалювання очерету, спалювання пожнивних решток, випалювання степової рослинності в балках), що призводить до порушення місцезнаходжень, збіднення біорізноманітності;
- забур'янення територій як результат порушення ґрунтового покриву і утримання його на стадіях первинних сукцесій;
- забруднення водойм органікою та порушення гідрорежиму річок (малих і середніх) на багатьох ділянках призводить до «цвітіння води», що негативно позначається на гідробіонтах та в цілому рибних запасах;
- нераціональна технологія обробітку ґрунтів у деяких фермерських господарствах (швидка заробка угідь після взяття врожаю, що негативно впливає на стан популяцій степових та польових видів фауни. Зокрема мисливської – перепела, деркача, куріпки, зайця та ін.).

- розпаювання добре збережених природних територій із подальшим їх використанням у якості сільськогосподарських угідь;
- самозахоплення земель і господарське їх перетворення.

Антропогенний вплив на ліси сприяє створенню умов для виникнення небезпечних осередків шкідників і хвороб. Досить небезпечним чинником є дифузійне всихання сосни, яке зростає протягом останніх років. Причиною цього явища, як правило, є різке коливання ґрунтових вод, а також надмірна техногенна діяльність промислових підприємств.

Статус багатьох видів наземних хребетних викликає тривогу і потребує невідкладних охоронних заходів. З майже 400 видів, які нараховуються на території області, близько 40% зникли, або їх чисельність знаходиться на загрозливо-низькому рівні.

Першочерговими заходами щодо збереження біорізноманіття та формування екомережі є:

- оптимізація природно-заповідної мережі Полтавської області;
- розбудова регіональної екомережі;
- науково-обґрунтована рекультивация земель;
- забезпечення відповідного співвідношення між розораними і неораними угіддями в усіх адміністративних районах області в контексті стійкого розвитку;
- науково обґрунтовувати та локально впроваджувати менеджмент-плани оптимізації природних територій та природно-заповідних територій із метою збереження й охорони раритетної біорізноманітності;
- реалізація завдань безперервної екологічної освіти та виховання в Полтавському регіоні.

Виконання цих завдань планується здійснювати шляхом: інвентаризації біорізноманітності існуючих природно-заповідних об'єктів Полтавської області; проектуванням нових природно-заповідних об'єктів, насамперед, у районах із низьким відсотком заповідності; оптимізацією регіональної природно-заповідної мережі області відповідно до концепції розбудови регіональної екомережі; постійного проведення широкої еколого-просвітницької та природоохоронної роботи з усіма групами населення.

5.1.3. Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття

В умовах розвитку господарської діяльності людини біологічне та ландшафтне різноманіття потребує постійної уваги та дбайливої охорони. Стратегічні завдання області у сфері збереження біорізноманіття – зменшення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття, збереження та відновлення чисельності видів природної флори та фауни, зокрема, мігруючих видів тварин, середовищ їх існування, протидія незаконному обігу та торгівлі об'єктами дикої фауни і флори, збільшення та розширення територій природно-заповідного фонду.

Збільшення площі природно-заповідної мережі в Полтавському регіоні завжди планується за рахунок розширення існуючих та створення нових об'єктів ПЗФ водно-болотних та лучних природних ділянок.

Так, Департаментом екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової (державної) адміністрації взято участь у розробці проєктів створення нових територій природно-заповідного фонду області. Впродовж 2023 року на території Полтавської області створено (оголошено):

- ландшафтний заказник місцевого значення «Федорівський» (19,1894 га),
- ландшафтний заказник місцевого значення «Нелюбівський» (138 га),
- ландшафтний заказник місцевого значення «Ковалівський» (72,74094 га),
- ботанічний заказник місцевого значення «Гришків ліс» (42 га),
- ландшафтний заказник місцевого значення «Федорівський» (19,1894 га),

змінено площу (розширено):

заповідне урочище «Келебердянське» (площа з урахуванням розширення становить 254,8 га),

гідрологічний заказник місцевого значення «Артополот» (загальна площа 651,3 га),

орнітологічний заказник місцевого значення «Будникове» (68,8 га)

ботанічний заказник місцевого значення «Великий ліс» (загальна площа 193,6 га),

ландшафтний заказник місцевого значення «Новосанжарський» (загальна площа 1127,6 га),

регіональний ландшафтний парк «Диканський» (12767,9135 га).

Однією з основних причин затримки та перешкод у створенні нових, розширення існуючих об'єктів природно-заповідного фонду, розвитку природоохоронних територій є байдужість місцевих органів влади, ненадання погоджень на заповідання територій окремими землекористувачами та землевласниками, яка в більшості випадків пов'язана з нерозумінням економічної, соціальної та екологічної ролі природно-заповідного фонду та його впливу на розвиток регіону.

Також зміни до законодавства України (в редакції Закону України „Про природо-заповідний фонд України” № 2362-19 від 22.03.2018) обмежують рубки та забороняють полювання у заказниках, пам'ятках природи місцевого значення та заповідних урочищах, що теж негативно впливає на збільшення відсотку заповідності області.

Слід зауважити, що з метою уніфікованого вирішення на території Полтавської області проблемного питання встановлення меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення першочергово необхідно здійснювати розробку проєктів землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення.

5.1.4. Формування національної екомережі

Екологічна мережа – єдина територіальна система, яка утворюється з метою поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біологічного різноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і підлягають особливій охороні (Закон України «Про екологічну мережу»).

До складових структурних елементів екологічної мережі Закон відносить:

- території та об'єкти природно-заповідного фонду;
- землі водного фонду, водно-болотні угіддя, водоохоронні зони;
- землі лісового фонду;
- поєднані лісові смуги та інші захисні насадження;
- землі оздоровчого призначення;
- землі рекреаційного призначення;
- території, які є місцями перебування чи зростання видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України тощо.

Станом на 01.01.2024 природно-заповідний фонд (ПЗФ) Полтавської області налічує 400 територій та об'єктів загальною площею 144174,3613 га, що складає 5,01 % від загальної площі області. З них 30 мають статус загальнодержавного значення: 2 національні природні парки, 20 заказників, 1 ботанічна пам'ятка природи, 1 ботанічний сад, 2 дендрологічних парки, 4 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Кількість територій та об'єктів ПЗФ місцевого значення становить 370, з яких: 5 – регіональні ландшафтні парки, 165 – заказники (58 ландшафтних, 3 лісових, 39 ботанічних, 7 загальнозоологічних, 2 орнітологічних, 4 ентомологічних та 52 гідрологічних), 138 – пам'ятки природи (13 комплексних, 111 ботанічних, 2 зоологічних, 3 гідрологічних, 9 геологічних), 48 заповідних урочищ, 1 дендрологічний парк та 13 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.

Табл.5.2. Динаміка структури природно-заповідного фонду Полтавської області

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	На 01.01.2023		На 01.01.2024	
	Кількість, шт	Площа, га	Кількість, шт	Площа, га
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Природні заповідники				
Біосферні заповідники				
Національні природні парки	2	22792,62* (9120,32)	2	22792,62* (9120,32)
Регіональні ландшафтні парки	5	52753,25**! (44296,33)	5	53879,3635** (44810,0435)
Заказники загальнодержавного значення	20	41226,9	20	41226,9
Заказники місцевого значення	161	38846,2209	165	39306,5512

1	2	3	4	5
Природні заповідники				
Біосферні заповідники				
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	1	145,00	1	145,00
Пам'ятки природи місцевого значення	138	1751,8701	138	1751,8701
Заповідні урочища	48	7116,2	48	7160
Ботанічні сади загальнодержавного значення	1	18,00** (3)	1	18,00*** (3)
Ботанічні сади місцевого значення				
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	2	20,9	2	20,9
Дендрологічні парки місцевого значення	1	7,6365	1	7,6365
Зоологічні парки загальнодержавного значення				
Зоологічні парки місцевого значення				
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	4	442,5	4	442,5
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	13	179,64	13	179,64
РАЗОМ	396	165603,9375	400	166930,9813
В тому числі: загальнодержавного значення	30	64645,92	30	64645,92
Місцевого значення	366	100958,0175	370	102285,0613
Фактична площа ПЗФ ****	396	142853,3175	400	144174,3613
% фактичної площі ПЗФ від площі адміністративно-територіальної одиниці	x	4,968	x	5,01

Примітки:

* - з врахуванням площ ландшафтного заказника «Дейманівський» (622,7 га), гідрологічного заказника «Куквинський» (300 га), парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Березоворудський» (45 га) загальнодержавного значення та загальнозоологічного заказника «Леляківський» (746 га), гідрологічних заказників «Харківський» (540,2 га), «Гурбинський» (400 га), «Сасинівський» (150 га), «Березоворудський» (150 га), «Давидівський» (120 га), ботанічної пам'ятки природи «Лісопарк «Острів Масальський» (47 га), частини заповідного урочища «Куквин» (321,2 га) місцевого значення, які увійшли до складу НПП «Пирятинський», а також з врахуванням площ частини ландшафтного заказника «Сулинський» (5361,1 га), гідрологічних заказників «Великоселецький» (1000 га), «Плехівський» (500 га), «Солоне» (369,1 га), «Рогозів куток» (1600 га) загальнодержавного значення та ландшафтного заказника «Ониськівський» (655 га), ентомологічного заказника «Тарасенківський» (3 га), гідрологічного заказника «Чутівський» (742 га) місцевого значення, які увійшли до складу НПП «Нижняосульський»;

** - з врахуванням площі ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Білецькі плавні» (2980 га), який увійшов до складу РЛП «Кременчуцькі плавні» (загальна площа 5080 га), площі ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Лучківський» (1620 га), який увійшов до складу РЛП «Нижньоворсклянський» (загальна площа 23200 га) без ліквідації статусу та категорії, встановленого заповідного режиму, а також з врахуванням площ ландшафтних заказників «Пісоцько-Конькове» (частини – 100,8 га), «Весело-Мирське» (частини – 57,0 га) і «Рашівський» (460,9 га), ботанічних заказників «Великий ліс» (частини – 182 га), «Терновий куш» (563,7 га), «Саранчина долина» (275,6 га), «Гадяцький бір» (403 га), «Дубина» (103 га), «Зозулинцеві Луки» (44,5 га) і «Книшівська гора» (159 га), гідрологічного заказника «Болото Моховате» (34,1 га), ботанічних пам'яток природи «Дуб черешчатий» (0,02 га), «Урочище «Галочка» (115 га) і «Краснолуцький гай» (75 га), заповідних урочищ «Гадяцький бір» (48 га), «Масюкове» (180 га), «Гадяцький бір» (25 га), «Гнилуша» (105 га), «Гадяцький бір» (42 га), «Лагузин яр» (111 га), «Сосновий гай» (46 га), «Безвіднянське» (663 га), «Гай-Займи» (114 га), «Терновий куш» (303,2 га), «Голотовщина» (108 га) і «Діброва-Кобрієве» (144,5 га), які увійшли до складу РЛП «Гадяцький», та з врахуванням площі ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Пустовітка» (6 га), яка увійшла до складу РЛП «Диканський»;

*** - з врахуванням площ ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Дубовий гай» (1 га) та частини заповідного урочища «Заяр'є» (14 га), які увійшли до складу Хорольського ботанічного саду;

**** - сумарна площа територій та об'єктів ПЗФ без урахування площі тих об'єктів ПЗФ, що входять до складу територій інших об'єктів ПЗФ.

5.1.5. Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами (ГМО)

З метою захисту від ГМО, у багатьох країнах запроваджено маркування на продуктах із ГМО, в інших (як правило, європейських) введена повна заборона ГМ-продуктів і ГМ-культур (сої, кукурудзи, бавовни, рапсу, цукрового буряка і картоплі, стійких до гербіцидів, комах і вірусів), організовані зони вільні від ГМО.

Регіональною державною лабораторією Держпродспоживслужби в Полтавській області у 2023 році досліджено 240 (2022 – 274, 2021 – 478) зразки харчової продукції (в тому числі молоко, масло вершкове, сир твердий, зерно кукурудзи, зерно пшениці, зерно ячменю, ріпак, олія соняшникова, цукор, хліб, філе куряче, картопля та інша продукція).

Позитивних випадків не виявлено.

У попередньому 2022 році було досліджено 274 зразків. У 4 зразках виявлено ГМО, що складає 1,5% від загальної кількості випробувань.

Департаментом агропромислового розвитку облвійськкадміністрації ведеться цілеспрямована робота по впровадженню в області методів органічного землеробства та розширенню виробництва екологічно чистої продукції.

5.2. Охорона, використання та відтворення рослинного світу

5.2.1. Загальна характеристика рослинного світу

Рослинний світ області багатий і різноманітний. Рослинний покрив представлений угрупованнями степів, лук, заплавних і соснових лісів, широколистяних лісів (здебільшого дібров), прибережно-водних і водних фітоценозів. Сучасний рослинний покрив регіону має трансформований характер. Напівприродні ценози збереглися переважно на заплавах річок, іноді – на їх терасах, хоча останнім часом також зазнали значних змін.

Зональні типи рослинності – широколистяні ліси та лучні степи – займають незначні площі. Ліси трапляються переважно на терасах річкових долин. Їх поширенню, крім антропогенного впливу, заважає засолення ґрунтів, яке є характерним для області.

Степова рослинність займає схили балок і річкових долин, нерозорані кургани. Лучні степи області характеризуються найбільшою флористичною різноманітністю.

Загальна кількість видів флори на території регіону складає 1514 одиниць (вищих судинних, голонасінних, хвощів, папоротей, плаунів). Це 33,5% до загальної чисельності видів України.

Табл.5.4. Перелік видів судинних рослин, водоростей, грибів та лишайників яким загрожує небезпека

Назва виду	Види, яким загрожує небезпека									
	2013	2014	2015	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
<i>I</i>	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Судинні рослини	236	236	236	236	236	236	236	236	236	236
Гриби	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29
Водорості	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Лишайники	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Разом:	273	273	273	273	273	273	273	273	273	273

Охорона природного фіторізноманіття здійснюється в Полтавській області шляхом: ведення Переліку видів рослин, які не занесені до Червоної книги України, але є рідкісними або такими, що перебувають під загрозою зникнення в природних умовах на території Полтавської області і віднесені до третьої категорії (відповідне Рішення ухвалено вісімнадцятою сесією четвертого скликання Полтавської обласної ради 23 березня 2005р.); оптимізації та розбудови регіональної природно-заповідної екологічної мережі.

5.2.2. Охорона, використання та відтворення лісів та інших рослинних ресурсів

Ліси є національним багатством країни і за своїм призначенням та місцем розташування виконують переважно екологічні (водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні), естетичні, виховні та інші функції, мають обмежене експлуатаційне значення і підлягають державному обліку та охороні.

Потребує ефективних рішень питання збільшення площі лісів в природно-заповідній мережі області, враховуючи те, що широколистяні ліси області є зональним типом рослинності, а хвойні насадження та їх похідні – мішані ліси – є осередками рідкісних видів флори і фауни.

Табл.5.5. Землі лісогосподарського призначення у 2023 році.

№ з/п	Постійні лісокористувачі, власники лісів, інші землекористувачі, у користуванні яких є лісові ділянки, землі запасу	Загальна площа, га	Лісові землі, тис. га						
			вкриті лісовою рослинністю		не вкриті лісовою рослинністю				усього лісових земель
			усього	із них лісові культури	незімкнуті лісові культури	зруби	галявини, біополяни	лісові дороги, просіки, розриви	
1	2	3	4	5	6		8	9	10
I. Землі лісогосподарського призначення									
1.1	ДП «Ліси України»	238,4	200,8	111,3	12,0	0,9	6,6	3,0	223,3
1.2	Інші постійні лісокористувачі								
II. Землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення									
2.1	Установи ПЗФ								
III. Землі іншого призначення									
3.1	Ліси та інші лісовкриті площі земель запасу								

Примітка: матеріали надані Північно-східним міжрегіональним управлінням лісового та мисливського господарства.

Упродовж останніх років порідний склад лісів майже не змінюється. Лісовідновлення та лісорозведення на ділянках, що вийшли з лісовідновних рубок, згарищ, проводяться породами, які зростали тут раніше.

Незадовільними залишаються обсяги посадки лісонасаджень в смугах відводу автодоріг в області, на великій кількості автошляхів вони відсутні. Окремі ділянки автодоріг потребують знесення дерев, які пошкоджені омелою, та негайної їх заміни.

Табл.5.6. Динаміка лісовідновлення та створення захисних лісонасаджень, га

Полтавська область	2005	2010	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
<i>I</i>	<i>3</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>
Лісовідновлення, лісорозведення на землях лісового фонду	1971,0	2237,5	1974,0	1428,0	1138,0	1014,0	804,0	1109,0	1119,0	892,6
Створення захисних лісонасаджень на непридатних для с/г землях	95,00	59,00	293,00	271,00	232,00	155,0	127,0	222,0	197,0	
Створення полезахисних лісових смуг	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–

Загальна динаміка природного поновлення за останні роки є позитивною, але через пожежі у літній період зазначений показник завжди менше.

Рис.5.1. Лісовідновлення (всього), га

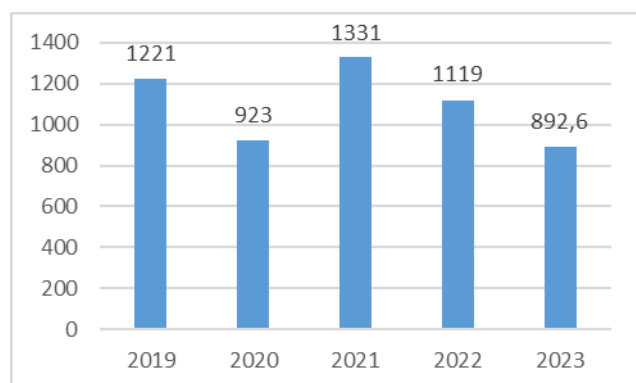
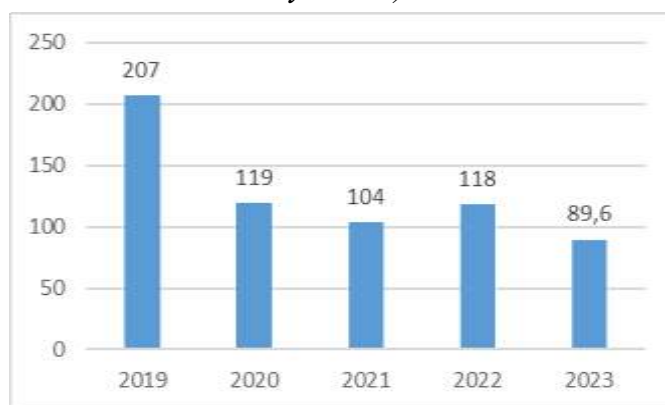

Рис.5.2. Природне поновлення лісів (у тому числі), га

Лісовідновлення відбувається переважно завдяки створенню лісових культур. У 2023 р висаджено лісових культур на площі 785,9 га, що менше на 20,9 % ніж у попередньому році (у 2022 – 994 га, у 2021 – 1213 га, у 2020 – 923 га, у 2019 – 1221,0 га, у 2018 – 1138,0 га, у 2017 – 1428,0 га). Також у звітному році посіяно лісу на 17,1 га, що більше ніж 2022 року на 40,9 % (у 2022 – 7 га, у 2021 – 26 га, у 2020 – 1 га, у 2019 – 33 га; у 2018 – посів не проводився; у 2017 – 10 га; у 2016 – 35 га; у 2015 – 31 га; у 2014 – 13 га, у 2013 – на 15га).

Лісовідновлення та лісорозведення включає посадку та посів лісу.

Природне поновлення лісових насаджень на території Полтавської області у 2023 році відбулося на 89,6 га, що менше обсягів попереднього року на 24% (у 2022 – 118 га, у 2021 – 104 га, у 2020 – 119 га, у 2019 – 207 га, у 2018 – 160 га, у 2017 – 139 га).

Рис.5.3. Лісорозведення (всього), га

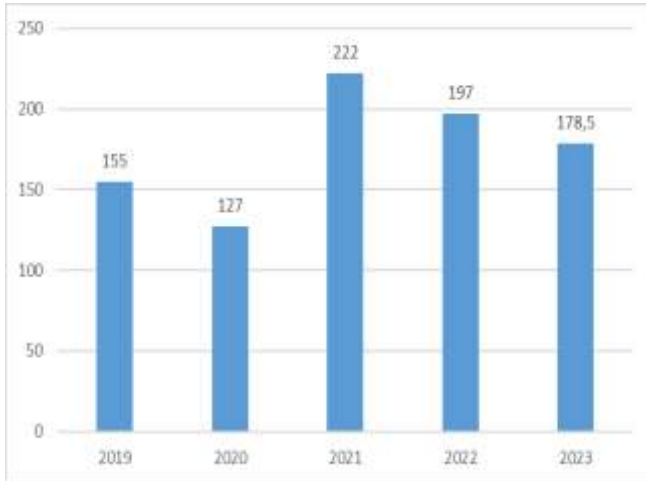
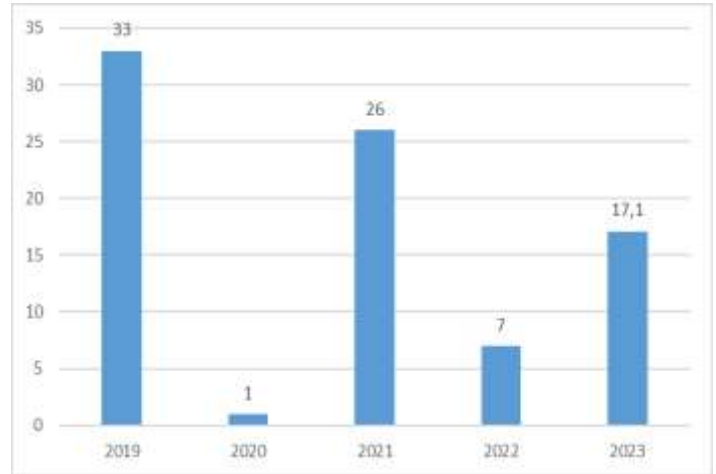

Рис.5.4. Посів лісу (у тому числі), га

Щорічно питання про протипожежний захист лісів, торфовищ і сільгоспугідь у весняно-літній період розглядається на засіданнях регіональної комісії з питань техногенної екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій. Підприємствам, установам та організаціям області даються відповідні доручення щодо недопущення та мінімізації (у разі виникнення) можливих негативних наслідків надзвичайних ситуацій.

Особлива увага приділяється профілактиці протипожежних заходів в місцях залягання торфу; вживаються заходи щодо максимального обмеження доступу населення та в'їзду автомобільного транспорту на території лісових масивів в період високого і надзвичайно високого класів пожежної небезпеки; проводяться рейдові перевірки з метою дотримання вимог пожежної безпеки в лісових масивах, сільгоспугіддях із залученням представників органів місцевої влади та самоврядування, лісових господарств, представників Національної поліції в області, ГУ ДСНС в області; проводиться контроль за місцями масового відпочинку населення в рекреаційних зонах лісових масивів; через місцеві засоби масової інформації здійснюється роз'яснювальна робота серед населення стосовно введення тимчасових обмежень на відвідування лісових масивів, обов'язкового дотримання протипожежних заходів під час перебування в рекреаційних зонах, а також при проведенні польових робіт.

За даними Північно-східного міжрегіонального управління лісового та мисливського господарства у 2023 році внаслідок пожеж площа загиблих лісових культур становила 2 га.

У 2023 році з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища кошти на заходи щодо попередження пожеж не виділялися.

Контроль за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів полягає у забезпеченні додержання всіма державними і громадськими органами,

підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами вимог лісового законодавства.

5.2.3. Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

Науковці інформують про наступні види рослин, занесені до Червоної книги України і які відтворено на територіях та об'єктах ПЗФ Полтавської області протягом останніх років:

- пальчатокорінник м'ясо-червоний;
- зозулинець болотний;
- косарики тонкі;
- рябчик малий;
- рябчик руський;
- тюльпан дібровний;
- коручка морозниковидна;
- коручка болотна;
- сон чорніючий;
- астрагал шерстистоквітковий;
- брандушка різнокольорова;
- шафран сітчастий;
- сальвінія плаваюча;
- альдрованда пухирчаста;
- баранець звичайний;
- жировик Лезеля;
- півники борові;
- ковила волосиста;
- ковила пілчаста;
- ковила Лессінга.

Майже всі види та угруповання зберігаються й охороняються на території об'єктів природно-заповідного фонду.

Усього видів рослин, занесених до Червоної книги України, що зустрічаються на території області 66 од., рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України – 26 одиниць.

Табл.5.8. Охорона невиснажливого використання та відтворення дикорослих рослин

Регіон	Усього видів рослин, занесених до Червоної книги України, екз.	Усього рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, од.	Кількість видів рослин, занесених до Червоної книги України, відтворено на територіях та об'єктах ПЗФ, екз., назва	Кількість популяцій видів рослин, занесених до Червоної книги України, які зникли, од., назва
1	2	3	4	5
Полтавська обл.	66	26	2	–

Примітка.

За даними досліджень кандидата біологічних наук Смоляр Н.О.

Ті місцезнаходження та місця перебування, які не охороняються, доцільно заповідувати.

До того ж, генофонд рідкісних рослин із деяких місцезнаходжень Полтавської області зберігається у культурі ряду об'єктів: агробіостанції Полтавського педагогічного університету (парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва), Полтавського обласного еколого-просвітницького центру учнівської молоді.

5.2.4. Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України.

Зелена книга України є офіційним державним документом, в якому зведено відомості про сучасний стан рідкісних рослин, що перебувають під загрозою зникнення, та типових природних рослинних угруповань, які підлягають охороні.

У результаті комплексного флористичного та геоботанічного дослідження території Національного природного парку «Пирятинський» у рослинному покриві виявлено 12 формацій та 33 асоціації, що підлягають охороні та занесені до Зеленої книги України. Ці фітоценози репрезентують степову та вищу водну рослинність.

На території НПП «Пирятинський» степи збереглися локально на високих правих берегах р. Удай та її приток, схилах балок, курганах. Проте, ці екосистеми служать резерватом багатьох рідкісних степових видів, характеризуються значним видовим, флористичним та ценотичним багатством. Серед виявлених угруповань 3 формації та 10 асоціацій внесені до державного синфітозологічного кадастру: *Stipetacapillatae* (6 асоціацій), *Stipetaborysthenicae* (1), *Stipetumpennatae* (3).

Вища водна рослинність НПП «Пирятинський» широко представлена в річковій мережі Удаю. Низка її фітоценозів підлягає охороні. До Зеленої книги України включені формації *Nupharetaluteae* (2 асоціації), *Sparganietaminimi* (2), *Ceratophylletasubmerse* (5), *Nymphaeetaalbae* (2), *Nymphaeetacandidae* (3), *Utricularietaminoris* (2), *Potamogetonetaobtusifolii*, *Salvinietanantantis* (5), *Sagittarietasagittifoliae* (1).

На виконання вимог Конвенції про збереження біорізноманіття, з метою дотримання стратегії управління у «смарагдових» оселешах, в НПП «Пирятинський» впродовж 2023 року застосовувались експериментальні заходи контролю інвазійних рослин, небезпечних для трав'янистих екосистем. Здійснюється моніторинг на віддаленому в болотах загальнозоологічного заказника місцевого значення «Леляківський» осередку клена ясенелистого, знищено насінні екземпляри. Істотного негативного впливу на рослинні формації, занесені до Зеленої книги, не виявлено.

У рамках наукового проекту з метабаркотингу ґрунтових грибів, що проводиться Міжнародною організацією SPUN Society for the Protection of Underground Networks по всій території, було відібрано 11 проб ґрунту.

На території Національного природного парку Нижньосульський виявлено 9 зелено-книжних формацій, в тому числі:

- угруповання формації глечиків жовтих (*Nuphareta luteae*) –трапляються рідко в північній частині ділянками невеликої площі (між с. Тарасівка і с. Старий Коврай (правий берег р. Сули), с. Старий Мохнач, урочище Драчки (заказник «Сулинський»), острів Липняги (заказник «Сулинський»), с. Горошино русло «Бориса», с. Мирони);
- угруповання формації латаття білого (*Nymphaeeta albae*) – трапляються невеликими ділянками в північній частині водосховища (острів Високий, між островом Чубарове і островом Куличинний-1, с. Горошино р. Борець, затока в бік с. Горошине);
- угруповання формації сальвінії плаваючої (*Salvinieta natantis*) – фрагментарно трапляється на всій акваторії парку (між островом Чубарове і

островом Високий, урочище Березове (стариці), між с. Тарасівка і с. Старий Калкаїв (правий берег р. Сули), між с. Старий Калкаїв і с. Гаївка, с. Старий Мохнач, урочище Драчки і острів Липняги кв.13 (заказник «Сулинський»), за урочищем Драчки (острів на р. Сула), за с. Мирони), острів Жовніно;

- угруповання формації куширу донського (*Ceratophylleta tanaitici*) – трапляється дуже рідко (Сулинська затока біля с. Велика Бурімка);
- угруповання формації куширу напівзануреного (*Ceratophylleta submersi*) – трапляється дуже рідко (Сулинська затока біля с. Велика Бурімка);
- угруповання формації ковили волосистої (*Stipetum capillatae*) – фрагментарно на степових схилах (ентомологічного заказника «Тарасенківський», с. Лящівка «Городище Бурти», с. Лящівка «Бородачевий степ», околиці с. Велика Бурімка (Собачий хутір);
- угруповання ковили Лесінга (*Stipeta lessingiana*) – фрагментарно на степових схилах (ентомологічного заказника «Тарасенківський», с.Лящівка «Городище Бурти», с. Лящівка «Бородачевий степ», с. Велика Бурімка).

НПП
«Нижньосульський»,
латаття біле поблизу
урочища Чубарове
фото працівниці НПП
«Нижньосульський»
Галушки Ю. М.

Прим.: Розділ 5.2.4. підготовлений за матеріалами, які надані Національними природними парками «Нижньосульський» та «Пирятинський».

5.2.5. Охорона, використання та відтворення зелених насаджень

За даними Департаменту будівництва, містобудування і архітектури, житлово-комунального господарства та енергетики Полтавської обласної військової адміністрації у 2023 році в області створено нових зелених насаджень втричі менше ніж попереднього року, а саме: 6,0 га (у 2022 – 24,0 га, у 2021 – 52,0 га, у 2020 – 65,0 га, у 2019 – 71,0 га, у 2018 – 66,2 га, у 2017 – 1,8 га). Площа, на якій проведено догляд за зеленими насадженнями залишилася на рівні попереднього року – 10897,0 га.

Табл.5.9. Озеленення населених пунктів, га

Заходи										
	2010	2012	2015	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Створено нових зелених насаджень, га	72,5	188,1	23,3	1,8	66,2	71,0	65,0	52,0	24,0	6,0
Проведено ландшафтну реконструкцію насаджень, га	765,0	31,6	38,0	–	–	–	–	–	–	–
Проведено догляд за насадженнями, га	3450	10427,0	10488,4	10495,0	10543,0	10897,0	10897,0	10897,0	10897,0	10897,0

Всеукраїнська акція з благоустрою «За чисте довкілля» та День благоустрою територій населених пунктів у 2023 році проводився відповідно до дії режиму воєнного стану власними силами комунальних підприємств, дотримуючись безпекових заходів.

Заходи щодо поліпшення санітарно-епідеміологічної ситуації і покращання санітарного стану регіону у звітному році відбулися. В містах і населених пунктах області приведено в належний санітарний та естетичний стан 25218 тис. шт. дерев, 16216 тис. шт. кущів, 1127,5 тис. м² газонів та 231,3 тис. м² квітників. При цьому висаджено нових дерев – 5283 шт., кущів – 3166 шт., 4,11 тис. м² газонів та 4,295 тис. м² квітників. Впродовж проведення щорічної всеукраїнської акції «За чисте довкілля» ліквідовано 914 стихійних сміттєзвалища (у 2022 – 850, у 2021 – 998, у 2020 – 704, у 2019 – 704, у 2018 – 736, у 2017 – 715), в тому числі у межах смуг вулиць та доріг населених пунктів – 338, на прибудинкових територіях – 425, на пустирях в межах населених пунктів - 151. Обсяг зібраних побутових відходів склав 30,64 тис. м³.

5.2.6. Інвазійні чужорідні види рослин у флорі в межах адміністративно-територіальної одиниці

Спостереження за фітосанітарною ситуацією (здебільшого наукові дослідження) в області здійснюють фахівці Полтавської державної аграрної академії та Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка.

Найбільше дослідженнями охоплені проблеми поширення, біології, екологічної пластичності амброзії полинолистій та розробці шляхів боротьби із нею.

Встановлено, що агресивність та масовість цього адвента викликана такими особливостями: висока насіннева продуктивність (80-100 тис. насінин з однієї рослини); насіння швидко дозріває (насіння молочної та воскової стиглості здатне дозрівати); до 40 років насіння не втрачає життєздатності в ґрунті, що обумовлює утворення значного за обсягом банку насіння; потужна коренева система (до 4м), що обумовлює конкурентні переваги за основні умови існування; на утворення 1 т сухої речовини із ґрунту виноситься 15,5 кг азоту, 1,5 кг фосфору, 800-1000 кг води; добре витримує (до 2 тижнів) підйом води, формуючи додаткові коріння; висока регенеративна здатність, що робить скошування – неефективним методом;

при скошуванні до трьох разів дає нові паростки, які утворюють суцвіття і формують життєве насіння; має високу пластичність до екологічних факторів.

Найпоширенішими адвентивними рослинами в Полтавському регіоні є: амброзія полинолиста, чорнощир нетреболистий, галінсога дрібноквіткова, плоскуха звичайна, злинка канадська, стеноктис однорічний, енотера дворічна, портулак городній, ваточник сірійський, на водоймах – водяний різак алоєвидний.

В останні роки науковий інтерес щодо поширення, життєвості і поведінки в угрупованнях складають такі адвентивні види рослин як ваточник сірійський, стеноктис однорічний та інші.

5.3. Охорона, використання та відтворення тваринного світу

5.3.1. Загальна характеристика тваринного світу

Фауністичний список Полтавської області представлений: 66 видами ссавців; 307 видами птахів, 150 видів з яких постійно гніздяться; 10 видами земноводних та 11 видами плазунів; 38 видами риб та великим різновидом комах. Серед загальної кількості видів найвразливішими є степові зооценози, з них більше половини потребують особливої охорони.

Щодо мисливських тварин – у 2023 році збільшення щодо кількості основних видів спостерігалось у: оленів плямистих, муфлона, козулі, кабана, зайця, єнотоподібного собаки, фазана звичайного та лисиці. Зменшилася чисельність лосів, оленів благородних, лані.

Чисельність інших видів мисливських тварин залишалася (приблизно) на рівні попередніх років.

Основні проблемні питання у сфері охорони використання та відтворення тваринного світу:

- створення відтворювальних ділянок для рідкісних тварин та тих, які мають мисливське значення;
- браконьєрство на суходолі та на воді.

Облік качок,
фото Полтавського
обласного
управління
лісового та
мисливського
господарства

5.3.2. Стан і ведення мисливського господарства

За даними Північно-східного міжрегіонального управління лісового та мисливського господарства у 2023 році площа мисливських угідь Полтавської області складала 2021,67 тис. га (у 2022 – 2011,9 тис. га, у 2021 – 2054,1 тис. га, у 2020 – 2074,97 тис. га, у 2019 – 2086,64 тис. га, у 2018 – 2010,62 тис. га, у 2017 – 2092,0 тис. га).

За філіями державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України» у 2023 році було закріплено 69 тис. га; за госпрозрахунковими мисливсько-рибальськими господарствами (підприємствами) Полтавської обласної організації УТМР – 1055,62 тис. га; підприємством «Управління спортивних споруд Полтавської обласної ради фізкультурно-спортивного товариства «Динамо» України – 11,2 тис. га; іншими користувачами – 885,848 тис. га.

Табл.5.10. Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин (особин) за 2023 рік

Види мисливських тварин	Кількість особин
Олень благородний	535
Олень плямистий	707
Лань	200
Муфлон	109
Лось	199
Козуля	8072
Кабан	2133
Засць	69027
Лисиця	5512
Єнотовидний собака	1814
Куріпка	16555
Фазан	4264

У зв'язку із російською агресією на території Полтавської області діє заборона полювання на період воєнного стану. Ліміти добування не затверджувались, ліцензії не видавались.

Табл.5.11. Добування основних видів мисливських тварин

Рік	Види мисливських тварин	Затверджений ліміт добування, гол.	Видано ліцензій, шт.	Добуто, гол.	Не викорис-тано ліцензій, шт.	Причини невикористання
1	2	3	4	5	6	7
2015	Олень благородний	9	6	4	–	–
	Олень плямистий	19	16	18	1	Несприятливі погодні умови
	Козуля	616	605	517	43	
	Кабан	744	747	813	78	
	Лось	19	16	17	1	
	Муфлон	7	1		1	
	Куниця	10	10	28	4	

1	2	3	4	5	6	7
2016	Олень благородний	8	5	5	3	Несприятливі погодні умови
	Олень плямистий	19	19	17	2	
	Козуля	658	648	546	102	
	Кабан	566	560	492	68	
	Лось	14	14	8	6	
	Муфлон	7	2	—	5	
	Лань	2	2	—	2	
	Куниця	16	13	10	3	
2017	Олень благородний	10	10	4	6	Несприятливі погодні умови
	Олень плямистий	20	20	19	1	
	Козуля	765	680	594	86	
	Кабан	468	354	296	58	
	Лось	7	7	7	0	
	Муфлон	1	0	0	0	
	Лань	1	1	1	0	
	Куниця	12	8	8	0	—
2018	Олень благородний	10	5	3	2	Несприятливі погодні умови
	Олень плямистий	25	25	15	10	
	Козуля	740	698	601	97	
	Кабан	241	209	165	44	
	Лось	0	0	0	0	
	Муфлон	0	0	0	0	
	Лань	3	3	1	2	
	Куниця лісова	15	13	10	3	—
2019	Олень благородний	12	6	1	6	Несприятливі погодні умови та африканська чума свиней
	Олень плямистий	21	16	13	5	
	Козуля	741	723	632	65	
	Кабан	205	187	84	18	
	Лось	0	0	0	0	
	Муфлон	0	0	0	0	
	Лань	5	5	3	0	
	Куниця лісова	22	12	3	9	—
2020	Олень благородний	20	7	2	18	Несприятливі погодні та умови та африканська чума свиней
	Олень плямистий	19	19	16	5	
	Козуля	833	741	690	157	
	Кабан	288	256	153	50	
	Лось	0	0	0	0	
	Муфлон	0	0	0	0	
	Лань	4	2	4	2	
	Куниця лісова	9	5	10	4	—
2021	Олень благородний	20	7	2	18	Несприятливі погодні та умови та африканська чума свиней
	Олень плямистий	19	19	16	5	
	Козуля	833	741	690	157	
	Кабан	288	256	153	50	
	Лось	0	0	0	0	
	Муфлон	0	0	0	0	
	Лань	4	2	4	2	
	Куниця	9	5	10	4	
2022	Олень благородний					Воєнний стан
	Олень плямистий					
	Козуля					
	Кабан					
	Лось					
	Муфлон					
	Лань					
	Куниця					
2023	Лисиця			969		Воєнний стан
	Єнотовидний собака			64		
	Шакал			1		

За даними Головного управління Держпродспоживслужби в Полтавській області у 2023 році в області зареєстровано 12 (у 2022 році – 5, 2021 – 20, 2020 – 31) неблагополучних пунктів по сказу, де захворіло і загинуло 13 (2022 – 5, 2021 – 21, 2019 – 20) тварин: 2 лисиці, 3 собаки, 5 кртів та 3 ВРХ. З них на дику фауну припадає 2 неблагополучних пункти, в яких захворіло 2 лисиці, що становить 15% в структурі захворюваності тварин на сказ.

Основними напрямками *вирішення проблеми сказу* серед диких тварин в області залишаються:

- в мисливських угіддях постійно проводити таксацію лисиці червоної, підтримуючи щільність в межах 0,5 голів на 1 тис. га мисливських угідь. У випадку перевищення щільності лисиці червоної проводити її санітарний відстріл;
- продовжувати обов'язкову імунізацію (двічі на рік) диких м'ясоїдних тварин проти сказу на території мисливських угідь, шляхом розкладання вакцинних приманок.

В області залишається ризик спалахів африканської чуми свиней, в тому числі серед диких кабанів. У 2023 році зареєстровано 3 неблагополучних пункти (у 2019р. – 4, у 2021 - 2022 роках таких пунктів не зареєстровано), з них 1 в дикій фауні, а саме на території мисливських угідь Зінківського госпрозрахункового мисливсько-рибальського господарства Полтавської обласної організації УТМР, де знайдено труп дикого кабана.

Першочерговими та основними завданнями по *недопущенню поширення африканської чуми свиней (АЧС)* на території області є:

- перед початком та під час полювання забезпечити проведення діагностичного відстрілу диких кабанів з метою моніторингу на наявність збудника АЧС в організмі тварин;
- підтримувати нормативну щільність диких кабанів в межах 4 голів на 1000 га мисливських угідь;
- створювати майданчики для підгодівлі диких кабанів в мисливських угіддях, щоб уникнути неконтрольованої міграції їх по території області;
- на території мисливських угідь, що потрапили в зони захисту та нагляду щодо АЧС, проводити депопуляцію диких кабанів.

З метою *профілактики* та забезпечення сталої епізоотичної ситуації по *трихінельозу тварин* необхідно:

- постійно проводити моніторингові дослідження лисиці червоної на захворювання;
- піддавати обов'язковому дослідженню кожного впольованого дикого кабана на трихінельоз;
- проводити санітарно – освітню роботу серед мисливців про небезпеку захворювання на трихінельоз, які харчуються м'ясом і яке пройшло недостатню термічну обробку.

5.3.3 Стан і ведення рибного господарства

За інформацією Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Полтавській області (Полтавський рибоохоронний патруль) основним видом рибогосподарського використання Кременчуцького і Кам'янського водосховищ за весь період їх існування було промислове рибальство.

Сулинська затока Кременчуцького водосховища, що входить до території Ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Сулинський», площа якого становить 31161,3 га та розташованого нав Полтавській та Черкаській областях, має велике значення як район нересту, нагулу та зимівлі багатьох промислових видів риб: щуки, сазана, ляща, синця, судака та ін. Великі мілководдя – нерестовища збереглися лише в Сулинській затоці, де їх загальна площа складає близько 3,6 тис. га (або 36% від площі нерестових угідь водосховища).

Всього у звітному 2023 році вийшли на промисел 22 користувача. Промислове рибальство здійснювалось на підставі Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів», Правил промислового рибальства у внутрішніх рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах), Режиму рибальства у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах) України у 2023 році.

Стан водних біоресурсів Кам'янського водосховища.

Впродовж 2023 року промисел водних біоресурсів на Кам'янському водосховищі в адміністративних межах Полтавської області здійснювали 12 користувачів. Вилов водних біоресурсів склав 914,444 т (у минулому – 594,012), затверджений ліміт вилову – 615,978 т/рік.

Сучасна іхтіофауна Кам'янського водосховища нараховує 41 вид риб, які належать до 9 родин. Серед них промислові риби представлені 19 видами; основними об'єктами промислу, які забезпечують до 80 % загального вилову є сріблястий карась, лящ, плітка та плоскирка.

В малькових уловах на Кам'янському водосховищі в межах Полтавської області у 2023 році відмічено представників 26 видів риб, які відносяться до 8 родин – видовий склад в малькових уловах дещо розширився. На відміну від періоду 2021-2022 років зафіксовано молодь ляща та щуки. Найбільші абсолютні та відносні показники молоді промислових видів риб відмічені для прибережних ділянок островів в районі м. Кременчук та р. Псел з пригирловими ділянками. У розподілі основних біотопів природного відтворення та мешкання молоді риб Кам'янського водосховища суттєвих змін не відмічено.

Стан водних біоресурсів Кременчуцького водосховища.

У звітному 2023 році в межах Полтавської області промисловий вилов риби здійснювали 10 користувачів. Фактичний вилов (лімітованих та не лімітованих видів) становив 1395,217 т, затверджений ліміт вилову – 1095,835 т/рік.

Видовий склад іхтіофауни Кременчуцького водосховища налічує 43 таксономічні одиниці, які належать до 10 родин. Промисловою статистикою фіксуються 19 видів; основними об'єктами промислу в межах Полтавської області є сріблястий карась, лящ, плітка та синець.

За даними облікової малькової зйомки 2023 року відмічено 17 видів риб, основу угруповань молоді риб на біотопах літоралі лівобережжя нижньої частини Кременчуцького водосховища склали плітка, верховодка та бичок-пісочник, що в цілому відповідає середнім багаторічним структурним показникам. Найбільша чисельність молоді промислових видів риб зафіксована на станції в районі селища Градизьк.

Середня частка видів, які включені до Червоної книги України та міжнародних природоохоронних списків, у 2023 році склала 18,4%, в тому числі 17,3% – за рахунок бичка-пісочника, який включений до додатку III Бернської конвенції, проте в Кременчуцькому водосховищі стан його популяцій може бути охарактеризований як дуже добрий. Види, які потребують особливої охорони у Кременчуцькому водосховищі в уловах 2023 року не зафіксовані.

5.3.4. Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

Загальна чисельність видів фауни, яка зустрічається на території Полтавської області складає 397 одиниць, що становить 70,6% до загальної чисельності видів України.

До Червоної книги України занесені 69 видів тварин регіону; у додатках Конвенції про охорону дикої флори і фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція, CMS) ще 113 видів.

У 2023 році роботи з охорони та відтворення тварин, які занесені до Червоної книги України та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів не проводилися у зв'язку з відсутністю фінансування.

Табл.5.12. Кількість видів фауни, яким загрожує небезпека

Назва	Кількість видів	Види, яким загрожує небезпека							
		2010	2015	2017	2018	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Полтавська область	397	156	156	156	156	156	156	156	156

Примітка:

* – Вишукувальні роботи стосовно визначення кількості видів фауни, яким загрожує небезпека у 2022 році не проводилися в зв'язку з відсутністю фінансування.

За даними науковців, з 69 видів наземних хребетних Полтавщини, які занесені до Червоної книги України, на територіях та об'єктах ПЗФ відтворені такі червонокнижні види тварин: бобер звичайний, деркач, гадюка степова, орлан-білохвіст, кулик-сорока, журавель сірий. Ще 156 видів зникли, або їх чисельність знаходиться у загрозовому стані.

5.3.5. Охорона, використання та відтворення водних біоресурсів

Бездумне використання будь-яких ресурсів призводить до їх зникнення. Не виняток і водні біоресурси.

Охорона водних біоресурсів та основні шляхи її забезпечення визначаються відповідно до Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів», законів України «Про тваринний світ», «Про охорону навколишнього природного середовища» та інших нормативно-правових актів.

Контроль за дотриманням Правил рибальства на території Полтавської області здійснює Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Полтавській області (Полтавський рибоохоронний патруль). Також, окрім працівників рибоохорони, контроль вправі здійснювати в межах своїх повноважень посадові особи Держекоінспекції, працівники поліції та можуть залучатися громадські інспектори рибоохорони та охорони довкілля. Заходи з охорони водних біоресурсів у межах своїх повноважень здійснюють і місцеві державні адміністрації.

Табл.5.13. Динаміка вилову риби

Рік	Водний об'єкт	Затверджений ліміт вилову, т/рік	Фактичний вилов, т/рік
1	2	3	4
2018	Кам'янське (Дніпродзержинське) водосховище	1137,00	2307,293
	Кременчуцьке водосховище	546,217	474,509
2019	Кам'янське (Дніпродзержинське) водосховище	1153,613	705,933
	Кременчуцьке водосховище	482,385	561,188
2020	Кам'янське (Дніпродзержинське) водосховище	319,261	540,366
	Кременчуцьке водосховище	370,03	756,278
2021	Кам'янське водосховище	306,970	630,784
	Кременчуцьке водосховище	523,009	1055,001
2022	Кам'янське водосховище	255,622	594,012
	Кременчуцьке водосховище	476,212	1541,191
2023	Кам'янське водосховище	615,978	914,087
	Кременчуцьке водосховище	1095,835	1395,217

Основними проблемами збереження водних біоресурсів на Кременчуцькому та Кам'янському водосховищах є:

- зменшення обсягів зариблення водосховища за рахунок як користувачів, які здійснюють промисловий вилов на водосховищі, так і за державний кошти;

- можливість вторинного забруднення водосховища марганцем в літній період через аномально високу температуру повітря і відсутність пропуску води через греблю Кременчуцької ГЕС. Вміст марганцю внаслідок забруднення води через його десорбцію перевищує допустиму норму у воді у 15 – 20 разів. Зазначене приводить до масової загибелі риби, яка мешкає в

природних шарах і всіх кормових організмів в зоні забруднення. Пропуск води в ранні часи через греблю Кременчуцької ГЕС у спекотний період усуває процес забруднення;

- рибопродуктивність рибогосподарських об'єктів наданих в оренду залишається низькою на рівні 150-200 кг/га. Вирощування риби в режимі СТРГ в області здійснюють 6 орендарів, інші водні об'єкти, які надані в оренду для риборозведення здійснюють свою діяльність в режимі аквакультури.

За інформацією Полтавського рибоохоронного патруля звіт № 1А – аквакультура (річна) «Звіт про аквакультуру за 2023 рік» надали 49 суб'єктів господарювання, з них: 28 – фізичні особи та 21 – юридичні особи.

Загальний обсяг вирощування товарної продукції у Полтавській області склав 44,0541 тон на площі 700,5097 га.

5.3.6. Інвазійні чужорідні види тварин у фауні в межах області

Чужорідні види тварин включаються в аборигенні угруповання і часто негативно впливають на екосистеми, виступаючи конкурентами аборигенних видів та змінюючи структуру біогеоценозів. Їх поява (активна у кінці XX століття) має глобальні екологічні, економічні, а інколи й соціальні наслідки.

З основних видів мисливських тварин Полтавщини можна віднести до чужорідних (інвазивних) – єнотоподібного собаку (Далекий Схід) та ондатру (Північна Америка). Обидва види досить чисельні на території області і добре пристосувалися до існування в місцевих умовах. Але протягом останніх років кількість зазначених тварин поступово зменшується.

Табл.5.15. Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин (голів).

Види мисливських тварин	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Ондатра	15592	14850	11616	10821	8311	8298	7320	7312	7620	6595	6097	5758	5322
Єнотоподібний собака	1066	1107	1289	1234	1202	1193	1210	1157	1193	1124	1119	1099	1814

В останні роки загострилась увага науковців до вивчення цих видів, активізувалась увага до комплексних наукових досліджень в галузі біологічних інвазій. У цьому аспекті актуальними є розробки заходів щодо попередження їх проникнення, пом'якшення наслідків негативного впливу на природні види, а також моніторингу. Спеціальних спостережень на території області за станом популяцій таких видів не здійснюється.

5.4. Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні

5.4.1. Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду

Станом на 01.01.2024 природно-заповідний фонд (ПЗФ) Полтавської області налічує 400 територій та об'єктів загальною площею 144174,3613 га, що складає 5,01 % від загальної площі області. З них 30 мають статус загальнодержавного значення: 2 національні природні парки, 20 заказників, 1 ботанічна пам'ятка природи, 1 ботанічний сад, 2 дендрологічних парки, 4 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Кількість територій та об'єктів ПЗФ місцевого значення становить 370, з яких: 5 – регіональні ландшафтні парки, 165 – заказники (58 ландшафтних, 3 лісових, 39 ботанічних, 7 загальнозоологічних, 2 орнітологічних, 4 ентомологічних та 52 гідрологічних), 138 – пам'ятки природи (13 комплексних, 111 ботанічних, 2 зоологічних, 3 гідрологічних, 9 геологічних), 48 заповідних урочищ, 1 дендрологічний парк та 13 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.

Табл.5.16. Структура та динаміка природно-заповідного фонду області станом на 01.01.2023 року

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	На 01.01.2023		На 01.01.2024	
	Кількість, шт	Площа, га	Кількість, шт	Площа, га
1	2	3	4	5
Природні заповідники				
Біосферні заповідники				
Національні природні парки	2	22792,62* (9120,32)	2	22792,62* (9120,32)
Регіональні ландшафтні парки	5	52753,25** (44296,33)	5	53879,363** (44810,0435)
Заказники загальнодержавного значення	20	41226,9	20	41226,9
Заказники місцевого значення	161	38846,2209	165	39306,5512
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	1	145,00	1	145,00
Пам'ятки природи місцевого значення	138	1751,8701	138	1751,8701
Заповідні урочища	48	7160	48	7160
Ботанічні сади загальнодержавного значення	1	18,00*** (3)	1	18,00*** (3)
Ботанічні сади місцевого значення				
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	2	20,9	2	20,9
Дендрологічні парки місцевого значення	1	7,6365	1	7,6365
Зоологічні парки загальнодержавного значення				
Зоологічні парки місцевого значення				
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	4	442,5	4	442,5
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	13	179,64	13	179,64
РАЗОМ	396	165603,9375	400	166930,9813
В тому числі: загальнодержавного значення	30	64645,92	30	64645,92
Місцевого значення	366	100958,0175	370	102285,0613

1	2	3	4	5
Природні заповідники				
Біосферні заповідники				
Фактична площа ПЗФ ****	396	142853,3175	400	144174,3613
% фактичної площі ПЗФ від площі адміністративно-територіальної одиниці	x	4,968	x	5,01

Примітки:

* - з врахуванням площ ландшафтного заказника «Дейманівський» (622,7 га), гідрологічного заказника «Куквинський» (300 га), парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Березоворудський» (45 га) загальнодержавного значення та загальнозоологічного заказника «Леляківський» (746 га), гідрологічних заказників «Харківський» (540,2 га), «Гурбинський» (400 га), «Сасинівський» (150 га), «Березоворудський» (150 га), «Давидівський» (120 га), ботанічної пам'ятки природи «Лісопарк «Острів Масальський» (47 га), частини заповідного урочища «Куквин» (321,2 га) місцевого значення, які увійшли до складу НПП «Пирятинський», а також з врахуванням площ частини ландшафтного заказника «Сулинський» (5361,1 га), гідрологічних заказників «Великоселецький» (1000 га), «Плехівський» (500 га), «Солоне» (369,1 га), «Рогозів куток» (1600 га) загальнодержавного значення та ландшафтного заказника «Онішківський» (655 га), ентомологічного заказника «Тарасенківський» (3 га), гідрологічного заказника «Чутівський» (742 га) місцевого значення, які увійшли до складу НПП «Нижняосулський»;

** - з врахуванням площі ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Білецьківські плавні» (2980 га), який увійшов до складу РЛП «Кременчуцькі плавні» (загальна площа 5080 га), площі ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Лучківський» (1620 га), який увійшов до складу РЛП «Нижняворсклянський» (загальна площа 23200 га) без ліквідації статусу та категорії, встановленого заповідного режиму, а також з врахуванням площ ландшафтних заказників «Пісоцько-Конькове» (частини – 100,8 га), «Весело-Мирське» (частини – 57,0 га) і «Рашівський» (460,9 га), ботанічних заказників «Великий ліс» (частини – 182 га), «Терновий куш» (563,7 га), «Саранчина долина» (275,6 га), «Гадяцький бір» (403 га), «Дубина» (103 га), «Зозулинцеві Луки» (44,5 га) і «Книшівська гора» (159 га), гідрологічного заказника «Болото Моховате» (34,1 га), ботанічних пам'яток природи «Дуб черешчатий» (0,02 га), «Урочище «Галочка» (115 га) і «Краснолуцький гай» (75 га), заповідних урочищ «Гадяцький бір» (48 га), «Масюкове» (180 га), «Гадяцький бір» (25 га), «Гнилуша» (105 га), «Гадяцький бір» (42 га), «Лагузин яр» (111 га), «Сосновий гай» (46 га), «Безвіднянське» (663 га), «Гай-Займи» (114 га), «Терновий куш» (303,2 га), «Голотовщина» (108 га) і «Діброва-Кобрієве» (144,5 га), які увійшли до складу РЛП «Гадяцький», та з врахуванням площі ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Пустовітка» (6 га), яка увійшла до складу РЛП «Диканський»;

*** - з врахуванням площ ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Дубовий гай» (1 га) та частини заповідного урочища «Заяр'є» (14 га), які увійшли до складу Хорольського ботанічного саду;

**** - сумарна площа територій та об'єктів ПЗФ без урахування площі тих об'єктів ПЗФ, що входять до складу територій інших об'єктів ПЗФ.

На підставі результатів багаторічних досліджень біотичного й ландшафтного різноманіття області, які проводили різні дослідники, розроблена Регіональна схема формування екологічної мережі Полтавської області, яка погоджена розпорядженням Полтавської обласної державної адміністрації від 14.02.2022 № 58 «Про погодження регіональної схеми формування екологічної мережі Полтавської області» та затверджена рішенням пленарного засідання чотирнадцятої позачергової сесії восьмого скликання Полтавської обласної ради від 26 липня 2022 року № 457 „Про затвердження регіональної схеми формування екологічної мережі Полтавської області”.

5.4.2. Водно-болотні угіддя міжнародного значення

На території Полтавської області відсутні водно-болотні угіддя міжнародного значення.

5.4.3. Біосферні резервати та Всесвітня спадщина

На території Полтавської області відсутні Біосферні резервати та об'єкти Всесвітньої спадщини.

5.4.4. Формування Смарагдової мережі

Смарагдова мережа (український переклад назви the Emerald Network) – це мережа природоохоронних територій європейського значення, яка створюється на виконання положень Бернської конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі.

До цієї мережі обирають території, що мають певні характеристики, такі, як наявність особливих природних оселищ (біотопів), або які є місцем існування рослин і тварин, які оберігаються в межах Європи.

Визначаючи такі території, наша країна бере на себе відповідальність щодо їх збереження, а інші європейські країни розраховують, що ці території будуть виконувати свою роль у збереженні європейської природи.

У світі до Смарагдової мережі входять близько 3500 об'єктів. Статус «Смарагдовий об'єкт» – означає збереження природних екосистем – природних оселищ, важливих для Європи.

Українська частина Смарагдової мережі Європи на території Полтавської області сформована з 19 смарагдових об'єктів.

Один з них – смарагдовий об'єкт «НПП «Пирятинський» № UA0000077, створений на базі території природно-заповідного фонду України, затверджений на 36-му засіданні робочого комітету Бернської Конвенції (Updated List of Officially Adopted Emerald Sites, October, 2016) площею 11991 га; 84% території співпадає з національним природним парком «Пирятинський».

Національний природний парк «Пирятинський» розташований у північно-західній частині Полтавської області у Лубенському районі, в адміністративних межах Давидівської, Сасинівської, Березоворудської, Каплинцівської, Харківцевої, Дейманівської, Великокручанської, Грабарівської, Олександрівської сільських рад Лубенського району та Пирятинської міської ради.

Об'єкт належить до Континентального біогеографічного регіону Європи. Тут зберігаються 22 типи оселищ, включених до оновленого дод.1 Резолюції 4 Бернської Конвенції, з них часте трапляння та істотні площі мають 15 типів: C1.32 – плаваючо-водна рослинність евтрофних водойм, C1.33 – вкорінена занурено-водна рослинність евтрофних водойм, C2.33 – мезотрофна рослинність повільно проточних водотоків, C2.34 – евтрофна рослинність повільно проточних водотоків, D5.2 – зарості крупних осок на заболочених землях звичайно без вільно стоячої води, E1.2 – багаторічні трав'янисті кальцифільні угруповання та степи, E2.2 – рівнинні та низькогірні сінокісні луки, E3.4 – мокрі або вологі евтрофні і мезотрофні луки, E5.4 – мокрі або вологі високотравні узлісся і луки, F9.1 – прирічкові чагарники, G1.11 – прирічкові вербові ліси, G1.21 – прирічкові ясенново-вільхові ліси зі змінним зволоженням, G1.22 – Дубово-в'язово-ясеннові ліси великих річок,

G1.7 – Термофільні листопадні ліси, G1.A1 – Ліси з дуба, ясена та граба на багатих (евтрофних/мезотрофних) ґрунтах.

Також зберігаються 9 типів оселищ, включених до дод.1 Оселищної Директиви ЄС: 1340 Суходільні засолені луки; 3150 Природні евтрофні озера з рослинністю союзів *Magnopotamion* або *Hydrocharition*; 6240 Субпанонські степові трав'яні угруповання; 6260 Панонські піщано-степові угруповання, 6430 гідрофільні високотравні межові угруповання рівнин та гірських-альпійських поясів, 6410 молінієві луки на вапнякових, торфових або мулуватих-суглинистих ґрунтах, 6510 низинні сінокісні луки, 91E0 Заплавні ліси з вільхи чорної та ясена або з верб; 91F0 Прирічкові ліси змішаного породного складу, з дубу звичайного, в'яза гладкого, в'яза малого, ясеню, уздовж великих рік.

Заплавний Удай
біля
с. Кейбалівка,
Національний
природний парк
«Пирятинський»,
Полтавська
область
(фото НПП
«Пирятинський»)

Відповідно до Плану дій у Смарагдовому об'єкті «НПП «Пирятинський» на 2019-2023 роки діє система заходів для цільових об'єктів, що зберігаються у Смарагдовому об'єкті: оселищ – лісових, лучних, степових, піщано-лучних, водних; видів тварин (видра, бобер, кажани, птахи, черепаха болотна, риби з додатків Бернської Конвенції), видів рослин (сон розкритий, півники борові, півники угорські, юринія волошковидна, аденофора лілієлиста та інші важливі).

На виконання вимог Бернської Конвенції проводяться природоохоронні заходи з відновлення корінних деревостанів для збереження природних оселищ G1.A1 – ліси з дуба, ясена, граба на евтрофних та мезотрофних ґрунтах.

З метою дотримання стратегії управління у «смарагдових» оселищах, в НПП «Пирятинський» впродовж 2023 року застосовувалися експериментальні заходи контролю інвазійних рослин, небезпечних для трав'янистих екосистем. Здійснювався моніторинг на віддаленому в болотах загальнозоологічного заказника місцевого значення «Леляківський» осередку клена ясенелистого, знищено насінні екземпляри.

Продовжено, розпочаті в минулі роки, обліки дерев особливих категорій (старовікові, крупномірні та придатні для кажанів у лісах), з метою їх збереження та збереження природної структури деревостанів у лісах, саає: проведено обміри

дерев особливих категорій на території Лісопарку «Острів Масальський». Доповнено електронну базу даних старовікових дерев.

Впродовж року, в рамках заходів з відтворення природних екосистем, а саме: проекту «Могутній світ дубів», організованого БО «БФ Reli can live», провели висаджування 20 сіянців дуба звичайного на дослідній ділянці у Лісопарку ландшафтного заказника місцевого значення «Острів Масальський», де ведеться боротьба з інвазією клена ясенелистого; 200 сіянців ясеня звичайного та 70 кг жолудів дуба звичайного висадили на дослідній ділянці з відтворення корінних деревостанів (біля с. Грабарівка), 7 кг жолудів дуба звичайного висіяли на території колишнього несанкціонованого сміттєзвалища неподалік с. Меченки. На дослідній ділянці вирощено 620 сіянців дуба звичайного, які восени висадили у сосновому лісі (на в'їзді в с. Харківці), що постраждав у попередні роки від буревію та потерпає від короїдів, з метою оздоровлення та відновлення. Заготовлені жолуді восени висіяли у шкільку з вирощування сіянців дуба звичайного.

За зверненням сільгоспвиробників та мешканців Пирятинської територіальної громади проведено дослідження лучних ділянок та видано експертні висновки щодо можливості сінокосіння, що не суперечать природоохоронному режиму зони регульованої рекреації НПП «Пирятинський» та відповідає цілям менеджменту Смарагдового об'єкту UA 0000077.

Прим.: Розділ підготовлений за матеріалами, які надані Національним природним парком «Пирятинський».

5.5. Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Полтавщина надзвичайно багата природними та лікувальними ресурсами. Цьому сприяють географічне положення, геологічна будова та гідрогеологічні умови.

Еколого-освітня діяльність в області проводиться на високому рівні.

Впродовж 2023 року фахівцями відділу еколого-освітньої роботи та рекреації НПП «Пирятинський» організовано та проведено 6 природоохоронних акцій:

- «Допоможемо перезимувати пташкам», «Збережи ялинку» (грудень-січень);
- «Збережемо первоцвіти» (лютий-квітень);
- «Пізнай, люби і бережи смарагди рідного краю» (безстрокова);
- «Марш парків» (квітень);
- «Збери пластикові пляшки – збережи довкілля» (листопад).

В рамках акцій проведено 8 заходів (зустрічі-бесіди, вікторини, майстер-класи, онлайн-вікторини, екоігри-лото, тематичні екскурсії), охоплено 2330 осіб.

Впродовж 2023 року КУ ПЗФ РЛП «Диканський» Полтавської обласної ради проведено 12 екскурсій з елементами квесту екологічною стежкою «Заповідна Диканщина» для 180 осіб, 4 екскурсії з елементами квесту екологічною стежкою «Від козацьких дубів до троянівських лінів» для 76 осіб, а також 22 рекреаційні та еколого-просвітницькі заходи з елементами соціальної реабілітації для 386 осіб:

- 2 інформаційні заняття «Зимуючі птахи біля наших осель, правила підгодівлі птахів взимку» з майстер-класом по виготовленню екогодівничок для птахів ;
- фотоквест «Зимові пригоди»;
- 2 квести «Хто живе біля нас?» екологічною стежкою «Заповідна Диканщина»;
- майстер-клас по виготовленню еколистівки.

Відвідувачі у КУ ПЗФ
РЛП «Диканський»
Полтавської обласної
ради, вересень 2023

*(фото зі сторінки РЛП
«Диканський» у
соціальній мережі
Facebook)*

КУ ПЗФ РЛП «Кременчуцькі плавні» Полтавської обласної ради впродовж 2023 року проведено:

- майстер-класи «Біорізноманіття плавнів на кінчиках пальців», «Патріотичний браслет», «Листівка, яка проростає», «Сніговик-грайовик», «Букет пролісок»;
- екологічний захід «Цікавинки найбільшої річки України»;
- екопикнік;
- квест «Вартові довкілля»;

КУ ПЗФ Дендропарк «Криворудський» Полтавської обласної ради впродовж 2023 року проведено 64 тематичні екскурсії, а також XXIII Всеукраїнський екологічний фестиваль «Лель», тренінг «Люби і знай свій рідний край», змагання з настільних видів спорту та турнір з шахів та шашок з використанням «Розумної альтанки».

Відвідувачі у
дендрологічному парку
загальнодержавного
значення
«Криворудський»

5.6. Державна політика та заходи збереження біорізноманіття

Біорізноманіття є національним багатством країни, збереження та невиснажливе використання якого визнано одним з пріоритетів державної політики в сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони довкілля, невід'ємною умовою поліпшення його стану та екологічно збалансованого соціально-економічного розвитку.

Збереження біологічного різноманіття передбачає охорону водночас і окремих особин, їхніх груп у межах певної території, й екосистем у цілому разом з їхнім середовищем існування. Зменшення біологічного різноманіття є в значній мірі результатом діяльності людини. Основну загрозу для біологічного різноманіття становлять незаконні забудови та вирубування лісів, браконьєрство, розорювання місць поширення видів, здійснення господарської діяльності на території прибережно-захисних смуг, гірських та степових районів, інтродукція чужорідних видів, кліматичні зміни, забруднення довкілля, неконтрольований видобуток природних багатств.

Департаментом екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової (державної) адміністрації розглянуто та надано пропозиції щодо створення нових та розширення існуючих територій природно-заповідного фонду, а саме: ЛЗМЗ «Стефанівщина», ЛЗМЗ «Байраківський» та БППМЗ «Дуб черешчатий».

Впродовж 2023 року на території Полтавської області створено (оголошено): ландшафтний заказник місцевого значення «Федорівський» (19,1894 га), ландшафтний заказник місцевого значення «Нелюбівський» (138 га), ландшафтний заказник місцевого значення «Ковалівський» (72,74094 га), ботанічний заказник місцевого значення «Гришків ліс» (42 га), ландшафтний заказник місцевого значення «Федорівський» (19,1894 га), змінено площу (розширено): заповідне урочище «Келебердянське» (площа з урахуванням розширення становить 254,8 га), гідрологічний заказник місцевого значення «Артополот» (загальна площа 651,3 га), орнітологічний заказник місцевого значення «Будникове» (68,8 га) ботанічний заказник місцевого значення «Великий ліс» (загальна площа 193,6 га), ландшафтний заказник місцевого значення «Новосанжарський» (загальна площа 1127,6 га), регіональний ландшафтний парк «Диканський» (12767,9135 га).

6.ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ І ҐРУНТИ

6.1. Структура та стан земельних ресурсів

Земля є основним національним багатством і перебуває під особливою охороною держави. З усіх земель пріоритетність в охороні та використанні мають землі сільськогосподарського призначення, які, на жаль, найбільше піддаються антропогенному впливу.

6.1.1. Структура та динаміка основних видів земельних угідь

Наказом Державної служби статистики України від 19.08.2015 № 190, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 08.09.2015 за № 1084/27529, визнано таким, що з 01 січня 2016 року втратив чинність, наказ Державного комітету статистики України від 05.11.1998 №3 77 «Про затвердження форм державної статистичної звітності з земельних ресурсів та Інструкції з заповнення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 6-зем, ба-зем, бб-зем, 2-зем)». Тобто останнім звітним періодом кількісного обліку земель за формою 6-зем є 2015 рік.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації пілотного проекту із запровадження принципу екстериторіальності в державній реєстрації земельних ділянок» від 03.06.2020 № 455, пункт 3 додатку 3 до постанови Кабінету Міністрів України від 01.08.2011 № 835 «Деякі питання надання Державною службою з питань геодезії, картографії та кадастру та її територіальними органами адміністративних послуг» та пункт 65 додатку до розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.05.2014 № 523 «Деякі питання надання адміністративних послуг органів виконавчої влади через центри надання адміністративних послуг» видача довідки з державної статистичної звітності про наявність земель та розподіл їх за власниками земель, землекористувачами, угіддями виключено.

Інформація за власниками землі, землекористувачами, угіддями станом на 01.01.2024 не узагальнювалась, оскільки не запроваджена форма державної статистичної звітності.

За останніми даними Головного управління Держгеокадастру у Полтавській області (2015 рік) із загальної площі Полтавської області 2875,068 тис. га, сільськогосподарські землі складали 2223,198 тис. га – 77,3%, сільськогосподарські угіддя 2165,381 тис. га, або 75,31%, з них орні землі становили 1774,686 тис. га, або 61,7% від усієї території (82% сільськогосподарських угідь). Орні землі представлені, в основному, родючими чорноземами та їх різновидами.

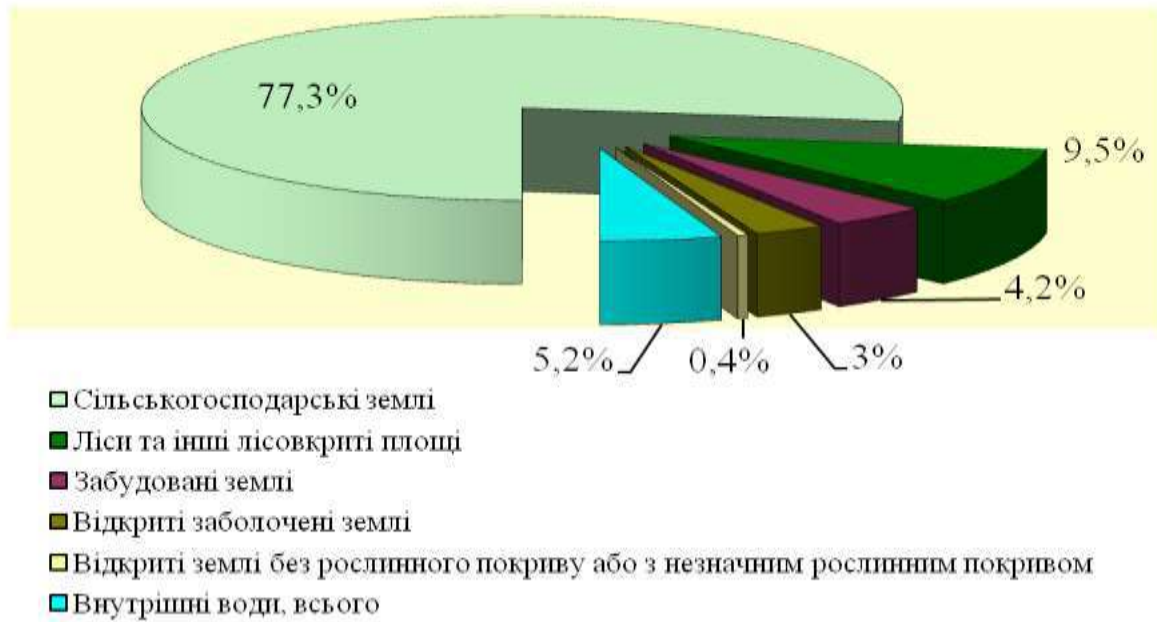
Значних змін у структурі та стані використання земель, в порівнянні з попередніми роками, не відбувалося.

Табл.6.1. Динаміка структури земельного фонду області

Основні види земель та угідь	2001 рік		2005 рік		2010 рік		2013 рік		2014 рік		2015 рік*	
	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>
Загальна територія	2875,1	100	2875,1	100	2875,1	100	2875,1	100	2875,1	100	2875,1	100
у тому числі:												
1. Сільськогосподарські угіддя	2185,7	76,0	2180,4	75,8	2169,9	75,5	2166,9	75,4	2165,8	75,3	2165,4	75,3
з них:												
рілля	1763,4	61,3	1760,2	61,2	1768,2	61,5	1772,2	61,64	1773,4	61,7	1774,7	61,7
перелogi	43	1,5	43,9	1,5	8,6	0,3	2,9	0,1	2,5	0,1	2,5	0,1
багаторічні насадження	30	1,0	29,7	1,0	29,1	1,0	29,0	1,0	28,9	1,6	28,7	1,0
сіножаті і пасовища	349,3	12,1	346,6	12,1	364,1	12,7	362,9	12,6	361,01	12,6	359,5	12,5
2. Ліси і інші лісовкриті площі	271,8	9,5	275,8	9,6	282,5	9,8	284,5	9,9	285,7	9,9	286,03	9,95
з них вкриті лісовою рослинністю	236,4	8,2	252,1	8,8	255,1	8,9	256,2	8,9	256,6	8,9	255,4	8,9
3. Забудовані землі	106,5	3,7	113,5	3,9	117,7	4,1	119,1	4,2	119,2	4,1	119,4	4,2
4. Відкриті заболочені землі	85,9	3,0	85,9	3,0	85,4	3,0	85,4	3,0	85,3	3,0	85,1	3,0
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)	19,3	0,7	13,0	0,5	12,7	0,4	12,7	0,4	12,7	0,4	12,9	0,45
6. Інші землі	57,4	2,0	58,1	2,0	58,5	2,0	57,9	2,0	57,87	2,0	57,82	2,01
Усього земель (суша)	2726,6	94,8	2726,8	94,8	2726,7	94,8	2726,6	94,8	2726,6	94,8	2726,6	94,8
Території, що покриті поверхневими водами	148,4	5,2	148,3	5,2	148,4	5,2	148,5	5,2	148,5	5,2	148,4	5,2

* – останні дані Головного управління Держгеокадастру у Полтавській області

Рис.6.1. Структура земельного фонду Полтавської області

6.1.2. Стан ґрунтів

На Полтавщині переважають сільськогосподарські землі, що знаходяться під ріллею, тобто використовуються для посіву та вирощування сільськогосподарських культур. За даними Головного управління Держгеокадастру в Полтавській області, доля таких земель від загальної кількості сільськогосподарських угідь – близько 62% в цілому по області. Це свідчить про значний агроресурсний потенціал області. Незначний відсоток земель припадає на багаторічні насадження – 1,0%, тобто на землі під виноградниками, садами та іншими багаторічними рослинами. Сіножаті та пасовища займають 13% земель в області.

Поля
Полтавщини

До складу сільськогосподарських земель входять не лише сільськогосподарські угіддя, але і землі, які не використовуються для посіву та вирощування культур. До таких земель належать землі під господарськими будівлями та дворами; землі під шляхами та прогонами; землі, що перебувають у

стадії меліоративного будівництва та відновлення родючості; землі тимчасової консервації; забруднені сільськогосподарські угіддя, що не використовуються для сільськогосподарського виробництва. Ці землі в області становлять трохи більше 2 відсотків.

Потрібно зазначити, що більшу частину території області (до 65%), займають чорноземи – найродючіші різновиди ґрунтів.

Ключовими показниками при визначенні родючості ґрунту є поживні речовини та кислотність ґрунту. До поживних речовин відносять основні біогенні елементи (азот, фосфор, калій) та гумус ґрунту.

Гумус виступає як джерело азоту та інших елементів, пріоритетних і необхідних для рослин та мікроорганізмів, це важливий фактор продуктивності та родючості ґрунтів.

6.1.3. Деградація земель

Незважаючи на значні площі, зайняті чорноземами, та високий вміст гумусу в ґрунтах в Полтавській області мають місце процеси, що негативно позначаються на стані ґрунту та зменшують його родючість.

Основним процесом є втрата гумусу ґрунту. До цього призводять деградація ґрунту (а саме ерозія), незбалансований виніс та внесення поживних речовин в ґрунт, як наслідок – відбувається втрата поживних речовин ґрунтом та різке зменшення родючості ґрунту.

Зсуви та абразія берегів водних об'єктів також негативно позначаються на стані земельних ресурсів області.

Відповідно до останнього Витягу з матеріалів за область до Аналітичного огляду стану техногенної і природної безпеки в Україні (дані Департаменту з питань оборонної роботи, цивільного захисту та взаємодії з правоохоронними органами Полтавської облдержадміністрації) за 2019 рік, ураження території від зсувів становить у м. Полтава – 4,383 км² (61 зсув), у сел. Опішня – 2,209 км² (32 зсуви) у м. Лубни – 1,651 км² (12 зсувів), у смт. Шишаки – 3,243 км² (53 зсуви), у м. Гадяч – 1,624 км² (17 зсувів), у м. Кобеляки – 1,433 км² (9 зсувів), у м. Карлівка – 0,936 км² (6 зсувів). Загальна площа ураження становить – 15,479 км².

За даними Департаменту агропромислового розвитку Полтавської обласної військової адміністрації станом на 01.01.2024 площа земель, підданих сумісній дії водної та вітрової ерозії становить 749,2 тис. га (26% від загальної площі регіону), сільськогосподарські угіддя з кислими ґрунтами мають площу 139,7 тис. га (95%), землі із солонцюватими ґрунтами займають 17% площі Полтавщини (488,0 тис. га).

За даними Головного управління Держгеокадастру у Полтавській області рекультивація порушених земель у 2023 році не проводилась. За даними територіальних громад області наразі у стадії консервації перебувають 0,2584 тис. га земель сільськогосподарських угідь.

Однією з проблем області є процес абразії берегів Кременчуцького водосховища. Втрата земель на рік складає від 3 до 4 метрів берегової лінії, а на окремих ділянках до 7 метрів.

6.2. Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти

За даними спостережень, починаючи з 60-х років минулого століття, в ґрунтах Полтавщини відбувається поступове зменшення вмісту гумусу.

Табл.6.4. Характеристика ґрунтів за вмістом гумусу

Рік	Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, %
	дуже низький < 1,1	низький 1,1-2,0	середній 2,1-3,0	підвищений 3,1-4,0	високий 4,1-5,0	дуже високий > 5,0	
1	2	3	4	5	6	7	8
2013	0,0%	2,0%	40,7%	46,2%	10,9%	0,2%	3,26%
2014	0,0%	2,1%	49,2%	37,5%	10,5%	0,7%	—
2015	0,0%	1,3%	58,7%	37,0%	3,2%	0,1%	3,0%
2016	0,0%	2,4%	46,7%	39,0%	11,2%	0,7%	3,18%
2017	0,0%	0,27%	21,44%	56,39%	20,59%	1,31%	3,55%
2018	0,1%	2,2%	33,3%	60,4%	3,9%	0,1%	3,19%
2019	—	0,7%	55,3%	42,0%	2,0%	—	3,01%
2020	—	2,9%	48,6%	45,1%	3,4%	—	3,08%
2021	-	1,0%	24,0%	70,0%	5,0%	0	3,38%
2022		0,1%	24,2%	54,1%	20,0%	1,6%	3,61%

Примітка.

* – таблиця складена за результатами агрохімічної паспортизації Полтавської філії ДУ «Держґрунтохорона»

Серед основних чинників негативного впливу на земельні ресурси сільськогосподарського виробництва є:

- значна розораність земель і, що найнебезпечніше, на схилах;
- порушення і не дотримування сівозмін;
- застосування важкої техніки;
- недостатність внесення органічних та мінеральних добрив (на орні землі запасу сільських рад добрива не вносяться взагалі);
- надмірна насиченість структури посівних площ технічними культурами і, особливо, соняшником;
- зупинка будівництва протиерозійних гідротехнічних споруд.

Як відомо, розораність земель в Україні є найвищою в Європі. Більше чверті ріллі Європи припадає на Україну, тоді як частка її території менше 6%. В Полтавській області розорано близько 64% території, більше, ніж в середньому по Україні (до 60%). Подібне використання земельних ресурсів не відповідає вимогам раціонального природокористування. Співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень, що склалося, негативно впливає на стійкість агроландшафту.

Табл.6.5. Порушені, відпрацьовані землі та їх рекультивація

Землі	2000 рік	2005 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Порушені, тис. га	5,733	5,956	0,611	0,119	0,462	0,054	0,030	0,019	0,007	0,045	0,004	0,000	0,0032	0,0069	3,903
% до загальної площі області	0,199	0,207	0,021	0,004	0,016	0,002	0,001	0,001	0,0002	0,002	0,000	0,000	0,01	0,01	
Відпрацьовані, тис. га	0,699	0,601	0,114	0,067	0,089	0,062	0,478	0,052	0,015	0,230	0,015	0,003	0,0	0,0102	-
% до загальної площі області	0,024	0,021	0,004	0,002	0,003	0,002	0,017	0,002	0,001	0,001	0,000	0,000	0,0	0,02	
Рекультивовані, тис. га	0,279	0,097	0,135	0,122	0,124	0,099	0,045	0,037	0,015	0,023	0,015	0,003	0,0	0,0102	12,017
% до загальної площі області	0,010	0,003	0,005	0,004	0,004	0,003	0,002	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000	0,0	0,02	

Перебувають у стадії рекультивації 10,906 тис. га порушених земель.

Серед об'єктів промисловості найбільший негативний вплив на стан земельних угідь в області чинять підприємства нафтогазового комплексу при будівництві та експлуатації газонафтових свердловин і трубопровідного транспорту та при пошкодженнях трубопроводів, найчастіше – навмисних, з метою крадіжок газоконденсату.

Загрозу для навколишнього середовища складають заборонені до використання, непридатні та змішані агрохімікати.

Орієнтовно за даними територіальних громад залишилось непридатних ХЗЗР станом на 01.01.2024: в Пирятинській міській територіальній громаді – 4,40 т; в Лохвицькій територіальній громаді – 3,05 т; в Заводській міській раді – 25 т; в Гребінківській міській раді – 9,1 т; в Ромоданівській селищній раді – 15 т, в Чорнухинській селищній раді – 4,1 т.

Значної шкоди земельним ресурсам завдають ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат», ТОВ «Єристівський гірничо-збагачувальний комбінат», ТОВ «Біланівський гірничо-збагачувальний комбінат», ПАТ «Укртатнафта»

(нафтопереробний завод) – внаслідок специфіки технології виробництва, з підприємств енергетичного комплексу – Кременчуцька ГЕС, – водами Кременчуцького водосховища інтенсивно розмивається берег на території Кременчуцького району.

6.3. Державна політика та заходи у сфері охорони земель

6.3.1. Практичні заходи

Завданням охорони земель є забезпечення збереження та відновлення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей землі.

Проведення заходів з охорони і раціонального використання земель фінансуються за рахунок коштів фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області.

За період 1985-2022 роки за кошти Державного та обласного бюджетів по береговій лінії Кременчуцького водосховища, загальною довжиною 13,6 км, виконані берегоукріплювальні роботи по захисту населених пунктів, розташованих на узбережжі водойми – селища Градизьк та сіл Максимівка, Пронозівка, Мозоліївка, Шушвалівка Кременчуцького району Полтавської області.

У 2011-2020 роках захищено та введено в експлуатацію 0,5 км берега (перший пусковий комплекс), освоєно 15 149,36 тис. грн. У 2021 році за кошти місцевого бюджету проведено коригування проєктної документації на суму 240,5 тис. грн.

У 2023 році відновлено роботи по об'єкту, для цього Регіональному офісу водних ресурсів у Полтавській області, як замовнику робіт, на коригування робочого проєкту та будівництво вищезгаданого об'єкту виділено 30 358,7 тис. грн, з них: на будівництво – 30 098,7 тис. грн, у т.ч.:

- 8 500 тис. грн – будівництво об'єкту – кошти обласного Фонду охорони навколишнього природного середовища;
- 21 598,70 тис. грн – будівництво об'єкту – кошти Державного бюджету;
- 260,0 тис. грн – коригування та експертиза проєкту – кошти місцевого бюджету.

За дані кошти у 2023 році закріплено ділянку берега довжиною 0,8 км. Будівництво залишається незавершеним.

6.3.2. Нормативно-правове, фінансове та інституційне забезпечення, міжнародне співробітництво

Відповідно до статті 1 Закону України «Про охорону земель», охорона земель – система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу,

відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Згідно з повноваженнями, спеціалісти Департаменту екології та природних ресурсів облдержадміністрації у 2023 році розглянули 161 матеріали та надали роз'яснення установам, організаціям та підприємствам щодо відведення земельних ділянок та надано 98 відповідей про обмеження у використанні земель на територіях та в межах прибережних захисних смуг та 63 відмови у наданні інформації.

7. НАДРА

7.1. Мінерально-сировинна база

7.1.1. Стан та використання мінерально-сировинної бази

Відповідно до Закону України від 03.03.2022 № 2115-IX «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення, органи державної статистики призупиняють оприлюднення статистичної інформації, тому деяка інформація зазначена за попередній період

Різноманітність геологічної будови території Полтавщини обумовлює наявність в надрах покладів різноманітних корисних копалин.

Територія Полтавської області охоплює центральну частину Дніпровсько-Донецької западини та місце її поєднання з Українським кристалічним щитом.

Область займає одне з перших місць в Україні по запасах і видобутку залізної руди, природного газу, газового конденсату, супутнього гелію, нафти. Серед інших корисних копалин – торф, будівельні матеріали, мінеральні води.

Однак, найціннішими у надрах Дніпровсько-Донецької западини, як геологічної структури, що простягається з північного заходу на південний схід та охоплює північні, центральні і східні райони області, є поклади вуглеводнів – нафти, природного газу та газового конденсату.

Крім нафти, газу і газового конденсату, родовища вуглеводнів містять такі корисні речовини як гелій, етан, пропан та бутан, які вилучаються у процесі первинної підготовки вуглеводнів.

Табл. 7.1. Мінерально - сировинна база
(інформація за 2022, 2023 рік відсутня)*

Види корисних копалин	Одиниця виміру	Вироблено сировини			Примітка
		2019 рік	2020 рік	2021 рік	
1	2	3	4	5	6
Нафта сира, у тому числі нафта, одержана з мінералів бітумінозних	тис. т	178,5	160,4	148,8	
Газовий конденсат природний, одержаний з родовищ газу природного	тис. т	447,2	438,7	459,4	
Газ природний скраплений або в газоподібному стані	млн. м3	8742,0	8920,3	9303,0	
Руди та концентрати залізні неагломеровані	тис. т	к	...	к	
Руди та концентрати залізні агломеровані	тис. т	к	к	к	

Піски будівельні, такі як глинисті, каолінові, полевошпатові (крім кременистих та металоносних пісків)	тис. т	613,5	691,7	958,4	
Інший камінь дроблений, який використовується як наповнювач бетону, для дорожнього покриття та подібних цілей (крім гальки, гравію, кремнію, вапняку, доломіту та іншого вапнякового каменю)	тис. т	8249,5	10367,5	13687,7	
Сіль (уключаючи сіль денатуровану) і хлорид натрію чистий, розчинені або не розчинені у воді, з вмістом або ні речовин, які запобігають злипанню чи забезпечують сипучість	т	к	к	к	

Примітка.

* – за даними Головного управління статистики у Полтавській області з виробництва основних видів промислової продукції за 2019 та 2020 роки;

к – дані не оприлюднюються Головним управлінням статистики у Полтавській області з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації

Природні паливно-енергетичні ресурси області представлені природним газом, газовим конденсатом та нафтою.

Вуглеводневий потенціал (запаси) Полтавської області складає біля 2,0 млрд. т умовного палива, перспективні і прогнозні ресурси (за попередньою оцінкою) понад 1,0 млрд. т.

Відповідно до інформації з Державного кадастру родовищ та проявів корисних копалин на території області обліковується 86 родовищ вуглеводнів, з яких 65, що розробляються, та 7 знаходяться на консервації.

Видобуток вуглеводнів здійснюється у 34 територіальних районах області.

З породами Українського щита (гранітами, діоритами, мігматитами, діабазами), що виходять на поверхню в районі міста Кременчук та міста Горішні Плавні, пов'язані родовища залізної руди (кварцитів залізистих) Кременчуцького залізничного району та родовища будівельного каменю.

Табл. 7.2. Використання надр (родовища залізної руди (кварцитів залізистих) станом на 01.01.2023р.)

№ з.п.	Загальна кількість кар'єрів, шахт, розрізів та розробок	Наявність документації			Загальна площа порушених земель, га	Площа відпрацьованих земель, що підлягають рекультивції	Рекультивовано в 2020р, га.
		гірничий відвід	земельний відвід	ліцензії			
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Кар'єр розроблення залізної руди ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» (Розробка залізистих кварцитів Горішне-Плавнинської ділянки надр. Горішне-Плавнівське та Лавриківське родовища)	акт про надання гірничого відводу від 25.10.2017 №3262	Державний акт на право постійного користування землею від 20.06.2001 серія І-ПЛ № 002758	від 28.07.2017 № 1012	4646,751*	0	0
2	Єристівське родовище залізистих кварцитів ТОВ «Єристівський ГЗК»	акт про надання гірничого відводу від 04.09.2012 №2226 на площу 604,2га	Договори по оренді землі: - №487/50107 від 08.12.2017; - №486/50107 від 08.12.2017; - № 4/18 від 02.03.2018; - № 468/50107 від 03.10.2016; - № 495/50107 від 12.12.2017; - № 485/50107 від 08.12.2017; - №2/18 від 02.03.2018; - №3/18 від 02.03.2018; - № 510/1/50107 від 21.12.2017; - №493/50107 від 12.12.2017; - №1338 від 24.04.2014	Спеціальний дозвіл на користування надрами № 2768 від 27.09.2022 року	350,5 га	474 га (після повного відпрацювання кар'єру)	
3	Біланівське родовище залізистих кварцитів	акт про надання гірничого відводу від 12.05.2021 на площу 844,82 га	Договори оренди землі: від 21.03.2011 №4 (38,0306га); від 18.01.2013 №16 (89,1665га, 5,847га та 4,7913га); від 15.08.2017 №156/60109 (4,2058га); №157/60109 (1,111га); №158/60109 (12,5911га); №159/60109 (11,8825га); №160/60109 (8,5753га);	Дозвіл від 20.12.2004 №3572	281,2539	—	—

1	2	3	4	5	6	7	8
			№161/60109 (28,1015га); №162/60109 (11,3026га); №163/60109 (4,2256га); №164/60109 (13,352га); №165/60109 (21,4294га); №166/60109 (0,0879) №167/60109 (10,0628га); <u>Від 16.11.2017</u> №128/60109 (6,2769га); <u>Від 19.02.2018</u> №20/1/60109 (10,6704га); <u>Від 06.06.2018</u> №102/60109 (2,2359га); №103/60109 (12,89га); <u>Від 26.06.2018</u> №121/60109 (11,8017га); №122/60109 (6,5га); №123/60109 (0,1168га); <u>Від 08.04.2019</u> №58/60109 (1,0062га); №59/60109 (8,6354га); №60/60109 (5,4271га); №61/60109 (2,2028га); №62/60109 (2,1564га); <u>Від 17.05.2019</u> №88/60109 (2,7144га); №89/60109 (8,6003га); №90/60109 (7,0521га); <u>Від 29.05.2019</u> №110/60109 (0,4285га); <u>Від 23.07.2019</u> №164/60109 (2,9855га); №166/60109 (2,5967га); <u>Від 08.10.2019</u> №224/60109 (1,1613га); <u>Від 10.10.2019</u> №227/60109 (3,1616га); <u>Від 30.10.2019</u> №241/60109 (0,6601га); №242/60109 (8,6га); №243/60109 (7,98га); <u>Від 13.12.2019</u> №265/60109 (35,0629га); <u>Від 24.07.2020</u> №78/60109 (8,6353га); <u>Від 28.07.2020</u> №82/60109 (7,7894га); <u>Від 30.07.2020</u> №86/60109 (24,1565га); №87/60109 (13,3075га); <u>Від 23.09.2020</u> №113/60109 (19,7866га); №114/60109 (27,2494га); <u>Від 05.10.2020</u> №117/60109 (0,0551га); №118/60109 (1,0001га); №119/60109 (0,0956га); №120/60109 (4,153га); №121/60109 (1,6037га); №122/60109 (2,7258га). <u>Від 23.06.2021</u> №101/60109 (1,0303 га); №102/60109 (0,3906 га); №103/60109 (0,5050 га)				

1	2	3	4	5	6	7	8
			<u>Від 13.08.2021</u> №135/60109/49/21 (0,4143 га) №136/60109/48/21 (0,2186 га) №137/60109/47/21 (1,1251 га) <u>Від 15.09.2021</u> №145/60109 (0,6888 га) <u>Від 22.09.2021</u> №149/60109 (4,0036 га) <u>Від 20.12.2021</u> №77/21 (5,5744 га) <u>Від 08.02.2022</u> №12/60109/8/22 (4,6111 га) <u>Від 09.09.2022</u> №126/60109/41/22 (0,867 га) <u>Від 06.10.2022</u> №139/601109 (0,4047 га) <u>Від 07.11.2022</u> №57/22 (3,7282га) № 58/22 (1,7034га) <u>Від 03.03.2023</u> № 14/60109/8/23 (2,6588га) №13/60109/7/23 (2,6515га) <u>Від 03.04.2023</u> № 25/60109 (0,337 га) № 26/60109 (0,1865) 27/60109 (0,4485) <u>Від 11.04.2023</u> № 14/23 (0,0719) <u>Від 01.06.2023</u> № 15/23 (0,1047) <u>Від 14.07.2023</u> № 49/60109 (8,6018) <u>Від 11.08.2023</u> № 57/60109 (6,106) <u>Від 22.08.2023</u> № 44/23 (2,5751) № 45/23 (3,1219) <u>Від 21.09.2023</u> №61/60109 (0,8275) <u>Від 24.11.2023</u> № 64/23 (1,8867) №62/23 (4,7176) № 63/23 (4,7177) <u>Від 08.12.2023</u> № 68/23 (4,7175) <u>Від 18.12.2023</u> № 70/23 (2,573) № 71/23 (3,1072) № 69/23 (4,4263) <u>Від 22.12.2023</u> №72/23 (2,6342) № 73/23 (2,8836)				

Примітка.

* – в одному кар'єрі розробляється два родовища – Лавриківське та Горішне-Плавнинське;

Крім того, Державний фонд родовищ України включає розвідані у Полтавській області ділянки мінеральних підземних вод, питних і технічних підземних вод, бішофітової руди сирови, гранітів, мігматитів, торфу.

Крім корисних копалин загальнодержавного значення, на території області розвідані близько 90 родовищ з корисними копалинами місцевого значення – такі як глина тугоплавка, глина керамзитова, суглинки, пісок для дорожнього будівництва та благоустрою, пісок для силікатних блоків і цегли, пісок для бетону і будівельних розчинів та інші (інформація Державного науково-виробничого підприємства «Державний інформаційний геологічний фонд України»).

7.2. Система моніторингу геологічного середовища

7.2.1. Підземні води: ресурси, використання, якість

Моніторинг підземних вод на території Полтавської області здійснює Харківська КГП КП «Південукргеологія» (за останніми даними – 71 точка спостережень). Більшість охоплених спостереженнями точок характеризують природний режим ґрунтових вод (про осередки та ділянки забруднення міжпластових водоносних горизонтів підприємство з 2020 року не інформувало).

За даними порталу електронних послуг Державного агентства водних ресурсів на території Полтавської області у 2023 році видобуто 55,228 млн м³ підземних вод (у 2022 – 63,14 млн м³, у 2021 – 69,833 млн м³, у 2020 – 65,361 млн м³ підземних вод, у 2019 – 69,83 млн м³, у 2018 – 73,12 млн м³, у 2017 – 76,36 млн м³); використано – 43,20 млн м³ підземних вод, що дещо менше ніж попереднього року (43,56 млн м³).

Після ліквідації, реорганізації сільськогосподарських підприємств значна кількість водних свердловин залишається безхазяйними. Належні умови їх експлуатації не додержуються, технічний стан незадовільний. Недіючі свердловини являють собою потенційні джерела забруднення підземних водоносних горизонтів.

7.2.2. Екзогенні геологічні процеси

Головним проблемним питанням щодо екологічного стану залишається постійне руйнування берегів Кременчуцького водосховища внаслідок водної абразії. Замулення водосховища обумовлене втратою об'єму води за рахунок надходження з водозбору наносів, вітрового переносу пісків з суші, випадіння в осад біомаси водної рослинності і руйнування берегів хвилею.

Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області інформує.

У 1959 році було побудовано гідровузол Кременчуцької гідроелектростанції на Дніпрі. З цього часу почалося заповнення водою Кременчуцького водосховища, яке розміщено на території Черкаської, Полтавської і Кіровоградської областей. Важливою особливістю є те, що воно поміж інших водосховищ на Дніпрі має найбільшу регулюючу місткість – 13,5 млрд. куб метрів води. Це дає змогу перерозподілити стік річки протягом року відповідно до потреб народного господарства України.

Створення водосховища призвело до активізації хвильової абразії берегів. Довжина берегової зони Кременчуцького водосховища в межах Полтавської області становить 156,2 кілометри. Береги, що піддаються розмиву (абразійні) в межах Кременчуцького району мають загальну довжину 46,9 кілометрів. За період експлуатації водосховища внаслідок вітрохвильового навантаження та різких змін рівнів води майже по всій довжині берегової лінії відбувся розмив і утворення пологих підводних мілин або крутих обривистих берегових уступів. Найбільшого руйнування зазнають береги поблизу населених пунктів Васьківка, Пронозівка, Мозоліївка, Градизьк, Максимівка Кременчуцького району. Берегообвалення захвачує рілльні землі, лісозахисні насадження, присадибні ділянки, створюється загроза руйнування житлових будинків та підсобних будівель в цих населених пунктах. Інтенсивність розмиву цих берегів становить 3-7 м, а в окремі роки до 10-15 метрів в рік.

Водна абразія берегів
Кременчуцького
водосховища

Хвилі Кременчуцького водосховища зруйнували 800 га прибережних земель, що привело до безповоротних втрат найцінніших природних нерестовищ риби нижньої та середньої частини водосховища, які знаходяться на території Полтавської області.

Впродовж квітня-травня 2023 року в селах Кривушичі, Самусіївка, Чечелеве, Дмитрівка, Придніпрянське, Потоки Кременчуцького району внаслідок підйому рівня води в р. Дніпро відбулось підтоплення 1 житлового будинку, 1 господарської споруди, 107 дворів та 320 присадибних ділянок.

7.3. Дозвільна діяльність у сфері використання надр

Природні ресурси підземних вод є одним із основних джерел господарсько-питного водопостачання населених пунктів області.

Основними водоносними горизонтами, придатними до використання, на території області є: четвертинний (алювіальний) Полтавський, Харківський, Бучакський, Сінеман-нижньокрейдовий і Юрський. Найбільше розповсюджений Бучакський водоносний горизонт, який залягає на відносно невеликих глибинах і повсюди на території області.

Впродовж 2023 року Департаментом екології та природних ресурсів облвійськадміністрації розглянуто 35 та погоджено 3 Технологічні нормативи використання питної води підприємствами, які надають послуги з централізованого водопостачання та/або водовідведення (у 2022 – 3, у 2021 – 83, у 2020 – 55, у 2019 – 45, у 2018 – 36, у 2017 – 77).

Відповідно до Закону України від 07.02.2017 р. №1830-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, що регулюють відносини, пов'язані з одержанням документів дозвільного характеру щодо спеціального водокористування» після 04.06.2017 дозволи на спеціальне водокористування видаються територіальними органами Держводагентства.

У 2023 році Сектором у Полтавській області Держводагентства (за даними Порталу електронних послуг Державного агентства водних ресурсів) видано 279 дозволів (у 2022 – 99, у 2021 – 203, у 2020 – 137, у 2019 і у 2018 роках по 97) на спеціальне водокористування короткострокових (до 3 років). Протягом звітного року анульовано 36 дозвілів.

Розгляд матеріалів та надання погоджень щодо користування надрами в області здійснює Державна екологічна інспекція Центрального округу.

За інформацією Державної служби геології та надр України у 2023 році на території Полтавської області видано 13 спеціальні дозволи на користування надрами, анульовано – 7 (у 2022 – 8 та 1 відповідно, у 2021 – 17 та 24 відповідно).

7.4. Геологічний контроль за вивченням та використанням надр

Державною екологічною інспекцією у сфері охорони та використання надр здійснюються перевірки підземних водних ресурсів, у разі порушень складаються протоколи та виносяться постанови про притягнення до адміністративної відповідальності, а також пред'являються претензії та нараховуються збитки. У разі відмови відшкодовувати збитки, які заподіяні довкіллю, призупиняється діяльність суб'єктів господарювання, матеріали передаються у правоохоронні органи, порушуються кримінальні справи.

Відповідно до Звітності державного контролю у 2023 році Державною екологічною інспекцією Центрального округу (далі ДЕІ ЦО) у межах Полтавської області здійснено 4 перевірки стосовно дотриманням вимог природоохоронного законодавства у сфері використання підземних вод, складено 3 адміністративні протоколи, притягнуто до відповідальності 3 посадові особи та громадяни. Сума штрафів склала 1,275 тис. грн з яких стягнуто 1,275 тис. грн. За порушення законодавства нараховано та пред'явлено 2 позови на суму 1138,374 тис. грн, стягнуто 12 на суму 5116,402 тис. грн.

Крім того, з метою виявлення порушень законодавства у сфері використання надр, ДЕІ ЦО пред'явлено 1 позов на суму 109,558 тис. грн.

7.5. Державна політика та заходи щодо геологічного вивчення та раціонального використання надр

Центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр є Державна служба геології та надр України (Держгеонадра).

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 року № 1174 «Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України» основними завданнями Держгеонадр є:

реалізація державної політики у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр;

внесення на розгляд Міністра захисту довкілля та природних ресурсів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр.

Держгеонадра відповідно до покладених на неї завдань:

веде:

державний облік родовищ, запасів і проявів корисних копалин;

державний баланс запасів корисних копалин;

державний кадастр родовищ і проявів корисних копалин;

державний облік підземних вод та водного кадастру;

каталог відомостей про геологічну інформацію;

здійснює державну реєстрацію та веде облік робіт і досліджень, пов'язаних з геологічним вивченням надр;

організовує і координує роботу з:

обліку параметричних, пошукових, розвідувальних та експлуатаційних нафтових і газових свердловин;

ведення єдиної інформаційної системи користування надрами;

проведення моніторингу мінерально-сировинної бази, геологічного середовища та підземних вод;

видає в установленому порядку спеціальні дозволи на користування надрами (у тому числі на користування нафтогазоносними надрами);

зупиняє та анулює в установленому порядку дію спеціальних дозволів на користування надрами (у тому числі на користування нафтогазоносними надрами), поновлює їх дію у разі зупинення;

здійснює переоформлення спеціальних дозволів на користування надрами (у тому числі на користування нафтогазоносними надрами), внесення до них змін та видачу дублікатів, продовжує строк дії спеціальних дозволів на користування надрами (у тому числі на користування нафтогазоносними надрами);

здійснює державний контроль за геологічним вивченням надр (державний геологічний контроль) та раціональним і ефективним їх використанням, зокрема за:

обґрунтованістю застосування методик і технологій, якістю, комплексністю, ефективністю робіт з геологічного вивчення надр;

виконанням рішень з питань методичного забезпечення проведення робіт з геологічного вивчення та використання надр;

дотриманням нормативів, стандартів та інших вимог щодо геологічного вивчення і використання надр, умов спеціальних дозволів на користування надрами (у тому числі на користування нафтогазоносними надрами) та угод про умови користування надрами (у тому числі угод про умови користування нафтогазоносними надрами);

повнотою вивчення геологічної будови надр, гірничо-технічних, інженерно-геологічних, геолого-екологічних та інших умов вивчення родовищ корисних копалин;

дотриманням під час дослідно-промислової експлуатації родовищ корисних копалин технологій, які забезпечують необхідне їх вивчення, не знижуючи при цьому промислову цінність;

збереженням розвідувальних гірничих виробок і свердловин для розробки родовищ корисних копалин, збереженням геологічної документації, зразків порід, дублікатів проб, які можуть бути використані під час подальшого вивчення надр;

своєчасністю і правильністю державної реєстрації робіт з геологічного вивчення і використання надр, наявністю спеціальних дозволів на користування надрами і виконання передбачених ними умов;

повнотою і вірогідністю вихідних даних про кількість та якість запасів основних і спільно залягаючих корисних копалин і компонентів, що містяться в них, а також поданням підприємствами та організаціями звітних балансів запасів корисних копалин;

веденням обліку видобування нафти, газу та супутніх компонентів;

проведенням пошуково-розвідувальних та інших робіт з геологічного вивчення підземних вод;

відповідністю геологорозвідувальних робіт і наукових досліджень державним контрактам і замовленням, а також проектам проведення таких робіт;

виконанням державних програм геологорозвідувальних робіт, геологічних завдань і замовлень.

8. ВІДХОДИ

8.1. Структура утворення та накопичення відходів

Відповідно до Закону України від 03.03.2022 № 2115-IX «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення, органи державної статистики призупиняють оприлюднення статистичної інформації, тому деяка інформація зазначена за попередній період

За даними Головного управління статистики у Полтавській області у 2023р. від економічної діяльності підприємств та організацій і в домо-господарствах області, які надали звітність, утворилось 22904,59 тис.т (у 2022 році – 40541,27 тис. т.) відходів, що на 44% менше ніж у попередньому році.

Основна частина утворених відходів – 22865,806 тис.т, або 99,9% від загального обсягу, належить до **IV класу небезпеки** (у 2022 р. – 40518,58 тис.т;).

Відходи **III класу небезпеки** становили 37,703 тис.т – збільшення від попереднього року майже у два рази (у 2022 р. – 22,100 тис.т.) **II класу** – 0,934 тис.т – збільшення майже у два рази (у 2022 р. – 0,469 тис.т), **I класу** – 0,146 тис.т – збільшення на 0,025 тис. т, або на 17% (у 2022 р. – 0,121 тис.т).

Зменшення кількості утворених відходів зумовлено можливістю суб'єктів господарювання не подавати фінансову та статистичну звітність під час дії воєнного стану, що передбачено положеннями Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни».

8.2. Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)

У загальній кількості відходів, що утворилися у 2023 році найбільшу питому вагу займають відходи рослинного походження (без врахування відходів видобувної промисловості) – 1230,154 тис. т.

В області використовується вторинна сировина в обсязі знов утвореної сировини по таких видах відходів, як лушпиння соняшникове, матеріали текстильні вторинні, канати сталі відпрацьовані, породи розкриті, попутні скельні для будівництва гідроспоруд, відходи графітовмісні та інші.

Барда зерно-картопляна і дробина пивна, а також переважна частка жому бурякового та зернових відходів спрямовуються на відгодівлю худоби в сільськогосподарських підприємствах.

Серед підприємств, які здійснюють найбільше техногенне навантаження на навколишнє природне середовище по відходах є ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» (станом на 01.01.2024 накопичено у відвалах та хвостосховищах 2559,9 млн т нетоксичних відходів) та ПАТ «Кременчуцький сталеливарний завод» (станом на 01.01.2023 у відвалі формувальних сумішей на орендованій земельній ділянці знаходиться 7,407 млн т відходів, які вважаються як нетоксичні).

Кількість місць видалення промислових відходів в області – недостатня.

За даними Департаменту будівництва, містобудування і архітектури, житлово-комунального господарства та енергетики облвійськадміністрації станом на 01.01.2023 в області налічується 537 сміттєзвалищ загальною площею 439,95 га. З них перевантажених – 9 (площею 21,3 га), не відповідають нормам екобезпеки – 200 (площею 123,96га). Відсоток охоплення населення послугами зі збирання твердих побутових відходів (ТПВ) в області у 2023 році становив – 78 (у 2022 – 78%, у 2021 році – 78%, у 2020 – 78%, у 2019 – 78%, у 2017 і 2018 роках – 77%, у 2013-2016 роках – 75 відсотків).

Табл. 8.1. Стан обліку та паспортизації місць видалення відходів (МВВ)*
(на 01.01.2024 року)

№ з/ п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону (район)	Кількість непаспор- тизованих МВВ*, од.	Кількість паспор- тизованих МВВ**, од.	Паспортизовано за звітний період, од.
1	2	3	4	5
1	Лубенський район		12	-
2	Миргородський район		28	-
3	Кременчуцький район		53	-
4	Полтавський район		39	-
	Усього		132	-

За даними Департаменту будівництва, містобудування і архітектури, житлово-комунального господарства та енергетики облвійськадміністрації кількість підприємств в області у сфері поводження з ТПВ становить 48, на яких працювало 916 чоловік (43 підприємства – комунальні, 4 – приватні, 1 – з частковою комунальною власністю). Кількість сміттєвозів на зазначених підприємствах становила 190 (в тому числі 4 належать приватним підприємствам), які зношені на 50 відсотків. Збір ТПВ у містах Полтава, Кременчук, Лубни, Миргород, Карлівка, Зіньків, Кобеляки, Глобино, сел. Нові Санжари та інших населених пунктах області здійснюється за допомогою контейнерів.

Впродовж 2023 року в області виявлено 914 несанкціонованих сміттєзвалищ (за даними Департаменту будівництва, містобудування і архітектури, житлово-комунального господарства та енергетики облвійськадміністрації). З них у звітному році ліквідовані 914 сміттєзвалища.

Залишається невирішеним питання захоронення твердих побутових відходів в обласному центрі. Звалище твердих побутових відходів КАТП 1628 Полтавської міської ради, яке розташоване у районі сіл Триби та Макухівка, заповнене більш ніж на 100%.

2 листопада 2023 року підписано Меморандум про співпрацю та партнерство між Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, Полтавською обласною державною адміністрацією, Полтавською, Кременчуцькою, Лубенською, Кобеляцькою міськими радами.

Меморандум передбачає розроблення та впровадження інвестиційного проекту створення сучасних потужностей з оброблення побутових відходів на території територіальних громад Полтавської області, удосконалення системи управління побутовими відходами.

Полтавське міське
сміттєзвалище,
с. Макухівка

Технічне завдання до інвестиційного проєкту та регіонального плану з питань управління відходами в Полтавській області розглянуто та затверджено Науково-технічною радою Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської обласної державної (військової) адміністрації та робочою групою з питань управління відходами в Полтавській області.

Кременчуцькою, Кобеляцькою, Лубенською, Полтавською міськими та Терешківською сільською територіальними громадами проводиться робота щодо виділення земельних ділянок для подальшого розміщення сучасних потужностей з оброблення побутових відходів, розроблення та затвердження відповідної документації.

Одна з суттєвих екологічних проблем області, від якої страждають майже усі регіони України – *це накопичення та неналежне зберігання безхазяйних пестицидів та агрохімікатів.*

До переліку природоохоронних заходів, які фінансуються за рахунок коштів фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області у 2021 році був включений захід в сумі 6065,5 тис.грн на проведення робіт із забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення непридатних або заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин (ХЗЗР) у Полтавській області.

В жовтні 2021 року Департаментом екології та природних ресурсів Полтавської облдержадміністрації проведено відповідний тендер, переможцем та виконавцем робіт визначено ТОВ "ЕКО НОВА".

В кінці 2021 року з Полтавської області вивезено непридатних ХЗЗР:

- з території Гребінківської міської територіальної громади – 2,851 т;
- з території Оржицької селищної ради – 19,067 т;
- з території Лубенської територіальної громади – 12,970 т;
- з території Ромоданівської селищної територіальної громади – 27,042 т.

Орієнтовно за даними територіальних громад залишилось непридатних ХЗЗР станом на 01.01.2022: в Пирятинській міській територіальній громаді – 4,40 т; в Лохвицькій територіальній громаді – 3,05 т; в Заводській міській раді – 25 т; в Гребінківській міській раді – 9,1 т; в Ромоданівській селищній раді – 15 т.

Табл. 8.2. Поводження з непридатними пестицидами (за даними територіальних громад Полтавської області, станом на 01.01.2024 року)

№ з/п	Район	Перезатарено впродовж року, т	Знешкоджено впродовж року, т	Виявлено (утворено) впродовж року, т	Кількість на кінець року, т
1	2	3	4	6	7
1	Пирятинська міська рада Лубенського району	—	—	—	4,4
2	Лохвицька міська рада Миргородського району	—	—	—	3,05
3	Заводська міська рада Миргородського району	—	—	—	25
4	Гребінківська міська рада Лубенського району	—	—	—	9,1
5	Ромоданівська селищна рада Миргородського району	—	—	—	15
6	Чорнухинська селищна рада Лубенського району	—	—	—	4,1
	Усього	—	—	—	60,65

8.3. Транскордонні перевезення небезпечних відходів

Випадків транскордонного переміщення небезпечних відходів в області не зафіксовано.

8.4. Державна політика у сфері поводження з відходами

На виконання вимог «Національної стратегії управління відходами до 2030 року», затвердженої розпорядженням КМУ від 08.11.2017 №820-р, та «Національного плану управління відходами до 2030 року», затвердженого розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.02.2019 №117-р, в Полтавській області ведеться робота з розробки Регіонального плану управління відходами до 2030 року (далі – Регіональний план).

Регіональні плани управління відходами розробляються та затверджуються обласними державними адміністраціями, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями для кожної області протягом року після набрання чинності Національного плану управління відходами.

Наразі оновлений Національний план управління відходами України до 2033 року, підготовлений Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України разом з європейськими експертами проходить процедуру стратегічної екологічної оцінки.

Розпорядженням начальника облвійськкадміністрації від 08.09.2023 № 637 (зі змінами) утворено Робочу групу з питань управління відходами, затверджено її склад та Положення. Одним із завдань Робочої групи є розроблення та реалізація

регіонального плану управління відходами, здійснення оцінки ефективності його виконання.

02 листопада 2023 року укладено Меморандум про співпрацю та партнерство між Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, Полтавською обласною державною (військовою) адміністрацією, Полтавською, Кременчуцькою, Лубенською, Кобеляцькою міськими радами.

В рамках засідань відповідної Робочої групи опрацьовано та затверджено Науково-технічною радою Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської обласної державної адміністрації Технічне завдання для розроблення Програми «Посилення спроможності регіональних та місцевих органів влади для впровадження та застосування законодавства ЄС у сферах захисту навколишнього середовища, протидії кліматичним змінам та розвитку інфраструктурних проєктів у Полтавській області», що включає в тому числі і розробку регіонального плану управління відходами у Полтавській області.

Наразі вирішується питання щодо фінансування робіт інвестиційного проєкту та регіонального плану.

9. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

9.1. Екологічна безпека як складова національної безпеки

Серед пріоритетів національних інтересів України є забезпечення екологічно та техногенно-безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів.

9.2. Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку

Екологічну ситуацію у регіоні можна оцінити як відносно стабільну, але за наявності розвинутої промисловості в області, високої її концентрації в містах Кременчук та Полтава, розвиненої мережі транспортних комунікацій, у першу чергу, нафто-, газопроводів, значної кількості енергетичних об'єктів техногенне навантаження на екосистему Полтавщини залишається суттєвим.

Табл. 9.1. Перелік об'єктів, які здійснюють найбільше техногенне навантаження на довкілля області

№ з/п	Назва екологічно небезпечного об'єкту	Вид економічної діяльності	Відомча належність (форма власності*)	Примітка
1	2	3	4	5
1	Публічне акціонерне товариство «Транснаціональна фінансово-промислова компанія «Укртатнафта» (ПАТ «Укртатнафта»), вул. Свіштовська, 3, м. Кременчук, 39610	8 видів діяльності за КВЕД, з них: Код КВЕД 19.20 Виробництво продуктів нафтоперероблення (основний); Код КВЕД 20.59 Виробництво іншої хімічної продукції, н. в. і. у.; Код КВЕД 46.71 Оптова торгівля твердим, рідким, газоподібним паливом і		

1	2	3	4	5
		подібними продуктами; Код КВЕД 47.30 Роздрібна торгівля паливом та інші КВЕД		
2	Приватне акціонерне товариство «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» (ПрАТ «Полтавський ГЗК») вул. Будівельників, 16, м. Горішні Плавні, 39802	83 види діяльності за КВЕД, з них: Код КВЕД 28.91 Виробництво машин і устаткування для металургії; Код КВЕД 29.32 Виробництво інших вузлів, деталей і приладдя для автотранспортних засобів; Код КВЕД 07.10 Добування залізних руд (основний); Код КВЕД 08.11 Добування декоративного та будівельного каменю, вапняку, гіпсу, крейди та глинистого сланцю; Код КВЕД 08.12 Добування піску, гравію, глини і каоліну; Код КВЕД 09.90 Надання допоміжних послуг у сфері добування інших корисних копалин і розроблення кар'єрів; Код КВЕД 20.51 Виробництво вибухових речовин; Код КВЕД 24.10 Виробництво чавуну сталі та феросплавів та інші КВЕД		
3	Товариство з обмеженою відповідальністю «Єристівський гірничо-збагачувальний комбінат» (ТОВ «Єристівський ГЗК»), вул. Будівельників, 16, м. Горішні Плавні, 39802	8 видів діяльності за КВЕД, з них: КВЕД 07.10 Добування залізних руд (основний); Код КВЕД 71.12 Діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах, та інші КВЕД		
4	Кременчуцьке лінійно-виробниче управління магістральних газопроводів ТОВ «Оператор ГТС України» вул. Магістральна, 1, с. Піщане, Кременчуцький район, Полтавська область, 39701	4 види діяльності за КВЕД, з них: Код КВЕД 49.50 Трубопровідний транспорт (основний)	Товариство з обмеженою відповідальністю «Оператор газотранспортних систем»	
5	ГПУ «Полтавагазвидобування» АТ «Укргазвидобування», вул. Європейська, 173, м. Полтава, 36008	64 види діяльності за КВЕД, з них: Код КВЕД 06.20 Добування природного газу (основний); 43.13 Розвідувальне буріння; 47.30 Роздрібна торгівля паливом; 49.50 Трубопровідний транспорт; 42.21 Будівництво трубопроводів	АТ «Укргазвидобування»	
6	НГВУ «Полтаванафтогаз» ПАТ «Укрнафта», вул. Монастирська, 12, м. Полтава, 36020	64 види діяльності за КВЕД, з них: Код КВЕД 06.10 Добування нафти сирої; Код КВЕД 47.30 Роздрібна торгівля паливом; 19.20 Виробництво продуктів перероблення нафти; 06.20	Публічне акціонерне товариство «Укрнафта»	

1	2	3	4	5
		Добування природного газу		
7	Товариство з обмеженою відповідальністю «Торгова фірма «Кременчук-нафтопродукт» (ТОВ «ТФ «Кременчук-нафтопродукт») проїзд. Галузевий, 80, м. Кременчук, 39610	6 видів діяльності за КВЕД; 3 них: Код КВЕД 46.71 Оптова торгівля твердим, рідким, газоподібним паливом і подібними продуктами (основний); Код КВЕД 47.30 Роздрібна торгівля пальним.		
8	Комунальне підприємство Полтавської обласної ради «Полтававодоканал» (КП ПОР «Полтававодоканал») вул. Пилипа Орлика, 40а, м. Полтава, 36020	17 видів діяльності за КВЕД; 3 них: Код КВЕД 43.22 Монтаж водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування; Код КВЕД 36.00 Забір, очищення та постачання води (основний); Код КВЕД 37.00 Каналізація, відведення й очищення стічних вод	Полтавська обласна рада	

Примітка.

зазначені об'єкти здійснюють найбільше техногенне навантаження на довкілля Полтавщини, аварії та інші надзвичайні ситуації можуть призвести до тяжких наслідків, пов'язаних з забрудненням навколишнього природного середовища, отруєнням людей і тварин.

ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» експлуатує шламосховище та полігон промислових відходів в районі залізничної станції «Західна». Обсяг накопичених порід у відвалах станом на 01.01.2024 становить – 2072,1 млн т, у хвостосховищі – 487,84 млн т. Пошкодження захисних дамб шламо-накопичувача або його переповнення може призвести до тяжких наслідків, пов'язаних з забрудненням навколишнього природного середовища.

ПрАТ
«Полтавський ГЗК»,
розробка кар'єру

Підприємство є найбільшим забруднювачем атмосферного повітря області та м. Горішні Плавні. У 2023 році зазначеним підприємством викинуто 3,3603 тис. т (у 2022 – 4,777 тис. т, у 2020 – 9,678 тис. т, у 2019 – 9,467 тис. т, або 80,7% викидів міста і 18,6% загальних обласних викидів; у 2018 – 9,203 тис. т, або 84,8% від

обсягів викидів міста і 17.07% області; у 2017 році 7,95 тис. т – 80,0% викидів міста та 14,3% області).

Підприємство *ТОВ «Єристівський гірничо-збагачувальний комбінат»* має дозволи на використання природних ресурсів з 2010 року.

Викиди підприємства у 2023 році становили 699,222 тис. т, тоді як у 2022 році становили – 1,634 тис. т, або 6,3% від обласних викидів.

ТОВ «Біланівський гірничо-збагачувальний комбінат» має позитивний висновок комплексної державної експертизи ДП «Укрдержбудекспертиза» від 08.12.2010 №354/274-2010 та почав розробляти Біланівське родовище залізистих кварцитів з II кварталу 2018 року. У звітному році підприємством викинуто 146,827 т забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Листом від 29.03.2023 № 57-41 *ПАТ «Укртатнафта»* проінформувала Департамент екології та природних ресурсів Полтавської облвійськадміністрації, що підприємство підпорядковане Міністерству оборони України і тому інформація про діяльність підприємства носить конфіденційний характер і не може бути надана для інформування громадськості.

Відповідно до листа *ПАТ «Укртатнафта»* від 19.05.2022 р № 57-42 – внаслідок ворожих ракетних обстрілів відбулося руйнування інфраструктури підприємства з втратою даних по викидах забруднюючих речовин за 2021 рік.

У 2020 році підприємством *ПАТ «Укртатнафта»* викинуто 11,126 тис. т забруднюючих речовин, що 5,3% менше ніж у 2019 році (викиди підприємства складають 24,3% обласних викидів стаціонарними джерелами та 88,6% викидів м. Кременчук). У 2019р. – було викинуто 11,751 тис. т забруднюючих речовин (23,1% обласних викидів стаціонарними джерелами та 85,4% викидів м. Кременчук), у 2018р. – 11,015 тис. т (21,1% усіх викидів в області); у 2017р. – викинуто 11,381 тис. т (20,4% обласних викидів та 60,8% викидів м. Кременчук).

В районі промислового майданчика, підприємством активно ведуться роботи (за допомогою 30 установок з середньодобовою потужністю 300л) по вилученню підземних вод, забруднених нафтопродуктами, фенолами та іншими речовинами.

ГПУ «Полтавагазвидобування» має на своєму балансі близько 500 свердловин, 1,2 тис. км трубопроводів та інші об'єкти переробки природного газу та газоконденсату.

НГВУ «Полтаванафтогаз» експлуатує майже 300 свердловин і близько 1 тис. км трубопроводів.

Зазначені об'єкти здійснюють найбільше техногенне навантаження на довкілля Миргородського району.

При крадіжці газоконденсату та сирової нафти, мають місце факти пошкодження трубопроводів зловмисниками, що призводить до забруднення довкілля.

Діяльність КП ПОР «Полтававодоканал» пов'язана зі зберіганням сильнодіючої отруйної речовини – хлору в місткостях. Під час промислових аварій чи ворожих атак можуть бути надзвичайно важкі наслідки, пов'язані з людськими і матеріальними втратами. На балансі підприємства знаходяться каналізаційні очисні споруди (КОС) зі скидом очищених стічних вод в поверхневі водойми. При відключеннях електроенергії (більше 6 годин) існує імовірність загибелі біологічно-активного мулу, який використовується для очистки стічних вод. Скид неочищених стоків може призвести до ускладнень на розташованих нижче за течією водозаборах Дніпровського каскаду водосховищ.

9.3. Радіаційна безпека

У Полтавській області відсутні об'єкти атомної енергетики, урановидобувної та переробної промисловості.

Радіаційно-небезпечними об'єктами області є підприємства, що використовують джерела іонізуючого випромінювання та виробничі майданчики підприємств нафтогазовидобувної промисловості, на яких виявлено забруднення технологічного обладнання радіоактивними шламами природного походження.

Використання підприємствами джерел іонізуючого випромінювання наводиться за інформацією Східної державної інспекції з ядерної та радіаційної безпеки державної Інспекції ядерного регулювання України, м. Харків

Табл. 9.2. Використання джерел іонізуючого випромінювання (ДІВ)

№ з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону, назва підприємства	Кількість радіаційно-небезпечних об'єктів (усього), од.	Джерела іонізуючого випромінювання (ДІВ), що використовуються		
			кількість джерел іонізуючого випромінювання, од.	загальна активність ДІВ, Бк	радіаційний фон на території підприємства, мкЗв/год
1	2	3	4	5	6
Полтавська область		12	298	2,37*10¹⁴	
1	м. Полтава	6	92	2,35*10 ¹⁴	
2	м. Кременчук	1	36	1,5*10 ¹⁰	
3	м. Горішні плавні (колишній Комсомольськ)	1	142	1,1*10 ¹²	
4	Полтавський район	1	21	1,6*10 ¹²	
5	Кременчуцький район	1	6	1,5*10 ¹⁰	
6	Миргородський район	2	1	4,5*10 ¹⁰	
7	Лубенський район	–	–	–	

9.3.1. Стан радіоактивного забруднення території області

Території, забруднені внаслідок Чорнобильської катастрофи, в області відсутні.

Полтавська філія ДУ «Держґрунтохорона» проводить моніторинг земель сільськогосподарського призначення на контрольних ділянках з метою виявлення їх забруднення, у тому числі і радіонуклідами. За результатами аналітичних досліджень як і у попередніх роках, вміст радіонуклідів цезію 137 в орному шарі ґрунту становить менше 1 Кі/км².

Результати радіологічних досліджень у районах області зведені до наступної таблиці (за інформацією Полтавського обласного лабораторного центру Міністерства охорони здоров'я України):

Табл. 9.3. Забруднення території техногенними та техногенно-підсиленими джерелами природного походження

№з/п	Назва адміністративно-територіальної одиниці (область, район)	Кількість населення*, чол.	Радіаційний фон на території, мкЗв/год	Питома активність забруднюючих радіонуклідів, Бк/кг земель				
				цезій-137 (техногенний)	стронцій-90 (техногенний)	радій (природний)	торій (природний)	калій (природний)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Полтавська область	1352283						
1	Кременчуцький район	387200	11,4**	<2,25	-	16,9	21,2	367,0
	Кременчуцький район	387200		<1,39	-	11,9	12,2	188,0
	Кременчуцький район	387200		1,43	-	<2,07	1,65	20,6
	Кременчуцький район	387200		1,27	-	<1,95	3,31	33,2
	Кременчуцький район	387200		1,5537	1,1622	8,69	20,1	300,0
	Кременчуцький район	387200		0,33297	0,03672	4,06	5,0	33,2
	Кременчуцький район	387200		<1,42	-	7,45	21,0	294,0
	Кременчуцький район	387200		<2,10	-	37,6	20,7	316,0
	Кременчуцький район	387200		<2,07	-	16,7	25,4	317,0
	Кременчуцький район	387200		<1,43	-	<4,68	11,1	172,0
	Кременчуцький район	387200		<1,28	-	<4,22	10,7	159,0
	Кременчуцький район	387200		<1,74	-	<5,67	12,3	173,0
	Кременчуцький район	387200		<1,30	-	7,42	15,5	262,0
	Кременчуцький район	387200		<1,83	-	10,5	13,6	288,0
	Кременчуцький район	387200		6,91	-	14,1	21,4	353,0
2	Миргородський район	198076	12,0**	0,21665	0,10904	4,48	5,45	33,8
	Миргородський район	198076		2,0285	0,36775	9,35	38,0	411,0
	Миргородський район	198076		1,41086	0,89237	6,07	9,35	19,5
3	Лубенський район	184616	11,6**	0,75252	0,35228	5,21	24,9	241,0
	Лубенський район	184616		1,8496	0,45216	7,75	23,2	293,0
	Лубенський район	184616		0,003518	0,05689	7,97	4,49	3,40

Примітка:

таблиця складена за інформацією, яка надана Державною установою «Полтавський обласний лабораторний центр МОЗ України» за 2022 рік;

* – чисельність наявного населення Полтавської області станом на 01.01.2022 (за даними Головного управління статистики у Полтавській області);

** – відповідно у м. Полтава, м. Кременчук, м. Лубни та м. Миргород

9.3.2. Поводження з радіоактивними відходами

Джерела іонізуючого випромінювання (ДІВ), які не потрібні або не придатні для подальшого використання, та інші радіоактивні відходи (РАВ), які утворюються або виявляються на підприємствах області, в установленому законодавчими та нормативними документами з радіаційної безпеки передаються на захоронення до Харківської міжобласної філії Державного спеціалізованого підприємства «Об'єднання «Радон» Державного агентства України з управління зоною відчуження.

Зазначене підприємство повідомляє наступне: у 2023 році до Харківської філії ДСП «Об'єднання «Радон» передано на тимчасове зберігання 6 нейтронних трубок від ТОВ «Укрспецгеологія», що переведені в категорію радіоактивних відходів і подальшому використанню не підлягають.

Табл. 9.4. Інформація про наявність джерел іонізуючого випромінювання (ДІВ), термін використання яких закінчився, але джерела не переведені до категорії РАВ станом 31.12.2020 року

Виробник РАВ	Адреса власника ДІВ	Примітка
1	2	3
ВАТ «Полтавський ГЗК»	м. Горішні Плавні, вул. Будівельників, 16	53 ДІВ термін використання яких закінчився
ДП «Полтавське управління геофізичних робіт»	м. Полтава, вул. Заводська, 16	10 ДІВ термін використання яких закінчився
Кременчуцький льотний коледж Національного авіаційного університету	м. Кременчук, вул. Перемоги, 17/6	34 ДІВ термін використання яких закінчився
Полтавська експедиція по геофізичним дослідженням у свердловинах ДГП «Укргеофізика»	с. Розсошенці, вул. Кременчуцька, 6,	19 ДІВ термін використання яких закінчився
	с. Розсошенці, вул. Фрунзе, 6,	2 ДІВ термін використання яких закінчився
	с. Бондарі (Липки)	2 ДІВ термін використання яких закінчився
ДП «Полтавське підприємство геофізичних робіт»	м. Полтава, вул. Комарова, 9А	4 ДІВ термін використання яких закінчився
ТОВ «Шлюмберже Сервісез Україна»	м. Полтава, вул. Заводська, 16	5 ДІВ термін використання яких закінчився

9.3.3. Стан радіаційної безпеки у зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення

Територія Полтавської області не перебуває у зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення.

9.4. Екологічна безпека на територіях, які зазнали впливу внаслідок збройної агресії проти України

Всього Державною екологічною інспекцією Центрального округу проведено 19 розрахунків завданої у 2023 році шкоди навколишньому природному середовищу Полтавської області на загальну суму 926 434,525 тис. грн.

Інформація щодо розміру шкоди, завданої внаслідок агресії російської федерації, починаючи з 24.02.2022 станом на 31.12.2023 становить 1 608 335,315 тис. грн.

9.4.1. Шкода, завдана земельним ресурсам

Розмір шкоди, завданої земельним ресурсам становить 898 552,765 тис. грн, з них шкода за засмічення земель – 880 843,222 тис. грн, за забруднення ґрунтів – 17 709,543 тис. грн.

Інформація щодо розміру шкоди, завданої внаслідок агресії російської федерації земельним ресурсам Полтавської області, починаючи з 24.02.2022 станом на 31.12.2023:

- забруднення ґрунтів: 17 693,488 тис. грн;
- засмічення земель: 917 010,673 тис. грн;
- всього земельні ресурси: 934 704,161 тис. грн.

9.4.2. Втрати надр

Відсутні.

9.4.3. Збитки, завдані водним ресурсам

Відсутні.

9.4.4. Шкода, завдана атмосферному повітрю

Розмір шкоди, завданої атмосферному повітрю становить 27 881,760 тис. грн, з них внаслідок горіння нафти та нафтопродуктів – 26 211,984 тис. грн, внаслідок загорання інших об'єктів – 1 669,776 тис. грн.

Інформація щодо розміру шкоди, завданої внаслідок агресії російської федерації атмосферному повітрю Полтавської області, починаючи з 24.02.2022 станом на 31.12.2023:

- горіння нафти, нафтопродуктів: 666 494,479 тис. грн;
- загорання інших об'єктів: 7 136,675 тис. грн;
- всього атмосферне повітря: 673 631,154 тис. грн;

9.4.5. Втрати лісового фонду

Відсутні.

9.4.6. Збитки, завдані природно-заповідному фонду

Відсутні.

9.5. Державна політика та заходи з забезпечення екологічної безпеки

Витрати на реалізацію природоохоронних програм і заходів потребують значних коштів. Однак протягом найближчих 5-10 років країна буде дуже обмежена у коштах, необхідних для поліпшення стану навколишнього природного середовища та забезпечення раціонального використання природних ресурсів. Тому необхідно чітко визначити пріоритетні напрями та проблеми з метою відпрацювання реалістичних, ефективних та економічно вигідних рішень. З цією метою, виходячи з реального екологічного стану території Полтавщини, необхідно враховувати такі основні критерії і чинники:

погіршення стану або загроза завдати непоправної шкоди біологічному та ландшафтному різноманіттю, зокрема лукам, пасовищам, озерам, водоймам, річкам, землям, лісовим районам.

До основних пріоритетів охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів належать:

поліпшення екологічного стану басейнів рік Полтавщини;

стабілізація та поліпшення екологічного стану в промислових районах регіону;

будівництво нових та реконструкція діючих потужностей комунальних очисних каналізаційних споруд;

формування збалансованої системи природокористування та адекватна структурна перебудова виробничого потенціалу економіки, екологізація технологій у промисловості, енергетиці, будівництві, сільському господарстві, на транспорті;

збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, заповідна справа.

Для досягнення цього передбачається вирішення таких завдань:

захист повітряного басейну від забруднення, насамперед у промислових районах;

збереження і розширення територій з природним станом ландшафту, посилення природоохоронної діяльності на заповідних і рекреаційних територіях;

підвищення стійкості та екологічних функцій лісів;

знешкодження, утилізація та захоронення промислових та побутових відходів;

збереження та відродження малих річок, здійснення управління водними ресурсами на основі басейнового принципу;

завершення створення державної системи моніторингу навколишнього природного середовища;

створення системи прогнозування, запобігання та оперативних дій у разі надзвичайних ситуацій природного і природно-техногенного походження;

створення системи екологічної освіти, виховання та інформування.

Державна політика у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки реалізується через окремі міждержавні, державні, галузеві, регіональні та місцеві програми, які спрямовуються на втілення визначених пріоритетів.

10. ПРОМИСЛОВІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

10.1. Структура та обсяги промислового виробництва*

Відповідно до Закону України від 03.03.2022 № 2115-IX «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення, органи державної статистики призупиняють оприлюднення статистичної інформації, тому інформація зазначена за останній оприлюднений період – 2021 рік.

За підсумками 2021 року, в Україні спостерігалось падіння індексу промислового виробництва до 97,8 % обсягів попереднього року.

Зазначений показник для Полтавській області дещо збільшився і становив – 101,2% у порівнянні з 2020 роком. При цьому індекс у добувній промисловості і розробленні кар'єрів становив 100,9% у переробній промисловості за 2021 рік спостерігалось незначне підвищення до 103,7 відсотка.

Переробна промисловість

При цьому за основними видами промислової продукції: у 2,7 рази збільшилося виробництво меблів для офісів дерев'яних, в 1,5 – йогурту рідкого та сквашеного молока ароматизованого (молоко і вершки коагульовані, йогурт, кефір, сметана та інші ферментовані продукти, ароматизовані або з додаванням фруктів, горіхів або какао); майже на 42% зросло виробництво резервуарів, цистерн, баків та подібних ємностей для твердих речовин, з металів чорних, місткістю понад 300 л (крім оснащених механічним і тепловим обладнанням) на 38% – мішків та пакетів (у т.ч. конусоподібних), з полімерів етилену (не включаючи із синтетичних текстильних матеріалів); майже на 34% – брюк та бриджив вовняних або з волосу тварин тонкого, з тканини з волокон синтетичних або штучних (крім трикотажних, виробничих та професійних), жіночі та дівчачі; на 22 % – виробництво панчішно-шкарпеткових виробів інші (уключаючи шкарпетки); на 16% – сиру тертого, порошкового, голубого та іншого неплавленого (крім свіжого сиру, сиру із молочної сироватки та кисломолочного сиру).

Добувна промисловість

За основними видами виробництва промислової продукції у 2021 році видобуто 8920,3 млн. м³ газу природного скрапленого або у газоподібному стані (102,0% обсягів 2020р.), 438,7 тис. т газового конденсату природного, одержаного з родовищ газу природного (98,2% обсягів 2019р.), 160,4 тис. т нафти сирової (89,9% обсягів 2019р.); 10367,5 тис.т – іншого каменю дробленого, який використовується як наповнювач бетону, для дорожнього покриття та подібних цілей (крім гальки, гравію, кремнію, вапняку, доломіту та іншого вапнякового каменю) (120,4% обсягів 2019р.); пісків будівельних, такі як глинисті, каолінові, полевошпатові (крім кременістих та металоносних пісків) – (113,3% обсягів 2019 року).

Усього на добувну промисловість і розроблення кар'єрів у 2021 році приходилося – 49,2% реалізованої промислової продукції, на переробну – 42,2%, на постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 8,0%, на водопостачання, каналізацію, поводження з відходами – 0,6%. Із загальних обсягів реалізованої продукції у переробній промисловості 20,2% припадало на виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів; 11,1% – на виробництво продуктів нафтоперероблення; 5,0% – продукції машинобудування та ін.

Примітка.

* – Розділ підготовлений за матеріалами Головного управління статистики в Полтавській області (<http://pl.ukrstat.gov.ua/>).

10.2. Вплив на навколишнє середовище

10.2.1. Гірничодобувна промисловість

На території Полтавської області розташоване одне з найбільших підприємств гірничодобувної промисловості України – *ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат»*.

Підприємство здійснює повний технологічний цикл від добування залізної руди до виробництва залізорудних котунів – сировини для металургійних заводів.

Сировинна база комбінату – це Лавриківське та Горішнєплавнівське родовища Кременчуцької магнітної аномалії. На сьогодні розробляється два родовища одним кар'єром.

Переробка руди, виробництво концентрату, щебеню і котунів здійснюється комплексом, до якого входить дробильна і збагачувальна фабрики та цех виробництва окатишів.

У 2010 *ТОВ «Єристівський гірничо-збагачувальний комбінат»* почало розробляти Єристівське родовище залізистих кварцитів, на якому виконуються вскривні роботи.

ТОВ «Біланівський гірничо-збагачувальний комбінат» розпочало розробляти Біланівське родовище залізистих кварцитів з II кварталу 2018 року.

Табл. 10.1. Підприємства гірничодобувної галузі Полтавської області, які здійснюють найбільше техногенне навантаження на атмосферне повітря

Підприємства	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря							
	2020 рік		2021 рік		2022 рік		2023 рік	
	тис. т/рік	% до загальних викидів по Полтавській області	тис. т/рік	% до загальних викидів по Полтавській області	тис. т/рік	% до загальних викидів по Полтавській області	тис. т/рік	% до загальних викидів по Полтавській області
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат»	9,678	21,1	9,246	18	4,777	18,5	3,360	11

1	2	3	4	5	6	7	8	9
ТОВ «Єривіський гірничо-збагачувальний комбінат»	1,898	4,1	2,203	4,2	1,634	6,3	699,2	2,3
ТОВ «Біланівський гірничо-збагачувальний комбінат»*	0,063	0,14	0,125	0,24	0,125	0,5	146,8	0,48

ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат» здійснює в середньому 11% викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення до загальних по області; ТОВ «Єривіський гірничо-збагачувальний комбінат» – 2,3% обласних викидів; ТОВ «Біланівський гірничо-збагачувальний комбінат» – 0,48% викидів області.

Значну частину викидів ПрАТ «Полтавський ГЗК» становлять оксид вуглецю – 15%, діоксид та інші сполуки сірки – 19%, речовини у вигляді суспендованих твердих частинок (пил) – 28% та сполуки азоту – 36% усіх викидів підприємства.

Більша частина викидів ТОВ «Єривіський ГЗК» – це речовини у вигляді суспендованих твердих частинок (пил) – 88% усіх викидів підприємства. Зазначене підприємство поступово збільшило обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря: з 1,39 тис. т у 2010 році до 3,481 тис. т у 2014 (зростання на 60%); у 2015 р. – 1,013 тис. т, у 2016р. – 0,561 тис. т, у 2017 – 1,751 тис. т, у 2018 р. – 1,358 тис. т, у 2019 р. – 1,944 тис. т, у 2020 р. – 1,898 тис. т, у 2021 р – 2,203 тис. т та 1,634 тис. т у 2022 році, проте знизило у 2023 році до 699,222 т.

ТОВ «Біланівський ГЗК» у звітному році викинуто 0,147 тис. т забруднюючих речовин (у 2022 – 0,125 тис. т, у 2021– 0,125 тис. т, у 2020 – 0,063 тис. т, у 2019 – 0,050 тис. т, у 2018 – 0,078 тис. т), 100% яких склали речовини у вигляді суспендованих твердих частинок.

На Полтавському гірничо-збагачувальному комбінаті станом на 01.01.2024 накопичено у відвалах 2072,1 млн т, у хвостосховищі – 487,84 млн т нетоксичних відходів розроблення кар'єру залізної руди та шлаків і хвостів збагачення залізних руд.

За даними обласного звіту про використання води по формі №2-ТП (водгосп) у 2022 звітному році обсяги стічних вод Полтавським ГЗК збільшились до 0,044 млн м³ (у 2022 – 0,038 млн м³, у 2021 – 0,015 млн м³, у 2020 – 0,012 млн м³, у 2019 – 0,011 млн м³, у 2018 – 0,817 млн м³, у 2017 – 1,038 млн м³) нормативно-очищених стічних вод. Кількість забруднюючих речовин (сухий залишок), що скидається разом зі стічними водами становила 11 т (у 2022 – 9,2 т, у 2021 – 3,5 т, у 2020 – 3,1 т, у 2019 – 3,0 т, у 2018 – 3,465 тис. т, у 2017 – 4,317 тис. тон). Підприємство здійснювало скид у річку Дніпро та у р.Сухий Кобелячок.

Скинуті води ТОВ «Єривіський ГЗК» (у Кам'янське водосховище) та ТОВ «Біланівський ГЗК» (у р. Рудька) мають категорію *нормативно чистих*.

Впродовж 2023 року гірничо-добувними підприємствами проведено ряд природоохоронних заходів та робіт по покращенню екологічного стану довкілля.

Зокрема, ПАТ «Полтавський ГЗК» у звітний період встановлено гармати штучного туману та туманогасники, закріплено пилящі пляжі хвостосховища, проведено інвентаризацію стаціонарних джерел викидів забруднюючих речовин в

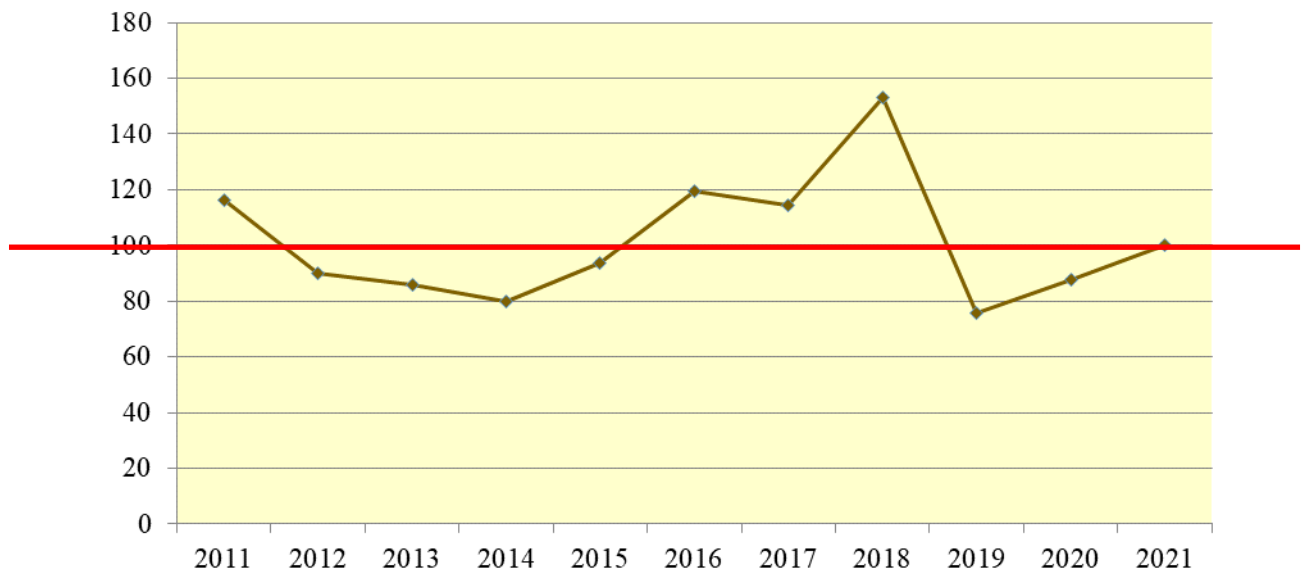
атмосферне повітря, проведено поточні ремонти газоочисного устаткування, використано розкривні породи, нефракційний відсів та шлами для будівництва і обвалування дамб хвостосховища, формування будівельних майданчиків, будівництва доріг. Фактична сума витрат на природоохоронні заходи по підприємству у 2023 році склала 85991,6 тис. грн.

10.2.2. Металургійна промисловість

За даними Головного управління статистики у Полтавській області індекс промислової продукції у металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів у 2021 році склав 100% від обсягів попереднього року, у 2020 році продовжив падіння на 12,4% від обсягів 2019, у 2019 році спостерігалось зменшення на 24,1% у порівнянні з 2018 роком; у 2018 році він становив 153,3% обсягів 2017 року; у 2017 – зростання на 14,6%.

За попередніми даними обсяги реалізованої промислової продукції у зазначеній галузі зменшилися на 12,5% до 1438,976 млн грн у 2020 році.

Рис.10.1. Індекс промислової продукції металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів, у % до попереднього року

Провідним підприємством металургійної галузі виробництва на території Полтавської області є ПАТ «Кременчуцький сталеливарний завод». Зазначене підприємство є провідним у сучасному ливарному виробництві України з виготовлення сталевих литва для вантажних вагонів і великовантажних автомобілів. Завод також виробляє широкий асортимент сталевих й чавунного лиття різних конфігурацій за кресленнями замовників.

У 2022 році від підприємства надійшло 0,162 тис. т викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення (збільшення проти 2021 року на 361%), у 2021 р. – 0,035 тис. т, у 2020 р – 0,057 тис. т (зменшення майже 5 разів), у 2019 р. – 0,283 (зменшення на 33,4%); у 2018 р. – 0,425 тис. т (збільшення на 19,5%), у 2017 році кількість викидів становила – 0,342 тис. т (зростання проти 2016 року більше ніж у 10 разів).

За 2022 рік на підприємстві утворилося 25,181 тис. т відходів I-IV класів небезпеки, за 2021 р. - 0,0545 тис. т, за 2020 р – 10,949 тис. т, за 2019р. – 59,686 тис. т, за 2018р. – 92,223 тис. т, за 2017 р. – 60,988 тис. т. Місце складування відходів сталеливарного виробництва підприємства (шлак сталевуглецевий, суміші формувальні відпрацьовані, брукт цегли шамотної футеровки, шлам газоочисних споруд, пил і тверді частинки дробометних камер, відходи перевозок залізничним транспортом) знаходиться в урочище «Широке» Кременчуцького району.

Обсяги неочищених зворотних вод, які відводяться з території ПАТ «Кременчуцький сталеливарний завод» у звітному році становили 0,06 млн. м³, що більше ніж у попередньому році на 7% (у 2021 р. – 0,056 млн м³, у 2020 р. – 0,055 млн м³, у 2019 р. – 0,085 млн м³, у 2018 р. – 0,105 млн м³, у 2017 р. – 0,107 млн м³). За даними Порталу електронних послуг Державного агентства водних ресурсів України – зі зворотними водами у поверхневі водні об'єкти у 2021 році з території підприємства потрапило 0,031 тис. т забруднюючих речовин (сухий залишок) – що залишається на тому ж рівні, що і минулого року (у 2017 р. – 0,033 тис. т, у 2018 р. – 0,039 тис. т, у 2019 р. – 0,028 тис. т, у 2020 р – 0,03 тис. т, у 2021 р – 0,031 тис. т).

10.2.3. Хімічна та нафтохімічна промисловість

ПАТ «Укртатнафта» – одне з провідних підприємств нафтопереробної промисловості України.

Підприємство випускає широкий асортимент товарної продукції високої якості у тому числі: екологічно чисті неетильовані бензини марок А-76, А-92, А-95, зимове і літнє дизельне пальне, різні види мастил, бензол, толуол, сольвент та інші розчинники, парафін, бітум, мазут, сірка та інші нафтопродукти.

ПАТ «Укртатнафта» має прийнятний на сьогоднішній день рівень екологічної ефективності виробництва, але залишається підприємством, яке здійснює основне техногенне навантаження на довкілля області.

Підприємством активно ведуться роботи по вилученню нафтопродуктів з підземних горизонтів виробничого майданчика. З 1994 року експлуатуються установка з середньодобовою потужністю 300 л (на сьогодні в роботі задіяні більше 30 установок). У 2020 році вилучення нафтопродуктів збільшено в 1,5 рази до 75,74 т у порівнянні з 49,06 т – у 2019 році; з початку експлуатації установки було вилучено 6036,63 т нафтопродуктів.

В останні роки скидання зворотних вод в ставок-випарник значно скорочено.

Листом від 29.03.2023 № 57-41 ПАТ «Укртатнафта» проінформувало Департамент екології та природних ресурсів Полтавської облвійськадміністрації про підпорядкованість Міністерству оборони України, у зв'язку з чим інформація має конфіденційний характер і не може бути надана під час дії воєнного стану.

Відповідно до листа ПАТ «Укртатнафта» від 19.05.2022 р №57-42 – внаслідок ворожих ракетних обстрілів відбулося руйнування інфраструктури підприємства з втратою даних по викидах забруднюючих речовин за 2021 рік.

Викиди ПАТ «Укртатнафта» становили 24,3% загальних викидів від стаціонарних джерел забруднення Полтавській області та 88,5% викидів м. Кременчук. У 2020 році від підприємства потрапило в атмосферне повітря

11,126 тис. т забруднюючих речовин, що на 5,3% менше ніж у 2019 році (11,751 тис. т).

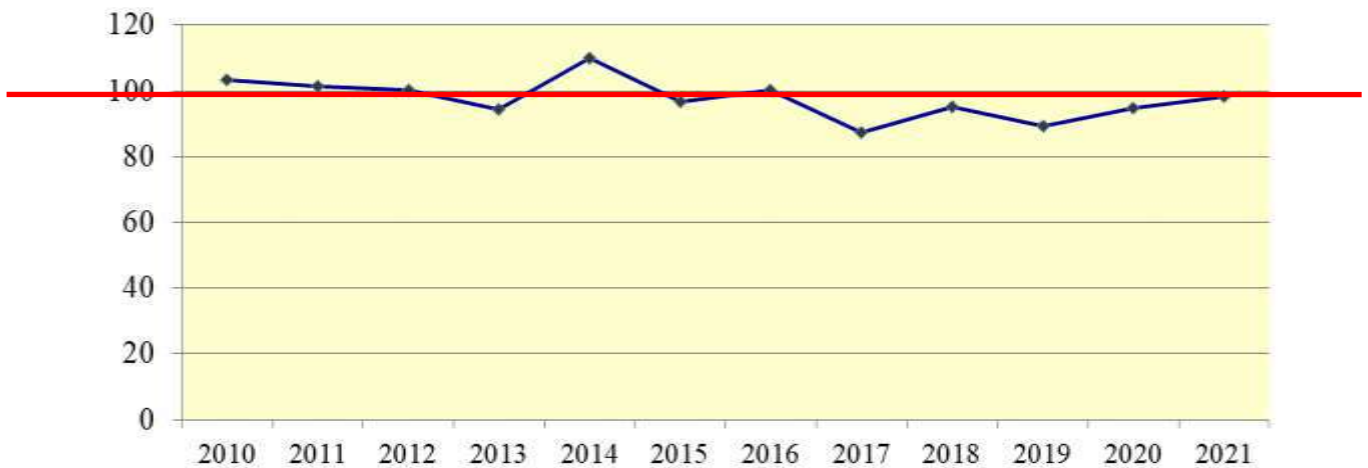
Для зниження негативного впливу на довкілля у 2020 році (як і у попередніх 2017 – 2019 роках) підприємством здійснювалося використання технологічного газу після блоку сіркоочистки та установки коротко-циклової адсорбції; застосовувалися автоматичні системи регулювання повітря.

10.2.4. Харчова промисловість

У 2021 році показник виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів становив 98,2% обсягів попереднього року.

У 2020 році 2019 році цей показник дорівнював 94,8%, у 2019 р – 89,2%, у 2018 році – 95,3%; у 2017 році спостерігалось падіння індексу галузі до 87,2 відсотка.

Рис.10.2. Індекс промислової продукції виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, у % до попереднього року

Підприємства вищезазначеної галузі суттєво впливають на стан атмосферного повітря області. Значна кількість викидів, у яких переважають оксид вуглецю і сполуки азоту, потрапляє в атмосферу від процесів згорання у печах для виробництва хлібобулочних виробів хлібозаводів та хлібокомбінатів. На підприємствах виробництва м'ясо-молочної продукції існують ризики забруднення атмосферного повітря аміаком (компресори для холодильних установок) при виникненні надзвичайних ситуацій.

За даними Порталу електронних послуг Державного агентства водних ресурсів України найбільші скиди у поверхневі водні об'єкти здійснюють такі підприємства харчової галузі:

- ТОВ «Хорольський завод дитячих продуктів харчування» у річку Хорол: у 2023 – 0,283 млн м³, у 2022 – 0,302 млн м³, у 2021 – 0,331 млн м³, у 2020 – 0,327 млн м³, у 2019 – 0,278 млн м³; у 2018 – 0,241 млн м³; у 2017 – 0,322 млн м³.

10.3. Державна політика та заходи з екологізації промислового виробництва

Екологізація промислових підприємств передбачає екологізацію як виробничої системи, так і системи управління нею, а саме екологізацію всіх видів продукції, що виробляються на підприємстві:

- розроблення таких видів, що найменше впливають на навколишнє середовище під час виготовлення, споживання та утилізації;
- перебудову технічної бази у напрямку еколого-орієнтованого виробництва, яке забезпечить економію і раціональне використання природних ресурсів та зменшить забруднення навколишнього середовища;
- утилізацію та перероблення відходів виробництва та споживання продукції.

Провідними підприємствами Полтавської області щорічно розробляються заходи, виконання яких направлене на поліпшення екологічної обстановки навколо. Заходи містять розділи щодо захисту водного і повітряного басейнів, раціональному використанню природних ресурсів, діяльності з відходами і озеленення територій промислових майданчиків.

Заходи щодо зниження негативного впливу на довкілля області, які впроваджуються підприємствами, що здійснюють найбільше техногенне навантаження:

У 2023 році *ПрАТ «Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат»* на виконання природоохоронних заходів витрачено 85991,6 тис. грн при запланованих 266476,6 тис. грн (у 2022 – 198526,3 тис. грн, у 2021 – 22621,54 тис. грн, у 2020 – 220604,28 тис. грн, у 2019 – 476588,36 тис. грн; у 2018 – 259479,12 тис. грн; у 2017 – 189339,18 тис. грн; у 2016 – 67602,57 тис. грн; у 2015 – 70154,77 тис. грн; у 2014 – 77951,61 тис. грн). Для скорочення викидів пилу в атмосферне повітря підприємство щорічно фінансує закріплення курних пляжів шламосхвища хімічним, біологічним методами та закріплення посівами жита. У 2023 році на зазначені заходи витрачено 13078,0 тис. грн при запланованих 15120,0 тис. грн

На ТОВ «*Кременчуцька ТЕЦ*» постійно здійснюються перевірки технічного стану пилогазоочисних установок та їх ефективність роботи. Забезпечується лабораторний контроль за викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами та за станом атмосферного повітря у санітарно-захисної зоні підприємства та найближчої житлової забудові. Також контролюються стан зворотних і підземних вод у мережі спостережних свердловин в районі розташування шламонакопичувачів та шламовідстійників. Крім того підприємством виконується рекультивація відпрацьованого кар'єру будівельних матеріалів з використанням відпресованого шламу хімводоочищення та недопалом вапна.

Публічне акціонерне товариство «Укртатнафта» щомісячно перераховує кошти для забезпечення питною водою населених пунктів, що розташовані в зоні впливу ставка-випарника. У 2012 – 2015 роках ця сума складала 1332,00 тис. грн щорічно, у 2016 р. – 750,481 тис. грн, у 2017 р. – 648,0 тис. грн, у 2018 р. – 782,011 тис. грн, у 2019 р. – 740,0 тис. грн, у 2020 році було перераховано 720,0 тис.

гривень. Інформація за 2021 рік підприємством втрачена через ракетний обстріл рф, а листом від 29.03.2023 № 57-41 ПАТ «Укртатнафта» проінформувало Департамент екології та природних ресурсів Полтавської облвійськадміністрації про підпорядкованість Міністерству оборони України, у зв'язку з чим інформація має конфіденційний характер і не може бути надана під час дії воєнного стану.

11. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

11.1. Тенденції розвитку сільського господарства

За інформацією, наданою Департаментом агропромислового розвитку облвійськадміністрації сільське господарство – одна з провідних галузей Полтавщини.

Аграрне виробництво на Полтавщині здійснюють 3,5 тис. сільськогосподарських підприємств, у тому числі 2,5 тис. фермерських господарств та 185,7 тис. особистих селянських господарств.

За 2023 рік індекс сільськогосподарської продукції порівняно з 2022 роком склав 103,3%, в тому числі в сільгосппідприємствах – 105,1%, в господарствах населення – 98,4%.

За обсягом виробництва валової продукції область займає 4 місце, частка Полтавщини в загальному обсязі валової продукції становить 5,9%.

Соняшникові поля
Полтавщини

Впродовж останніх років Полтавщина залишається серед лідерів з виробництва основних сільськогосподарських культур.

Аграріями області намолочено 5,27 млн т зернових культур, в тому числі валовий збір кукурудзи на зерно становить понад 3,7 млн т. Отриманий вал продовольчого зерна дає змогу в повному обсязі забезпечити потреби споживання населення та харчових підприємств області.

	Обсяг виробництва (валовий збір) культур сільськогосподарських, тис. ц					
	культури зернові та зернобобові	бурак цукровий фабричний	соняшник	картопля	культури овочеві	культури плодові та ягідні
2023	52772,8	14750,3	10224,9	12397,5	5631,7	1223,8

Під урожай 2023 року посіяно 232,5 тис. га озимих на зерно, із них: пшениці – 219,6 тис. га. Усі посіви знаходяться в доброму та задовільному стані.

Станом на 01.01.2024 в Полтавській області налічувалось 172,2 тис. голів великої рогатої худоби, 275,9 тис. голів свиней, 40,5 тис. голів овець та кіз, 5167,5 тис. особин птиці свійської.

впродовж 2023 року сільськогосподарськими підприємствами області реалізовано на забій 68,4 тис. т сільськогосподарських тварин, валовий надій молока склав 660,4 тис. т, одержано 7453,8 млн шт. яєць від свійської птиці, обсяг виробництва вовни склав 41,0 т.

11.2. Вплив на навколишнє середовище

11.2.1. Внесення мінеральних та органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження

Мінеральні добрива – вироби хімічної промисловості, що містять поживні елементи, які потрібні для сільського господарства. Застосування мінеральних добрив сприяє збільшенню врожайності сільськогосподарських культур, покращенню якості продукції та підвищенню стійкості рослин у несприятливих кліматичних умовах. Найчастіше у ґрунті немає відповідної кількості азоту, фосфору й калію. Тому азотні, фосфорні і калійні мінеральні добрива широко застосовуються у сільському господарстві.

Органічні добрива також містять азот, фосфор, калій, кальцій та інші елементи живлення рослин, а також органічні речовини, які позитивно впливають на властивості ґрунту.

Органічні добрива складаються з речовин тваринного і рослинного походження, які, розкладаючись, утворюють мінеральні речовини, при цьому в приземний шар виділяється діоксид вуглецю, необхідний для фотосинтезу рослин. Крім того, органічні добрива сприятливо впливають на водне і повітряне живлення рослин, сприяють розвитку ґрунтових бактерій та мікроорганізмів, які живуть в симбіозі з корінням овочевих культур і допомагають їм отримати доступні поживні елементи. До органічних добрив відносять гній, торф, компост, пташиний послід та інші матеріали.

За даними Головного управління статистики у Полтавській області у 2023 році під посіви сільськогосподарських культур сільськогосподарськими підприємствами внесено 59 кг мінеральних добрив (у поживних речовинах) і 683 кг органічних добрив на 1 га уточненої посівної площі. Площа, яка оброблена мінеральними добривами у звітному році склала 83,3% уточненої посівної площі, оброблена органічними добривами – 4,8% уточненої посівної площі.

Табл. 11.1. Застосування мінеральних добрив під урожай сільськогосподарських культур у 2023 році

Полтавська область	Площа, оброблена мінеральними добривами		Обсяг унесених мінеральних добрив, т					Обсяг унесених мінеральних добрив (у діючій речовині) у розрахунку на 1 га, кг	
	га	у % до уточненої посівної площі	у фізичній масі	у діючій речовині				уточненої посівної площі	площі, обробленої добривами
				усього	у тому числі за видами				
					азот (N)	фосфор (P)	калій (K)		
Під урожай звітного року	к	79,5	151109,82	63528,81	49706,21	к	к	59	к
Культури сільськогосподарські	860444,67	79,6	151077,18	63518,06	49695,84	7354,50	6467,72	59	74
Культури зернові та зернобобові	465330,83	86,8	86689,48	36412,53	31020,37	2976,63	2415,53	68	78
у тому числі									
пшениця	137463,04	92,3	32211,98	11714,92	9540,47	1218,20	956,25	79	85
кукурудза	302903,39	87,4	50709,91	23180,39	20385,84	1525,68	1268,87	67	77
Культури технічні	373569,97	75,1	61055,45	25754,11	17441,35	4323,31	3989,45	52	69
у тому числі									
соя	74946,12	52,1	7344,01	3015,32	2147,80	445,05	422,47	21	40
ріпак і кольза	37243,48	94,2	13078,91	4643,39	3622,67	598,48	422,24	117	125
соняшник	234251,25	83,1	27962,52	12317,89	8524,70	1957,28	1835,91	44	53
буряк цукровий (фабричний, маточний та на насіння)	24444,71	96,6	12308,63	5639,16	3044,99	1292,94	1301,23	223	231
Коренеплоди та бульбоплоди, культури овочеві та баштанні продовольчі	514,06	60,7	267,15	124,03	60,01	к	к	146	241
у тому числі									
коренеплоди та бульби їстівні з високим вмістом крохмалю та інуліну	452,10	70,6	254,78	118,01	56,85	к	к	184	261
культури овочеві відкритого ґрунту (включаючи маточні та на насіння)	26,44	22,3	5,70	2,50	1,66	к	к	21	95
Культури кормові (включаючи маточні та на насіння)	21029,81	44,9	3065,10	1227,39	1174,11	к	к	26	58
Культури багаторічні	к	к	к	к	к	к	к	к	к

¹ По підприємствах, що відповідають критеріям, визначеним статистичною методологією.² Інформація сформована на основі фактично поданих підприємствами звітів (рівень звітування становив 97%). Дані можуть бути уточнені.

к – дані не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України "Про офіційну статистику" щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності.

Табл. 11.2. Застосування органічних добрив під урожай сільськогосподарських культур у 2023 році

	Площа, оброблена органічними добривами		Обсяг унесених органічних добрив, т						Обсяг унесених органічних добрив у розрахунку на 1 га, кг	
	га	у % до уточненої посівної площі	усього	у тому числі за видами					уточненої посівної площі	площі, обробленої добривами
				гній тварин сільськогосподарських	послід птиці свійської	мул і сапропель	торф та його субстрати	інші органічні добрива		
Під урожай звітного року	52678,61	4,9	739253	664746	48746	–	–	25761	683	14033
Культури сільськогосподарські	52678,61	4,9	739253	664746	48746	–	–	25761	683	14033
Культури зернові та зернобобові	25519,29	4,8	266312	220248	к	–	–	к	497	10436
у тому числі										
пшениця	6422,19	4,3	95322	85817	к	–	–	к	640	14843
кукурудза	17488,68	5,0	156901	123499	к	–	–	к	453	8972
Культури технічні	23171,89	4,7	280317	к	к	–	–	к	563	12097
у тому числі										
soя	3125,62	2,2	33361	29744	к	–	–	к	232	10674
ріпак і кольза	к	1,0	к	–	к	–	–	к	33	3184
соняшник	13452,11	4,8	168530	150391	к	–	–	к	598	12528
буряк цукровий (фабричний, маточний та на насіння)	5884,14	23,2	70796	65431	к	–	–	к	2797	12032
Коренеплоди та бульбоплоди, культури овочеві та баштанні продовольчі	к	к	к	–	–	–	–	к	к	к
у тому числі										
коренеплоди та бульби їстівні з високим вмістом крохмалю та інуліну	к	к	к	–	–	–	–	к	к	к
культури овочеві відкритого ґрунту (включаючи маточні та на насіння)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Культури кормові (включаючи маточні та на насіння)	к	8,5	к	к	–	–	–	–	4115	48384
Культури багаторічні	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–

Найбільші обсяги мінеральних добрив внесено на площі під пшеницю, кукурудзу на зерно та соняшник; значно менше під коренеплоди та бульбоплоди, культури овочеві та баштанні продовольчі.

Рис.11.1. Внесено мінеральних добрив на 1 га посівної площі, кг

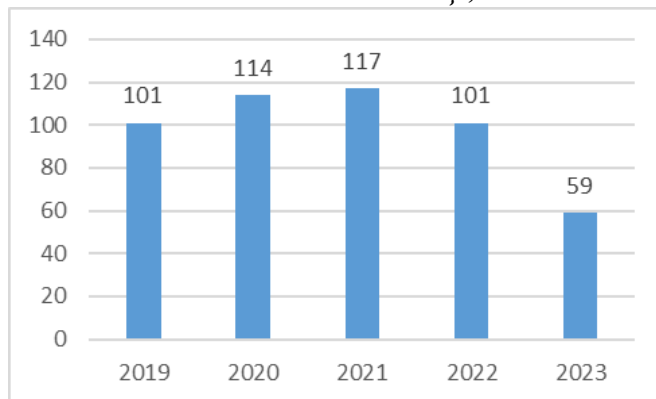
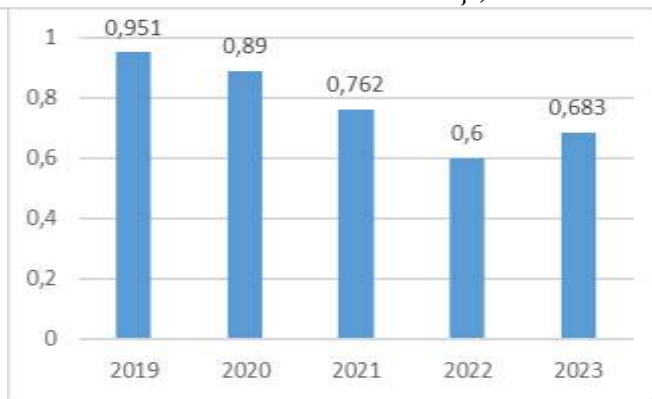

Рис.11.2. Внесено органічних добрив на 1 га посівної площі, т

Загальна тенденція з 2010 по 2013 роки простежувалася до збільшення використання органічних добрив, водночас обсяги використання мінеральних залишалися майже незмінними. Слід відмітити, що у 2014 році об'єм внесення органічних добрив на 1 га посівної площі суттєво скоротився, скорочення внесення мінеральних, у порівнянні з попередніми роками – незначне. У 2019 – 2022 роках кількість внесення мінеральних залишається на одному рівні проте у 2023 році спостерігається зменшення використання, органічних – дещо знижується.

11.2.2. Використання пестицидів

Застосування хімічних препаратів при вирощуванні сільськогосподарських культур здійснюється в помірних кількостях, але з помітною тенденцією до збільшення, використовуються вони повністю. Обсяг унесених пестицидів у розрахунку на 1 га площі, обробленої пестицидами, у 2023 році становив 1,763 кг.

Полтавською філією ДУ «Держґрунтохорона» проводяться спостереження за вмістом залишкових кількостей таких пестицидів, як ДДТ та його метаболітів, ГХЦГ та суми його ізомерів, базудин, дурсбан, метафос, фозалон, фосфамід, атразин і симазин. З 2013 року визначаються димеотат та ацетохлор. Залишкових кількостей у зразках ґрунту, відібраних на моніторингових ділянках, що перевищують ГДК – не виявлено.

Також не виявлено залишкові кількості пестицидів, що перевищують ГДК, у водах відкритих водоймищ (водосховищ, каналу, ставків, річок) та у воді з криниць і закритих водогонів.

11.2.3. Зрошення та осушення земель

Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області інформує.

З початку 2021 року в Україні відбувалося формування сучасних нормативно-правових актів з питань оптимізації функцій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо зрошення та дренажу, утворення і функціонування організацій водокористувачів; врегулювання питань щодо права власності на внутрішньогосподарські зрошувальні системи та

механізму передачі у власність організацій водокористувачів об'єктів внутрішньогосподарської мережі, які перебувають у комунальній власності або є безхазяйними; формування тарифів на послуги з передачі води для потреб зрошення; обґрунтування інституційних та економічних засад утворення суб'єкта господарювання державної форми власності та передачі в його управління об'єктів інфраструктури, що перебувають у державній власності.

З метою оптимізації структури водогосподарських організацій області у 2020 році проводилася інвентаризація майна та активів Новосанжарського, Кременчуцького і Хорольського міжрайонних управлінь водного господарства. Новосанжарське та Хорольське управління реорганізовані шляхом приєднання до Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області.

Загалом в області у 2023 році зрошувалося 6,543 тис. га, що становить 20,7% від загальної площі; у тому числі системами крапельного зрошення (на державних системах) – 0,090 тис. га (0,28% від загальної площі).

11.2.4. Тенденції в тваринництві

За інформацією, наданою Департаментом агропромислового розвитку облвійськкадміністрації Полтавська область займає лідируючі позиції в Україні і з виробництва продукції тваринництва.

Основними пріоритетами в розвитку галузі тваринництва є молочне скотарство і свинарство. За кількістю поголів'я великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств область посідає третє місце, корів – друге, у сільськогосподарських підприємствах за кількістю поголів'я великої рогатої худоби та корів – перше місце в Україні.

Серед регіонів України з виробництва молока в усіх категоріях господарств та сільськогосподарських підприємствах область займає перше місце.

Полтавщина має одну з найбільших племінних баз в Україні. Наразі в області налічується 40 суб'єктів племінної справи у тваринництві з розведення ВРХ, свиней, овець, коней, птиці, бджіл та племпідприємства, що забезпечують відтворення.

Полтавська область є лідером серед регіонів України за кількістю племінного поголів'я великої рогатої худоби – 10% від загального племінного поголів'я в Україні.

11.3. Органічне сільське господарство

За інформацією, наданою Департаментом агропромислового розвитку облвійськкадміністрації, Полтавська область має значний досвід в розвитку органічного землеробства, виробництва органічних продуктів харчування та засобів захисту рослин. Загальна площа земель, зайнятих під органічним виробництвом, по області у звітному році становить 24,1 тис. га або 1,3% орних земель.

На сьогодні в області сертифіковані 40 виробників органічної продукції.

Табл. 11.3. Виробництво органічної продукції та сировини:

Рік	Площа, на якій виробляється органічна продукція та сировина		Об'єкти, яким надано статус спеціальних сировинних зон		
	тис. га	% від загальної площі регіону	площа, тис. га	% від загальної площі території	кількість, од.
2023	24,1	1,3	-	-	-

11.4. Державна політика та заходи з екологізації сільського господарства

Стратегія сталого розвитку аграрного виробництва передбачає існування оптимального балансу між економічною, соціальною й екологічною сферами. Саме тому нині існує необхідність у переосмисленні ролі економічних та екологічних пріоритетів, де перевага має віддаватися екологічно безпечному розвитку аграрного виробництва.

Однією з основних складових частин стратегії сталого розвитку є концепція зеленої економіки, яка популярна серед національних урядів багатьох країн та широко підтримана міжнародними організаціями. ООН і Організація економічного співробітництва та розвитку розглядають зелену економіку як подальшу трансформацію й уточнення концепції сталого розвитку, що ґрунтується на принципах взаємодії суспільства і природи та передбачає гармонізацію економічного, соціального розвитку та збереження довкілля.

Очевидним є те, що Україна, як і більшість країн світу, підтримує стратегію сталого розвитку та концепцію зеленої економіки в аграрному виробництві, проте необхідно провести цілу низку якісних та ефективних реформ, які будуть стосуватися напрямів оновлення структури виробництва, переходу на відновлювальні джерела енергії, упровадження зелених технологій, раціонального підходу до використання ресурсів та інноваційного розвитку аграрного виробництва.

12. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

Відповідно до листа Департаменту будівництва, містобудування і архітектури, житлово-комунального господарства та енергетики Полтавської обласної військової адміністрації від 31.05.2023 № 04.4-05/1699 – інформація про потужності гідроелектростанцій області, кількість виробленої ними електричної енергії у звітному періоді у зв'язку з воєнним станом та постійними обстрілами енергетичної інфраструктури держави не може бути висвітлена, так як є інформацією з обмеженим доступом.

Таким чином, інформація у розділі зазначається за попередній період.

12.1. Структура виробництва та використання енергії

За даними Головного управління статистики у Полтавській області підприємствами й організаціями області у 2020р. використано 6544,9 тис. т енергетичних матеріалів і продуктів перероблення нафти в умовному паливі, що на 3,4% більше, ніж у 2019 році (6320,6 тис. т).

У структурі використаного палива значними були частки газу природного – 23,4%; газойлів (палива дизельного) – 4,8% та дров для опалення – 1,7 відсотка.

Табл. 12.1. Динаміка використання паливно-енергетичних ресурсів

Полтавська область	2000	2005	2010	2013	2014	2015	2018	2019	2020
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Споживання електроенергії млн. кВт.г	3151,8	3975,4	4138,7	4047,8	3942,1	3887,2	4046,3	3981,5	3853,2
Темп зміни, % до обсягу 2000р.	–	126,1	131,3	128,4	125,1	123,3	122,1	120,8	118,2
Споживання теплоенергії, тис.Гкал	3583,2	4018,3	3774,8	3700,3	2970,1	2606,8	2903,1	2591,9	2272,7
Темп зміни, % до обсягу 2000р.	–	112,1	105,3	103,3	82,9	72,8	75,3	72,3	63,4

Примітка.

Таблиця наведена за даними Головного управління статистики у Полтавській області

Підприємства промисловості використали 5969,0 тис. т умовного палива (на рівні попереднього року – 5663,3 тис. т); підприємства й організації сільського господарства, лісового господарства та рибного господарства спожили 157,1 тис. т умовного палива (більше на 22,3% проти попереднього року – 202,3 тис. т); транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності – 85,1 тис. т (менше на 29,1% проти попереднього року – 120,1 тис. т).

Табл. 12.2. Викиди забруднюючих речовин стаціонарними джерелами паливно-енергетичного комплексу у 2020 році

Полтавська обл.	Кількість підприємств	Обсяги викидів, тис. т	Обсяг викидів на одиницю реалізованої продукції, г/грн	Темп зміни, % порівняно з 2018 роком	
				обсягів викидів	викиди на одиницю продукції,
1	2	3	4	5	6
Усього стаціонарними джерелами	576	45,8	0,31	–10,20	19,17
-в тому числі за видами діяльності:					

1	2	3	4	5	6
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	82	18,8	0,24	-9,18	-3,97
Переробна промисловість:	108	14,8	0,22	-9,76	26,98
у тому числі виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	4	11,2	0,63	-5,08	49,63
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	27	0,4	0,03	-20,00	-8,39
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	9	0,1	0,11	0,00	15,70

12.2. Ефективність енергоспоживання та енергозбереження

За даними Головного управління статистики у Полтавській області у 2021 році частка області у загальному обсязі використання палива по Україні залишилася на рівні попереднього 2020 року до 6,9% (2019 – 6,4%).

Табл. 12.3. Динаміка споживання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти

Полтавська обл.	2000	2005	2010	2013	2015	2018	2019*	2020
1	2	3	4	5	6	7	8	
Всього по Україні млн. т умовного палива* /область, у %	176,2/4,1	205,6/0,6	150,0/5,6	136,0/5,3	89,8/6,5	91,502/6,7	86,747/6,4	84,726/6,9
Вугілля кам'яне* тис. т./ область, у %	63,4912/ 0,07	63,8762/ 0,06	66,5188/ 0,1	70,2131/ 0,0	44,8008/ 0,0	45,043/ 0,04	42,147/ 0,04	37,797/ 0,04
Газ природний*, млрд м³ / область, у %	68,4/3,2	72,6/3,6	38,2/4,5	32,436/6,6	21,051/8,7	20,733/7,8	19,287/6,5	21,702/5,2
Бензин моторний* тис. т./ область, у %	2940,7/3,4	3670,1/2,2	1062,5/5,4	869,9/5,3	559,4/6,2	540,0/5,8	514,2/6,0	415,7/4,5
Газойлі (дизпаливо)* тис. т./ область, у %	4882,7/5,5	5133,4/4,8	3939,6/8,7	4151,4/8,1	3432,7/7,7	4294,6/7,6	4752,5/6,5	3956,2/6,8
Мазути топкові важкі* тис. т / область, у %	1222,4/5,5	684,6/5,0	8494,9/3,0	201,4/8,9	367,3/22,5	244,4/40,6	86,7/к	98,2/к

Примітка.

*— За даними ф.№ 4-мтп (річна) «Звіт про використання та запаси палива» (без урахування обсягів реалізованих населенню).

к – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Динаміка, що наведена у табл. 12.3 демонструє зниження споживання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти у 2019 році в цілому по Україні крім газойлів (дизпаливо).

Використання майже усіх видів енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти по Полтавській області у порівнянні попереднім роком зменшилася (табл. 12.4).

Табл. 12.4. Динаміка використання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти

Назва	2000	2005	2010	2013	2014	2016	2018	2019	2020
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Всього, т умовного палива	7282936	12928049	8358701,3	7270615,3	6720624,7	5684482,3	6165814,7	5571710,4	5812444,1
Вугілля кам'яне, т	47506	40222	34645,8	25631,4	21434,2	21518,2	18138,6	15184,7	13412,2
Газ природний, тис. м ³	2193124	2604209	1716012,9	2145216,9	2050645,3	1688124,4	1614321,1	1251489,4	1122609,0
Дрова для опалення, м ³ щільних	7812	12550	14022,6	28290,5	33649,2	49599,8	67482,8	63456,5	51442,7
Паливні брикети та гранули з деревини та іншої природної сировини, т							13909,1	18792,9	5035,8
Стружка і тріска деревні, т							10649,6	6978,3	7505,7
Інше тверде біопаливо рослинного походження, т							967239,9	38014,9	31877,0
Інші види первинного палива, т умовного палива	5362	9225	17241,8	12679,9	19275,2	747798,9*	967239,9	931639,6	
Кокс та напівкокс з вугілля кам'яного, вугілля бурого та торфу, т	3677	315	194,1	115,9	2300,7	84,5	1291,9	544,9	κ
Бензин моторний, т	100223,5	82380,4	57644	46451,7	39092,0	35268,2	31435,1	30654,5	18452,1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Дистиляти нафтові легкі, фракції легкі інші, т	...	82217,5	249,1	153,5	73,6	34,8	56,8	48,6	16,8
Дистиляти нафтові середні, фракції середні інші, т								к	—
Паливо для реактивних двигунів типу гас, т								1,0	к
Гас для технічних цілей, т	453,2	294,2	158,4	132,7	122,4	82,7	94,4	87,3	23,1
Газойлі (дизельне паливо), т	269766,1	245539,5	343318,7	334969,9	324076,4	282163,9	325669,4	308107,8	269682,4
Мазути паливні важкі, т	67208,2	34478,8	25779,1	18039,8	15469,4	199040,7	99319,0	к	к
Оливи та мастила нафтові; дистиляти нафтові важкі, т	14975,5	16640,5	13620,3	8776,3	7193,2	5508,9	6519,8	5850,5	5091,3
Пропан і бутан скраплені, т	3283	4677,4	10066,2	13874,8	12081,9	15901,8	16152,7	14634,1	10540,5
Бітум нафтовий і сланцевий, т	4956	14480	11158,9	6313,5	4683,7	12630,8	10092,0	7219,0	5668,3
Інші види нафтопродуктів, т умовного палива	...	—	314,5	1639,0	1183,9	113,1*	46892,6	273,2	18,7

Примітка.

к – Дані вилучено з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності інформації;

* – значення наведено в тонах

У 2020 році за структурою витрат найбільше палива використано на перетворення в інші види палива та енергію – 73,1% від загальної кількості використаного палива, частка для неенергетичних цілей склала – 0,5%, кінцеве використання дорівнювало – 26,4%, втрати при розподілі, транспортуванні та зберіганні – не зафіксовані.

Підприємства та організації області протягом 2020 р. використали електроенергії за всіма видами витрат 3822,701 млн кВт·год, на рівні попередніх

2018-2019 років (3981,528 млн кВт·год). Найбільше електроенергії було використано підприємствами промисловості (3309,972 млн кВт·год або 86,6% від загального використання по області). Серед міст та районів області найбільше електроенергії традиційно використовують підприємства та організації міст Горішні Плавні, Кременчук та Полтава.

Загальний обсяг використаної теплоенергії становив 2272,682 тис. Гкал, що на 12,3% менше ніж у 2019 р (2591,892 тис. Гкал). Найбільше теплоенергії було використано підприємствами промисловості (1812,185 тис. Гкал або 79,7% від загального використання по області). Серед міст та районів області найбільше теплоенергії використовують підприємства та організація міст Кременчук та Полтава.

За інформацією Головного управління статистики у Полтавській області частки використання енергетичних матеріалів та продуктів їх перероблення у 2020 році мають наступний розподіл за напрямками споживання та видами економічної діяльності:

Табл. 12.5. Використання основних видів енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти за видами економічної діяльності¹ у 2020 році

Полтавська область	Витрачено т умовного палива	Витрати палива в натуральному вимірі			
		вугілля кам'яне, т	газ природний, тис.м3	бензин моторний, т	газойлі (паливо дизельне), т
1	2	3	4	5	6
Усього	5812444,1	13412,2	1122609,0	18452,1	269682,4
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	139516,9	к	8295,1	5493,9	77059,9
Промисловість	5497264,5	10408,0	1058511,3	5044,9	139708,0
добувна промисловість і розроблення кар'єрів	767286,0	к	451576,0	1764,2	107647,5
переробна промисловість	4104427,5	8799,7	133231,1	2231,3	30300,5
у тому числі					
виробництво харчових продуктів	114665,8	к	66175,5	1127,9	9053,1
виробництво напоїв	2275,0	—	1690,0	81,6	78,4
виробництво тютюнових виробів	к	—	к	к	к
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	к	—	к	к	к
металургійне виробництво	301,6	—	—	к	130,0
виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	1355,5	к	351,2	113,9	226,9
постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	622379,8	к	473637,8	741,9	658,0
водопостачання; каналізація, поводження з відходами	3171,2	к	66,4	307,5	1102,0
Будівництво	32640,3	к	2885,4	1368,3	13004,8
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	9899,1	к	773,9	857,2	4108,4
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	86622,1	864,9	30569,3	1049,9	31332,1
Операції з нерухомим майном	2506,4	—	935,6	204,7	561,3
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	20494,3	1636,7	10809,0	2165,9	758,5

1	2	3	4	5	6
Освіта	4469,8	к	2789,2	205,7	124,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	9867,3	154,4	4631,2	789,4	834,8
Інші види економічної діяльності	9163,4	к	2409,0	1272,2	2190,6

Примітка.

¹ За даними ф.№ 4-мтп (річна) “Звіт про використання та запаси палива” (без урахування обсягів реалізованих населенню);

к – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України “Про державну статистику” щодо конфіденційності статистичної інформації.

У 2020 р. загальна установлена електрична потужність підприємств області становила 496,4 тис. кВт – більше ніж у попередньому році на 4,2% (у 2019 р. – 475,4 тис. кВт), загальна установлена теплова потужність – 5095,1 тис. Гкал – на рівні попереднього року (у 2019 р. – 5104,7 тис. Гкал). Підприємствами було відпущено електричної енергії 719,5 млн кВт·год – на рівні попереднього року (у 2019 р. – 709,4 млн кВт·год), теплової енергії 3936,4 тис. Гкал – менше ніж у попередньому на 7,3% (у 2019 р. – 4248,1 тис. Гкал).

12.3. Вплив енергетичної галузі на навколишнє природне середовище

Наявність на Полтавщині розвинутої промисловості, значна кількість енергетичних об'єктів, висока концентрація їх в містах Кременчук та Полтава, розвинута мережа транспортних комунікацій, в т.ч. нафто-, газо-, та нафтопродуктопроводів, – усе це збільшує імовірність виникнення техногенних надзвичайних ситуацій.

Такі підприємства енергетичного комплексу, як ПрАТ «Укртатнафта», Кременчуцьке лінійно-виробниче управління магістральних газопроводів, Філія Газопромислове управління «Полтавагазвидобування», Нафтогазовидобувне управління «Полтаванафтогаз» і ТОВ Торгова фірма «Кременчукнафтопродукт» становлять підвищену екологічну небезпеку. Аварії на них можуть завдати значну шкоду довкіллю.

ТОВ «Кременчуцька ТЕЦ», відкритий розподільчий пристрій

Підприємства ПрАТ «Укртатнафта» та ТОВ «Кременчуцька ТЕЦ» включені до Переліку 100 об'єктів, які є найбільшими забруднювачами довкілля в Україні.

За даними Головного управління статистики у Полтавській області у 2020 році обсяги відпуску електричної енергії в області теплоелектроцентралями становили 598,5 млн кВт·год – менше ніж у попередньому на 2,5% (у 2019 р. – 614,0 млн кВт·год), обсяги відпуску теплової енергії – 1475,3 тис. Гкал, що також менше від обсягів 2019 року на 8,0% (у попередньому році – 1604,4 тис. Гкал). Обсяги відпуску теплової енергії теплогенеруючими установками, котельними склав 2328,3 тис. Гкал – менше ніж у попередньому році на 6,6% (у 2019 р. – 2493,4 тис. Гкал).

12.4. Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики

Управління житло-комунального господарства Полтавської обласної державної адміністрації облвійськадміністрації інформує наступне.

В березні 2015 року Полтавський регіональним відділенням Фонду державного майна України із ТОВ «Гідроенергоресурс» м. Київ, терміном на 49 років, укладено договори оренди на 6 шлюзів-регуляторів з метою встановлення на них енергозберігаючого обладнання. Це Нижньомлинський шлюз-регулятор на р. Ворскла в с. Нижні Млини Полтавського району, Вакуленський шлюз-регулятор на р. Ворскла в с. Терентіївка та Деревківський шлюз-регулятор на р. Ворскла с. Деревки Полтавського району. А також на р. Псел шлюз-регулятор в с. Велика Багачка, Малобудинщанський шлюз-регулятор в с. Малі Будища Миргородського району та Книшівський шлюз-регулятор в с. Книшівка Полтавського району

За даними Головного управління статистики у Полтавській області у 2020 році установча електрична потужність гідроелектростанцій області дорівнювала 4,3 тис. кВт, що більше ніж у 2019 році в 1,6 разів (2,7 тис. кВт), обсяг відпуску електричної енергії гідроелектростанціями області дещо зменшився (на 30,8%) і склав 13,5 млн кВт·год (2019 р. – 19,5 млн кВт·год). Частка обсягів відпуску електричної енергії гідроелектростанціями у 2020 році становила майже 2% з усіх джерел постачання енергії (у 2019 р. – 2,8%).

У Полтавській області активно впроваджується метод отримання електричної енергії з енергії сонячного випромінювання.

За інформацією Управління житлово-комунального облдержадміністрації в області, станом на 01.01.2021р., фізичними особами введено в експлуатацію 606 таких генеруючих установок споживача, 135 (чверть усіх установок) – у 2020 році.

Також в області функціонують підприємства, які здійснюють виробництво електричної та теплової енергії з біопалива. Види біопалива, з яких виробляється енергія: дерев'яні брикети, гранули з пресованої деревини, пелети деревні, дрова та дрова ущільнені, а також дрова ущільнені (брикети), брикети з соняшникового лушпиння, пелети з соняшникового лушпиння, вугілля.

Головне управління статистики у Полтавській області інформує про використання у 2020 році 5,0 тис. т паливних брикетів та гранул з деревини та іншої природної сировини, що менше ніж у попередньому у 3,8 разів (у 2019 р. – 18,8 тис. т; у 2018 р. – 13,9 тис. т). 72,6% (у 2019 р. – 80,2%; 2018 р. – 75,4%) такої сировини використано у промисловості, ще 16,2% на потреби підприємств та організацій інших видів діяльності.

12.5. Державна політика та заходи щодо зменшення впливу енергетики на навколишнє природне середовище

Серед промислових об'єктів одним з основних забруднювачів атмосферного повітря є підприємства теплоенергетики (близько 30 відсотків усіх шкідливих викидів в атмосферу від стаціонарних джерел).

У галузі екології в тепловій енергетиці домінують дві найважливіші проблеми: забруднення атмосферного повітря і забруднення земель через накопичення значної кількості відходів (золи, шлаків, пилу).

Екологізація об'єктів енергетики передбачає:

упровадження новітніх наукових досягнень, енергоефективних і ресурсозберігаючих технологій, маловідходних, безвідходних та екологічно безпечних технологічних процесів;

налагодження ефективного екологічного контролю з метою управління техногенним навантаженням, раціональним використанням природних ресурсів і розміщенням продуктивних сил;

упровадження екологічно ефективних методів організації виробництва, принципів корпоративної соціальної відповідальності, чистого виробництва з метою зменшення обсягів викидів і скидів, мінімізації утворення відходів та комплексного використання матеріально-сировинних ресурсів, у тому числі вторинних.

13. ТРАНСПОРТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

13.1. Транспортна мережа

13.1.1. Структура та обсяги транспортних перевезень

У відповідності до дії норми Закону України від 03.03.2022 № 2115-IX «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» дана інформація у звітному році не оприлюднювалась Головним управлінням статистики у Полтавській області, тому інформація зазначена за попередній звітний період.

За даними Головного управління статистики у Полтавській області у 2021 р. вантажообіг підприємств транспорту дещо збільшився (на 0,5%), обсяг перевезених вантажів знизився на 10,6%, водночас пасажирообіг збільшився і склав 112,5%, що на 64% більше за попередній рік, кількість перевезених пасажирів склала 88,9% від обсягів 2020 року. Зазначене пояснюється карантинними обмеженнями, які були введені державою для запобігання поширенню коронавірусної хвороби COVID-19. Транспорт – галузь, яка найбільше постраждала від зазначених обмежень

Табл. 13.1. Обсяги транспортних перевезень

Вид транспорту	Рік	Перевезено вантажів		Вантажообіг		Перевезено пасажирів		Пасажирообіг	
		млн т	%	млн т	%	млн	%	млн пас.км	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Залізничний	2010	21,112	102,5	6855,8	114,8	15,136	99,2	1793,7	96,9
	2013 ²	22,937	97,2	5562,7	89,0	14,786	100,4	1533,5	85,5
	2014 ²	21,834	95,2	6435,5	115,7	14,610	98,8	1601,1	104,4
	2015	21,655	99,2	6690,3	104,0	14,940	102,3	1378,4	86,1
	2016	21,887	101,1	6214,1	92,9	14,950	100,1	1557,0	113,0
	2017	22,736	103,9	6130,6	98,7	5,513	36,9	1230,5	80,0
	2018	22,2	97,6	5811,8 ¹	94,8	5,0 ²	91,7	1237,5 ¹	100,6
	2019	23,872	107,0	6049,4	104,1	4,6 ³	91,8	1305,7 ¹	105,5
	2020	25,863	108,3	5880,3	97,2	2,3	49,0	548,820	42,4
	2021	24,573	73,8	5652,3	76,1	2,9	41,3	808,9	58,8
Автомобільний	2010	142,071	101,1			74,140	80,0	1254,0	82,3
	2013 ³	220,660	105,2			52,635	102,0	966,1	98,9
	2014 ³	213,762	96,9			52,682	100,1	1004,6	104,0
	2015	161,450	75,5	3158,6	119,4	51,947	98,6	... ¹	97,7
	2016	192,958	119,5	3530,6	114,8	50,202	96,6	1005,8	102,5
	2017	172,973	89,6	2563,1	72,6	45,268	90,1	1044,5	103,9
	2018 ³	171,9	106,6	2732,8	106,6	49,6	109,5	1092,0	104,4
	2019	160,052	93,11	2326,7	85,1	54,8	110,5	1173,2	107,4
	2020	167,061	104,4	2660,3	114,3	31,8	58,1	641,590	54,7
	2021	8,5	114,7	1821,7	118,3	26,5	83,2	564,3	88,0
Міський електротранспорт (тролейбусний)	2010	x	x	x	x	33,198	94,0	190,9	97,9
	2013	x	x	x	x	43,801	108,3	250,8	111,0
	2014	x	x	x	x	45,754	104,5	256,5	102,3
	2015	x	x	x	x	55,449	121,2	296,9	115,8
	2016	x	x	x	x	48,897	88,2	265,0	89,3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	2017	x	x	x	x	50,165	102,6	272,0	102,6
	2018	x	x	x	x	52,4	104,4	281,0	103,3
	2019	x	x	x	x	64,0	122,1	331,3	117,9
	2020	x	x	x	x	34,936	54,6	181,768	54,9
	2021	x	x	x	x	32,207	92,2	169,6	93,3
Всього	2010	... ¹	104,8	... ¹	115,8	122,92	85,4	3238,6	90,8
	2013	... ¹	104,1	... ¹	93,0	111,2	104,2	2750,4	91,8
	2014	235,7	... ¹	9090,1	... ¹	... ¹	... ¹	... ¹	... ¹
	2015	... ¹	99,2	... ¹	101,6	... ¹	105,5	2657,4	92,8
	2016	... ¹	... ¹	... ¹	... ¹	114,0	... ¹	2827,8	... ¹
	2017	... ¹	104,6	... ¹	100,4	100,261	96,2	2547,0	102,1
	2018	194,1	99,1	8549,6	98,3	107,0	106,0	2611,2	102,5
	2019	183,9	94,8	8379,7	98,0	123,4	115,3	2811,8	107,7
	2020	192,976	104,9	8548,9	102,0	69,046	56,0	1374,578	49,1
	2021	33,136	99,5	7482,4	100,7	61,539	88,9	1546,8	112,5

Примітка.

¹ – обсяг відправлених вантажів, за даними виробничого підрозділу «Полтавська дирекція залізничних перевезень» регіональної філії «Південна залізниця» АТ «Укрзалізниця»;

² – кількість відправлених пасажирів, за даними АТ «Укрзалізниця». З 2017 року змінено порядок обліку перевезень пасажирів залізничним транспортом у приміському сполученні, які користуються пільгами на безкоштовний проїзд;

³ – з урахуванням перевезень, виконаних фізичними особами-підприємцями,

У звітному році залізничним транспортом відправлено 24,573 млн т вантажів, що на 0,5% менше ніж у 2020 році (25,863 млн т).

На підприємствах автомобільного транспорту у 2021 році вантажообіг склав 1821,7 млн т вантажів, що на 32% менше ніж у попередньому році, перевезення вантажів становить 99,5% від обсягів попереднього року.

Впродовж 2021 року пасажирообіг усіма видами транспорту виконано в обсязі 1546,8 млн пас. км, або 112,5% від обсягу 2019 року.

Залізничним транспортом у 2021 році відправлено 2,857 млн пасажирів, пасажирообіг виконано в обсязі 808,9 млн пас. км, що відповідно становило 41,0% і 58,8% обсягів 2020 року.

Автотранспорт в обласному центрі

Послугами пасажирського транспорту скористалися 61,5395 млн пасажирів, що на 11% менше ніж у 2020. Виконано пасажирську роботу в обсязі 1546,8 млн пас. км – на 12% більше ніж у 2021р.

Міським електротранспортом у 2021 році перевезено 32,207 млн пасажирів, виконано пасажирську роботу в обсязі 169,6 млн пас. км, що на 1% та 1% відповідно менше, ніж у 2020 році.

Вантажообіг, який здійснювався водним транспортом залишився на тому ж рівні – 8,1 млн т км, а обсяг перевезених вантажів зріс на 32% і становив 76,4 тис. т. Вантажообіг авіаційним транспортом у 2021 зріс на 30% і становить 0,3 млн т км (або 142% від обсягів 2020 року). Кількість перевезених пасажирів авіаційним транспортом в області продовжує зростати: у 2021 році послугами авіаперевезень скористалося 6,6 тис. пасажирів проти 3,1 тис у 2021 р, 2,6 тис. у 2019 р. та 0,8 тис. у 2018 році.

13.1.2. Склад парку та середній вік транспортних засобів

За даними РСЦ ГСЦ МВС в Полтавській області починаючи з листопада 2015 року в територіальних сервісних центрах в Полтавській області функціонує Єдиний державний реєстр МВС, який містить дані про транспортні засоби.

Реєстр постійно удосконалюється, але станом на 01.01.2023 року, інформація щодо середнього віку парку дорожніх механічних транспортних засобів не доступна.

Табл. 13.2. Інформація щодо кількості транспортних засобів, зареєстрованих в Полтавській області станом на 01.01.2023, з групуванням за видом палива

№ з/п	Тип транспортних засобів (за конструкцією)	В-бензин	D-дизель	Е-електро	F-електро або бензин	G-газ	Ge - газ та електро	H-електро або дизельне пальне	M-бензин, газ або електро	S-бензин або газ	T-дизель не паливо або газ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Автобус	787	2745	0	0	28	0	0	0	1312	4
2	Вантажний	7768	29864	94	0	6	0	0	0	6823	23
3	Квадроцикл	66	0	2	0	0	0	0	0	0	0
4	Легковий	144082	48292	1040	1134	147	0	145	34	99138	3
5	Мопед	17838	0	14	0	0	0	0	0	0	0
6	Мотоквадроцикл	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	Мотопричіп	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	Мототрицикл	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	Мотоцикл	12711	1	2	0	0	0	0	0	0	0
10	Напівпричіп	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11	Причіп	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12	Спеціалізовані	2	21	0	0	0	0	0	0	0	0
13	Спеціальні	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	Трамвай	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15	Трицикл	73	0	1	0	0	0	0	0	0	0
16	Тролейбус	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Всього по області	183327	80923	1153	1134	181	0	145	34	107273	30

Інформація щодо кількості проведених операцій з реєстрації транспортних засобів територіальними сервісними центрами РСЦ ГСЦ МВС в Полтавській області наведена у таблиці 13.3.

Табл. 13.3. Кількість проведених операцій з реєстрації транспортних засобів на території Полтавської області

Проведення операцій з реєстрації транспортних засобів, що належать:	2015 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1	2	3	4	5	6	7	8
Юридичним особам	1321	2202	2035	2191	2095	2146	1300
Фізичним особам	11827	12575	11848	16533	17132	21392	14826
Всього	13148	14777	13883	18724	19227	23438	16126

13.2. Вплив транспорту на навколишнє середовище

Розрахунок обсягів викидів забруднюючих речовин та парникових газів в атмосферне повітря від пересувних джерел (в тому числі від автотранспорту) Головним управлінням статистики в Полтавській області у 2016 – 2022 роках не здійснювався.

У попередніх роках кількість викидів від пересувних джерел дорівнювала, або навіть перевищувала кількість викидів в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення. Левова частка забруднюючих речовин від пересувних джерел припадала на автотранспорт.

13.3. Державна політика та заходи щодо зменшення впливу транспорту на навколишнє середовище

Для зменшення забруднення атмосферного повітря пересувними джерелами необхідним є проведення комплексу заходів, що включає регулювання двигунів, масовіший перехід на газоподібне паливо, виключення реалізації та використання етилованого бензину, обов'язковість використання нейтралізаторів токсичних вихлопів.

Зменшити негативний вплив від автотранспорту на атмосферне повітря населених пунктів можна, якщо використовувати об'їзні автодороги та впроваджувати «зелені хвилі» на вулицях міста, де для регулювання руху автотранспорту і пішоходів використовуються світлофори.

Піклуючись про довкілля, більшість розвинутих країн здійснює перехід на екологічно чистіші види транспорту – електромобілі.

Затверджена Кабінетом Міністрів України Національна транспортна стратегія до 2030 року «Drive Ukraine 2030» була розроблена Мінінфраструктури разом з європейськими експертами в галузі транспорту за підтримки представництва ЄС в Україні та Єврокомісії (до 1 січня 2028 р. планується тимчасове скасування імпортного ПДВ на комплектуючі до електротранспорту та зарядних станцій).

Табл. 13.4. Кількість транспортних засобів, оснащених електричними двигунами, зареєстрованих фізичним та юридичним особам із місцем проживання у Полтавській області

<i>Вид двигунів</i>	<i>за 2017 рік</i>	<i>за 2018 рік</i>	<i>за 2019 рік</i>	<i>за 2020 рік</i>	<i>за 2021 рік</i>	<i>за 2022 рік</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
Електро	34	121	199	208	768	356
Електро або бензин	44	46	200	275	928	248
Газ та електро	0	0	0	0	1265	0
Електро або дизельне паливо	0	2	10	38	118	28
Бензин, газ або електро	0	1	6	4	16	6
Загалом	78	170	415	525	3095	638

За даними РСЦ МВС в Полтавській області впродовж звітнього періоду в області налічувалося 638 електрокарів (з врахуванням машин оснащених гібридними двигунами).

14. СТАЛЕ СПОЖИВАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВО

У відповідності до дій норми Закону України від 03.03.2022 № 2115-IX «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» дана інформація у звітному році не оприлюднювалась Головним управлінням статистики у Полтавській області, тому інформація у розділі зазначена за попередній звітний період

14.1. Тенденції та характеристики споживання

Світові тенденції до зростання загальних обсягів споживання потребують збільшення використання природних ресурсів, що негативно впливає на довкілля. Тільки за допомогою економічної експлуатації природних ресурсів, при ефективному їх відтворенні, можна запобігти шкідливим наслідкам промислової і господарської діяльності людства та підтримати високу продуктивність природи.

За даними, які оприлюднювало Головне управління статистики у Полтавській області, поступовий ріст споживання в області спостерігається з 2005 року. Такий висновок можна зробити порівнюючи обсяги реалізованої продукції (з врахуванням інфляції). У 2009 році у зв'язку зі світовою кризою спостерігалось зниження, але у 2010 році зазначений показник знов зростає. У 2016 році відмічене збільшення реалізованої продукції у всіх галузях промисловості, крім машинобудування (у галузі машинобудування (крім ремонту і монтажу машин і устаткування) спостерігалось зменшення на 11%). У 2018 р., як і 2017 році збільшення реалізованої продукції спостерігалось у всіх галузях промисловості – у підсумку на 9,2% та 25,3% відповідно. У 2019 – 2020 роках показник реалізації продукції повертається до рівня 2017 року.

Традиційно, найбільше користується попитом продукція галузей виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, а також продуктів нафтоперероблення. Високі показники реалізації продукції у галузях добувної промисловості та у виробництві машин і устаткування.

Інформація про обсяги реалізованої промислової продукції (за даними Головного управління статистики у Полтавській області), що вироблена підприємствами Полтавської області наведена у наступній таблиці:

Табл. 14.1. Обсяг реалізованої промислової продукції за видами економічної діяльності у 2019 – 2021 роках¹

Полтавська область	2019		2020		2021	
	тис. грн.	у % до під-сумку	тис. грн.	у % до під-сумку	тис. грн.	у % до під-сумку
1	2	3	4	5	6	7
Промисловість	193465136,8	100,0	186089727,8	100,0	241570781,3	100
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	82782575,4	42,8	80255749,2	43,1	131637996,6	54,5
Переробна промисловість	94953841,2	49,1	91055167,6	48,9	93506121,4	38,7
виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	40796271,4	21,1	43905982,4	23,6	37096267,4	15,3
текстильне виробництво,	692501,7	0,4	738695,6	0,4	694599,8	0,3

1	2	3	4	5	6	7
виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів						
виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність	2037993,0	1,1	1526358,6	0,8	1815331,1	0,7
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	27940940,2	14,4	26584026,2	14,3	к	к
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	2916374,0	1,5	2477935,4	1,3	3172716,5	1,3
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	267225,6	0,1	392961,9	0,2	к	к
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	2050244,0	1,1	2417208,1	1,3	2180095,1	0,9
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів	1648064,0	0,9	1592547,7	0,8	2106181,6	0,9
машинобудування:	14591119,6	7,5	8519391,0	4,6	8839131,3	3,7
<i>Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря</i>	<i>14680916,5</i>	<i>7,6</i>	<i>13565443,3</i>	<i>7,3</i>	<i>15179335,1</i>	<i>6,3</i>
<i>Водопостачання; каналізація, поводження з відходами</i>	<i>1047803,7</i>	<i>0,5</i>	<i>1213367,7</i>	<i>0,7</i>	<i>1247328,2</i>	<i>0,5</i>

Примітка.

...¹ – Дані сформовані за функціональним підходом (спосіб узагальнення даних, за яким показники діяльності підприємств формуються за однорідними видами економічної діяльності) із урахуванням розподілу даних структурних підрозділів підприємства, які розташовані в інших адміністративно-територіальних угрупованнях, ніж саме підприємство.

14.2. Запровадження елементів сталого споживання та виробництва

Запровадження еколого-економічних важелів створює певні стимули до раціональнішого використання природних ресурсів, а також визначає реальні джерела фінансування природоохоронної діяльності.

Сучасний механізм природокористування та природоохоронної діяльності базується на:

- платності за спеціальне використання природних ресурсів;
- оплатності за шкідливий вплив на довкілля;
- цільовому використанні коштів, отриманих від збору за спеціальне використання природних ресурсів та забруднення довкілля, на відновлення та підтримання природних ресурсів у належному стані.

Стимулювання природокористувачів до зменшення шкідливого впливу на довкілля, раціонального та ощадливого використання природних ресурсів та зменшення енерго- і ресурсоемності одиниці продукції – є головною метою економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності.

Для покращення стану навколишнього природного середовища, подолання наслідків нераціонального природокористування та проведення заходів для попередження подальшого виснаження природних ресурсів необхідне збільшення інвестицій в охорону навколишнього природного середовища.

Фінансування природоохоронних заходів в області здійснювалось з Державного бюджету, місцевих бюджетів, а також із власних коштів підприємств, організацій і установ.

За даними Головного управління статистики у Полтавській області загальні витрати на охорону навколишнього природного середовища в області у 2023 році становили 846,547 млн грн, у тому числі капітальні інвестиції склали 166,358 млн грн., поточні витрати – 680,188 млн грн.

Поточні витрати по основних природоохоронних заходах розподілились, як і у попередньому році, в основному на очищення зворотних вод – 49% (334,493 млн грн), на поводження з відходами – 38% (260,906 млн грн), на охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату – 7,6% (51,758 млн грн). Крім того витрачено 14,6 млн грн (або 2,15% від усіх поточних екологічних витрат) на збереження біорізноманіття і середовища існування.

15. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

У відповідності до дій норми Закону України від 03.03.2022 № 2115-IX «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» дана інформація у звітному році не оприлюднювалась Головним управлінням статистики у Полтавській області

15.1. Національна та регіональна екологічна політика

Основною метою національної екологічної політики є забезпечення конституційного права громадян на безпечне навколишнє природне середовище. Тому інтеграція екологічної політики в усі напрями діяльності має стати обов'язковою умовою переходу до екологічно збалансованого розвитку держави, коли розвиток країни та регіонів, структура економічного зростання, матеріального виробництва та споживання, а також інших видів діяльності суспільства функціонує в межах здатності природних екосистем відновлюватися, поглинати забруднення та підтримувати життєдіяльність теперішнього і майбутніх поколінь.

За даними Головного управління статистики у Полтавській області, у 2020р. від економічної діяльності підприємств та організацій і в домогосподарствах області утворилось 2721,689 тис. т (у 2019р. – 4541,850 тис. т) відходів, що на 40% менше ніж у попередньому році. У 2020 році утилізовано 2002,116 тис. т відходів (або 73,6% від загальної кількості утворених 2721,689 тис. т).

Найбільше утилізовано рослинних відходів – 1206,230 тис. т (68,4% з утворених 1762,491 тис. т). Також значний відсоток утилізації та перероблення відходів тваринних екскрементів, сечі та гною – 87,8% (431,622 тис. т з 491,861 тис. т утворених); відходів тваринного походження та змішаних харчових відходів – 93% (119,078 тис. т з 127,98 тис. т утворених) та відходів чорних металів – 43,3% (13,467 тис. т з 31,110 тис. т утворених).

В області послідовно здійснюється робота щодо заповідання територій та об'єктів ПЗФ.

Збільшення площі природно-заповідної мережі в Полтавському регіоні завжди планується за рахунок розширення існуючих та створення нових об'єктів ПЗФ водно-болотних та лучних природних ділянок.

Так, Департаментом екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової (державної) адміністрації взято участь у розробці проєктів створення нових територій природно-заповідного фонду області. Впродовж 2023 року на території Полтавської області створено (оголошено):

- ландшафтний заказник місцевого значення «Федорівський» (19,1894 га),
- ландшафтний заказник місцевого значення «Нелюбівський» (138 га),
- ландшафтний заказник місцевого значення «Ковалівський» (72,74094 га),
- ботанічний заказник місцевого значення «Гришків ліс» (42 га),
- ландшафтний заказник місцевого значення «Федорівський» (19,1894 га),

змінено площу (розширено):

заповідне урочище «Келебердянське» (площа з урахуванням розширення становить 254,8 га),

гідрологічний заказник місцевого значення «Артополот» (загальна площа 651,3 га),

орнітологічний заказник місцевого значення «Будникове» (68,8 га)

ботанічний заказник місцевого значення «Великий ліс» (загальна площа 193,6 га),

ландшафтний заказник місцевого значення «Новосанжарський» (загальна площа 1127,6 га),

регіональний ландшафтний парк «Диканський» (12767,9135 га).

Станом на 01.01.2024 природно-заповідний фонд (ПЗФ) Полтавської області налічує 400 територій та об'єктів загальною площею 144174,3613 га, що складає 5,01 % від загальної площі області. З них 30 мають статус загальнодержавного значення: 2 національні природні парки, 20 заказників, 1 ботанічна пам'ятка природи, 1 ботанічний сад, 2 дендрологічних парки, 4 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Кількість територій та об'єктів ПЗФ місцевого значення становить 370, з яких: 5 – регіональні ландшафтні парки, 165 – заказники (58 ландшафтних, 3 лісових, 39 ботанічних, 7 загальнозоологічних, 2 орнітологічних, 4 ентомологічних та 52 гідрологічних), 138 – пам'ятки природи (13 комплексних, 111 ботанічних, 2 зоологічних, 3 гідрологічних, 9 геологічних), 48 заповідних урочищ, 1 дендрологічний парк та 13 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.

Питання створення та оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду є проблемним через внесення (свого часу) радикальних змін до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» у частині заборони рубок та полювання виключно у всіх типах заказників та пам'яток природи і не дає можливості створення нових заповідних територій через відсутність відповідних погоджень від землевласників та землекористувачів.

15.2. Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища

З 2013 року державне управління у сфері охорони довкілля на території Полтавської області реалізують Полтавська обласна державна адміністрація – її структурний підрозділ – Департамент екології та природних ресурсів Полтавської обласної державної адміністрації (далі – Департамент).

Основним завданням Департаменту є забезпечення на території області реалізації державної політики у сфері заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі, здійснення управління та регулювання у сфері охорони й використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України на відповідній території, участь у проведенні моніторингу стану навколишнього природного середовища, участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері управління відходами, реалізація повноважень у сфері оцінки впливу на довкілля відповідно до законодавства про оцінку впливу на довкілля, викиди шкідливих речовин у навколишнє природне середовище, спеціальне використання природних ресурсів відповідно до законодавства,

реалізація повноважень у сфері стратегічної екологічної оцінки відповідно до законодавства про стратегічну екологічну оцінку, здійснення у межах повноважень, передбачених законом, державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства за використанням та охороною земель, лісів, надр, води, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та інших природних ресурсів, за збиранням, утилізацією і захороненням промислових, побутових та інших відходів, додержанням правил благоустрою, за забезпеченням безперешкодного і безоплатного доступу громадян до узбережжя водних об'єктів та островів для загального водокористування відповідно до закону, за використанням відходів з урахуванням їх ресурсної цінності та вимог безпеки для навколишнього природного середовища, за раціональним використанням природних лікувальних ресурсів у межах природних територій курортів та округів санітарної охорони, за додержанням вимог законодавства про охорону, використання і відтворення тваринного світу, за додержанням законодавства у сфері лісових відносин, у галузі мисливського господарства та полювання, у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України та вирішення інших питань у сфері охорони навколишнього природного середовища відповідно до чинного законодавства

Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади, місцевими органами влади, органами місцевого самоврядування систематично видаються акти законодавства та підзаконні нормативно-правові акти, що призводить до вдосконалення правового регулювання у сфері охорони довкілля як України в цілому, так і довкілля Полтавської області зокрема, до спрощення процедури надання адміністративних послуг у сфері природокористування, впорядкування системи природокористування тощо.

Полтавською обласною радою у 2014 році встановлений механізм спеціального природокористування на територіях об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення, а саме, рішенням від 01.07.2014 другого засідання третьої сесії шостого скликання Полтавської обласної ради затверджені: Порядок встановлення лімітів на використання природних ресурсів місцевого значення (крім корисних копалин) у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення Полтавської області; Порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення Полтавської області. Цими регуляторними актами: врегульоване спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення Полтавської області; визначений порядок встановлення та затвердження лімітів на використання природних ресурсів місцевого значення (крім корисних копалин) у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення Полтавської області; встановлений порядок видачі дозволів на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення Полтавської області.

Встановлюючи у документах дозвільного характеру науково обґрунтовані обмеження на використання природних ресурсів, викидів забруднюючих речовин в навколишнє середовище, Департамент впливає на економічну діяльність підприємств, з метою комплексного зменшення забруднення довкілля Полтавської області та створення ефективних умов для відтворення природних ресурсів Полтавської області.

З метою виявлення, збирання та врахування зауважень пропозицій громадськості до планованої діяльності суб'єктів господарювання в області застосовувалися норми Закону України «Про оцінку впливу на довкілля».

Виконуючи завдання Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» (а саме: впровадження оцінки стратегічних документів розвитку окремих населених пунктів, або регіонів, таких як Програми, Плани, тощо), Департамент, як один з суб'єктів СЕО, надавав зауваження та пропозиції до заяв про визначення обсягу СЕО, проєктів документів державного планування (місцевого та регіонального рівня), та звітів про стратегічну екологічну оцінку.

Галузеве державне управління у сфері охорони довкілля Полтавської області здійснюють територіальні органи центральних органів виконавчої влади (Держлісагенства, Держгеокадастру, Держводагенства та інших).

На адміністративних територіях області згідно з компетенцією, яка встановлена законодавством України, також беруть участь у державному управлінні та в нормативно-правовому регулюванні у сфері охорони довкілля та екологічної безпеки відповідні місцеві (районні) державні адміністрації і органи місцевого самоврядування.

Наслідком таких комплексних заходів державних природоохоронних органів у взаємодії з суб'єктами господарювання, населенням і громадськими природоохоронними організаціями є прийнятний екологічний стан Полтавської області.

15.3. Державний нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №102 «Питання реалізації Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища» повноваження з контролю (нагляду) на території Полтавської та Черкаської областей здійснює Державна екологічна інспекція Центрального округу (далі Держекоінспекція).

Держекоінспекція, у межах компетенції, стимулювала суб'єктів господарської діяльності до виконання вимог природоохоронного законодавства, також встановлених Департаментом екології та природних ресурсів облвійськкадміністрації обмежень з використання природних ресурсів, викидів забруднюючих речовин в навколишнє середовище, впровадження і застосування досконаліших технологій у виробництві.

За звітний 2023 рік Держекоінспекцією *на території Полтавської області* здійснено 14 перевірок. За виявлені порушення складено 348 протоколів.

Притягнуто до відповідальності 225 посадових осіб, громадян на загальну суму 32,334 тис. грн, фактично стягнуто штрафи на суму 29,733 тис. грн.

Передано 22 матеріалів у правоохоронні органи, фактично притягнуто до кримінальної відповідальності 7 осіб. Пред'явлено 55 позовів на загальну суму 7950,242 тис. грн, за 38 позовами стягнуто 6108,824 тис. грн.

Табл. 15.1. Державний контроль за дотриманням вимог природоохоронного законодавства (у межах Полтавської області)

№ з/п	Назва заходу	Одиниця виміру	Роки		
			2020	2021	2022
1	2	3	4	5	6
1	Кількість перевірених об'єктів контролю	од.	291	375	164
2	Складено актів перевірок	од.	183	278	84
3	Кількість складених протоколів про адміністративне правопорушення	од.	497	757	206
4	Притягнуто до адміністративної відповідальності	чол./грн.	452/148563	668/216240	157/42007
5	Стягнуто адміністративних штрафів	грн.	158018	196554	37332
6	Пред'явлено претензійно-позовних матеріалів	од./грн.	81/11032430	135/805950584	56/8420366
7	Стягнуто претензійно-позовних матеріалів	од./грн.	21/2956092	78/1457985	33/1015642
8	Кількість об'єктів на яких виявлено перевищення встановлених екологічних нормативів, дозволів, або лімітів	од.	65		21
	на спеціальне водокористування	од.	23	43	10
	у тому числі на скиди у водні об'єкти		9	43	10
	на викиди в атмосферне повітря		42	1	1
	на утворення і розміщення відходів				-
9	Внесено подань про припинення дії виданих дозволів	од.			0
10	Кількість матеріалів перевірок, переданих до правоохоронних органів щодо прийняття рішення про внесення до єдиного реєстру кримінальних проваджень		19	56	25

При здійсненні перевірок та виявленні порушень природоохоронного законодавства застосовувалися заходи інспекційного реагування та надавалися відповідні приписи щодо усунення цих порушень.

Спостереження за забрудненням поверхневих вод шляхом проведення інструментально-лабораторних вимірювань показників складу та властивостей, у тому числі забруднюючих речовин, у межах галузі атестації на право виконання цих вимірювань, на території Полтавської області, у 2022 році здійснював

Полтавський обласний центр МОЗ України, а саме Кременчуцький міськрайонний та Кобеляцький міжрайонний відокремлені підрозділи.

Табл. 15.2. Інструментально-лабораторний контроль якості поверхневих вод

Назва водного об'єкту	Кількість створів, в яких здійснювалися вимірювання, од.		Відібрано та проаналізовано проб води, од	Кількість показників, од.	Кількість випадків та назва речовин з перевищенням ГДК, од.
	усього	у тому числі з перевищенням ГДК			
1	2	3	4	5	6
Створ №26 Кременчуцьке водосховище, с.Власівка, водозабір	1	1	12	19 (запах, рН, розчинений кисень, БСК ₅ , окисність, загальна жорсткість, сухий залишок, залізо, хлориди, сульфати, азот аміака, азот нітритів, азот нітратів, фтор, марганець, нафтопродукти, поліфосфати, ЗМЧ, індекс ЛКП)	8– БСК ₅
р.Дніпро, 580 км с.Власівка, лівий берег, питний в/з м.Кременчук (**)	1	1	12	20 (кольоровість, прозорість, температура, розчинений кисень, завислі речовини, рН, ХСК, БСК ₅ , кальцій, магній, жорсткість, сульфат-іони, хлорид-іони, сухий залишок, амоній-іони, нітрит-іони, нітрат-іони, фосфат-іони, залізо загальне, марганець)	12 - БСК ₅ , 12 – ХСК., 4 – залізо загальне, 2- марганець
р.Дніпро, 594 км Градижська ЗС, с.Пронозівка Глобинського р-ну (**)	1	1	12	20 (кольоровість, прозорість, температура, розчинений кисень, завислі речовини, рН, ХСК, БСК ₅ , кальцій, магній, жорсткість, сульфат-іони, хлорид-іони, сухий залишок, амоній-іони, нітрит-іони, нітрат-іони, фосфат-іони, залізо загальне, марганець)	12 - БСК ₅ , 12 – ХСК, 2- залізо загальне, 1- марганець
р.Дніпро, 550 км питний в/з м.Горішні Плавні (**)	1	1	12	20 (кольоровість, прозорість, температура, розчинений кисень, завислі речовини, рН, ХСК, БСК ₅ , кальцій, магній, жорсткість, сульфат-іони, хлорид-іони, сухий залишок, амоній-іони, нітрит-іони, нітрат-іони, фосфат-іони, залізо загальне, марганець)	12 - БСК ₅ , 12 – ХСК, 1- залізо загальне, 1-марганець

Примітка:

* – таблиця складена за даними Кременчуцького міськрайонного відокремленого підрозділу Полтавського обласного лабораторного центру МОЗ України та Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області;

** - за інформацією Регіонального офісу водних ресурсів у Полтавській області.

15.4. Виконання державних цільових екологічних програм

Рішенням пленарного засідання чотирнадцятої позачергової сесії обласної ради восьмого скликання від 26.07.2022 № 412 затверджено Регіональну програму охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2022-2027 роки («Довкілля-2027») (далі – Програма).

Метою Програми є реалізація державної екологічної політики спрямованої на досягнення доброго стану довкілля, безпечного для життя і здоров'я людей, впровадження збалансованого природокористування, збереження та відновлення

природних екосистем, підвищення рівня суспільної екологічної свідомості та досягнення гармонії взаємодії суспільства і природи.

Головним виконавцем Програми (відповідно до вищезазначеного рішення) є Департамент екології та природних ресурсів Полтавської облдержадміністрації. Крім того, по кожному із заходів Програми визначено відповідального виконавця.

Координацію та контроль за станом виконання Програми «Довкілля – 2027» здійснює відповідальний виконавець – Департамент екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової адміністрації.

Департамент, як відповідальний виконавець, виступає головним отримувачем та розпорядником бюджетних коштів Програми «Довкілля – 2027», якому підзвітні та підконтрольні інші співвиконавці програми.

Програмою «Довкілля – 2027» на період з 2022 по 2027 роки заплановано виконання 269 природоохоронних заходів на загальну суму 1320866,10 тис. грн. (в т.ч. на 2023 рік – на суму 236993,00 тис. грн).

Табл. 15.3. Стан виконання Регіональної програми охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2022 – 2027 роки («Довкілля – 2027») за 2022 рік

Назва обласної програми	Планові обсяги фінансування, тис.грн.						Фактичні обсяги фінансування, тис.грн.						Стан виконання (показники ефективності)
	Усього	Державний бюджет	Місцевий бюджет			Інші джерела фінансування	Усього	Державний бюджет	Місцевий бюджет				
			Обласний бюджет	Районний бюджет	Місцевий бюджет				Обласний бюджет	Районний бюджет	Місцевий бюджет	Інші джерела фінансування	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
(«Довкілля – 2027»)	2023 рік												
	236993,4	106050	112412	0	27350	0	31030,4	21598,7	9060,0	0	371,7	0	2,3%

Згідно Програми у 2023 році виконувались заходи за такими напрямками:

- *будівництво, реконструкція чи ремонт споруд для очищення стічних вод та системи роздільної каналізації, каналізаційних мереж і споруд на них.* За кошти Фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області виконано захід «Коригування та експертиза проєктно-кошторисної документації по об'єкту «Реконструкція каналізаційної насосної станції СП-17 в м. Кременчуці». Коригування» - 500 тис. грн.

- *заходи щодо відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок, а також заходів для боротьби зі шкідливою дією вод.* За даним напрямом за кошти міського бюджету реалізовано захід «Виготовлення ПКД по об'єкту «Капітальний ремонт по відновленню гідрологічного режиму та покращенню екологічного стану русла р. Хорол (км 136,7) в межах м. Миргород Полтавської області» - 171 тис. 700 грн.

- *заходи із будівництва, розширення та реконструкції протиерозійних, гідротехнічних, протикарстових, берегозакріплювальних, протизсувних, протиобвальних, протилавинних, протиселевих споруд та заходи із захисту від*

підтоплення і затоплення територій. Регіональним офісом водних ресурсів у Полтавській області на виконання Програми реалізовувався захід, в межах виконання якого відкоригована кошторисна частина робочого проєкту та проведена експертиза проєкту «Берегоукріплювальні заходи на Кременчуцькому водосховищі в районі с. Мозоліївка Глобинського району І черга. Коригування». Виконані роботи по об'єкту «Берегоукріплювальні заходи на Кременчуцькому водосховищі в районі с. Мозоліївка Глобинського району І черга. Коригування». Здійснено технічний нагляд та проведена комплексна експертиза проєкту «Берегоукріплювальні заходи на Кременчуцькому водосховищі в районі с. Мозоліївка Глобинського району І черга. Коригування». Фінансування здійснювалося за рахунок державного бюджету (21 598,7 тис. грн), коштів Фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області в 2023 році (8560,0 тис. грн) та міського бюджету (200,0 тис. грн).

Основною проблемою недостатнього виконання Програми є те, що затвердження та початок реалізації Програми збігся з початком введення в Україні правового режиму воєнного стану Указом Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24.02.2022 № 64/200, затвердженого Законом України "Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24.02.2022 № 2102-IX" (зі змінами) та з врахуванням особливостей, визначених постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку виконання повноважень державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану" від 09.06.2021 № 590.

15.5. Державна політика у сфері моніторингу навколишнього природного середовища

Відповідно до Положення про регіональний інформаційно-моніторинговий центр «Довкілля Полтавщини» (затверджене у вересні 2014 року), з третього кварталу 2015 року функціонує інформаційний веб-ресурс (<http://ecopntu.in.ua/iformatsiyno-monitoringovi-y-tsentr-dovkillya-poltavshhini/>) незалежного Регіонального інформаційно-моніторингового центру «Довкілля Полтавщини», на якому розміщуються інформаційні матеріали за даними, що надходять від суб'єктів моніторингу області.

Табл. 15.4. Система спостережень за станом довкілля

№ з/п	Суб'єкти моніторингу довкілля	Кількість точок спостережень, од.								
		атмосферне повітря	стаціонарні джерела викидів в атмосферу повітря	поверхневі води	джерела скидів зворотних вод у поверхневі води	морські води	джерела скидів зворотних вод у морські води	підземні води	джерела скидів зворотних вод у глибокі підземні водоносні горизонти	грунти
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Державна екологічна інспекція Централь-	—	—	31	2	—	—	—	—	32

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	ного округу									
2	Полтавський обласний центр з гідрометеорології	9	–	11	–	–	–	–	–	–
3	Державна установа «Полтавський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України»	30	–	28	10	–	–	70	–	20
4	Полтавська філія ДУ «Держґрунтоохорона»	–	–	–	–	–	–	–	–	23
5	Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області	–	–	3	–	–	–	–	–	–

Моніторинг навколишнього природного середовища на території Полтавської області, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 № 391 «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля» (зі змінами) на території Полтавської області у 2023 році здійснювали: Полтавський обласний центр з гідрометеорології; Державна установа «Полтавський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України»; Полтавська філія ДУ «Держґрунтоохорона»; Головне управління Держпродспоживслужби в Полтавській області; Регіональний офіс водних ресурсів у Полтавській області; Головне управління Держгеокадастру у Полтавській області; Полтавське обласне управління лісового та мисливського господарства; а також підприємства, установи та організації, що належать до сфери їх управління.

Регулярно, у встановлені терміни, Департаментом проводився збір та узагальнення екологічної інформації від суб'єктів обласної системи моніторингу довкілля та підприємств-забруднювачів.

Відредагована до вимог Регламенту інформація завантажувалася на веб-ресурс незалежного Регіонального інформаційно-моніторингового центру «Довкілля Полтавщини». У розділі «Стан довкілля в регіоні» розміщені щомісячні та щоквартальні огляди про стан довкілля Полтавської області. Також зазначені огляди оприлюднюються на Веб-ресурсі Полтавської облвійськкадміністрації та сторінці Департаменту у соціальній мережі Facebook (<https://www.facebook.com/ecoresurspoltava>).

Відповідно до підпункту 1 пункту 4 Постанови, розпорядженням голови Полтавської обласної державної адміністрації від 31.10.2019 № 828 «Про виконання функцій органу управління якістю атмосферного повітря», виконання функцій органу управління якістю атмосферного повітря в Полтавській обласній державній адміністрації покладено на Департамент екології та природних ресурсів (далі – Департамент).

Відповідно до підпункту 2 пункту 4 Постанови, розпорядженням голови Полтавської обласної державної адміністрації від 14.02.2020 № 79 (далі – Розпорядження № 79) затверджено Склад комісії з питань здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря та управління якістю атмосферного повітря (далі – Комісія) (оприлюднено на веб-порталі облдержадміністрації) зі змінами.

На виконання підпункту 3 пункту 4 Постанови органом управління якістю атмосферного повітря Полтавської обласної державної адміністрації (Департаментом екології та природних ресурсів) підготовлено проєкт Програми державного моніторингу у галузі атмосферного повітря та управління якістю атмосферного повітря для зони «Полтавська» на 2021-2025 роки.

01 липня 2021 року Комісія з питань здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря та управління якістю атмосферного повітря розглянула та схвалила зазначений проєкт Програми, а Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України листом від 26.08.2021 № 25/1-12/18258-21 погодило.

Департаментом підготовлено проєкт рішення Полтавської обласної ради „Про затвердження Програми державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря на 2021-2025 роки для зони „Полтавська”, який оприлюднено на офіційному вебпорталі облдержадміністрації 17 листопада 2021 року.

16 грудня 2021 року вищевказані проєкт рішення обласної ради та проєкт Програми державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря на 2021-2025 роки для зони „Полтавська” подано до Полтавської обласної ради для розгляду на черговій сесії та подальшого затвердження (лист облдержадміністрації від 16.12.2021 № 01-38/8775).

Проте питання затвердження проєкту Програми державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря на 2021-2025 роки для зони „Полтавська” не було включено до порядків денних дев'ятої та десятої позачергових сесій Полтавської обласної ради восьмого скликання, які відбулися 21 та 24 грудня 2021 року відповідно. Прийнято рішення про відкликання проєкту рішення обласної ради (лист Полтавської обласної державної адміністрації від 31.01.2022 № 01-38/632). У 2023 році проєкт Програми повторно схвалено Комісією з питань здійснення державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря та управління якістю атмосферного повітря та подано на погодження до Міндовкілля. Наразі проєкт Програми знаходиться в стадії доопрацювання відповідно до рекомендацій Міндовкілля.

Кременчуцький міськвиконком послідовно здійснює заходи щодо впровадження у м. Кременчук екологічного моніторингу із застосуванням електронних засобів збирання та оприлюднення інформації.

У промисловому центрі області діє автоматизований пост спостереження за станом довкілля який здійснює виміри атмосферного тиску, температури, вологості, напрямку та швидкості вітру, а також кількості та інтенсивності опадів. Інформація від посту доступна в режимі онлайн на офіційному Веб-порталі Кременчуцької міської ради та виконавчого комітету.

Також у місті працює муніципальна лабораторія пересувна мобільна екологічна лабораторія (ПМЕЛ) для контролю за якістю атмосферного повітря.

Дані, отримані за допомогою зазначеної лабораторії також оприлюднюються на Веб-порталі.

15.6. Оцінка впливу на довкілля

3 грудня 2017 року набув чинності Закон України «Про оцінку впливу на довкілля», яким скасована дія закону України «Про екологічну експертизу» та введено новий, сучасніший та європейський порядок проведення оцінки впливу на довкілля. Методологія ОВД дістала своє визнання майже в усіх розвинених країнах. Згідно з Директивою ЄС № 337/85 «Оцінка впливу деяких державних і приватних проєктів господарської діяльності на навколишнє середовище» у країнах – членів ЄС є обов’язковим проведення процедури ОВД для господарської діяльності, що може спричинити негативний вплив на навколишнє середовище.

У 2018 році, з метою виявлення, збирання та врахування зауважень і пропозицій громадськості до планованої діяльності суб’єктів господарювання, в області розпочато впровадження Закону України «Про оцінку впливу на довкілля». Закон встановлює правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля, спрямованої на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

Впродовж 2018-2019 років спеціалісти Департаменту активно брали участь в удосконаленні підзаконних актів для дієвого впровадження зазначеного Закону. До профільного міністерства надсилалися пропозиції щодо проведення процедури ОВД, зокрема організації громадського обговорення, а також нормативно-правового акту, який регламентує отримання коштів від суб’єктів господарювання.

В Департаменті здійснюються заходи щодо впровадження Єдиного державного реєстру оцінки впливу на довкілля (<http://eia.menr.gov.ua/>), у якому впродовж 2022 року було розпочато 44 справи (у 2022 – 46 справ, у 2021 році – 61 справа, у 2020 році – 86 справ; у 2019р. – 92) за поданими повідомленнями про плановану діяльність від підприємств Полтавської області. 12 (у 2022 році – 16, у 2021 році – 17, у 2020 році – 16; у 2019р. – 31) з цих повідомлень обґрунтовано відхилені. Видано 16 висновків (у 2022 – 12, у 2021 році – 41, у 2020 році – 51; у 2019р. – 30) з оцінки впливу на довкілля та 9 відмов у видачі висновку з ОВД. Здійснено 20 громадських обговорень (у 2022 – 23, у 2021 році – 48, у 2020 році – 25; у 2019р. – 39).

15.7. Економічні засади природокористування

15.7.1. Економічні механізми природоохоронної діяльності

Економічними інструментами природокористування та природоохоронної політики залишаються:

- екологічний податок;

- система зборів за спеціальне використання природних ресурсів;
- відшкодування збитків, заподіяних у наслідок порушення природоохоронного законодавства;
- надання податкових пільг на реалізацію заходів, пов'язаних з природоохоронною діяльністю;
- фінансування природоохоронної діяльності;
- впровадження та розробка державних та регіональних цільових програм охорони навколишнього природного середовища.

Для забезпечення управління в галузі охорони довкілля в області у 2022 році рішенням пленарного засідання чотирнадцятої позачергової сесії обласної ради восьмого скликання від 26.07.2022 № 412 затверджено Регіональну програму охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів Полтавської області на 2022-2027 роки («Довкілля-2027») (далі – Програма).

15.7.2. Стан фінансування природоохоронної галузі

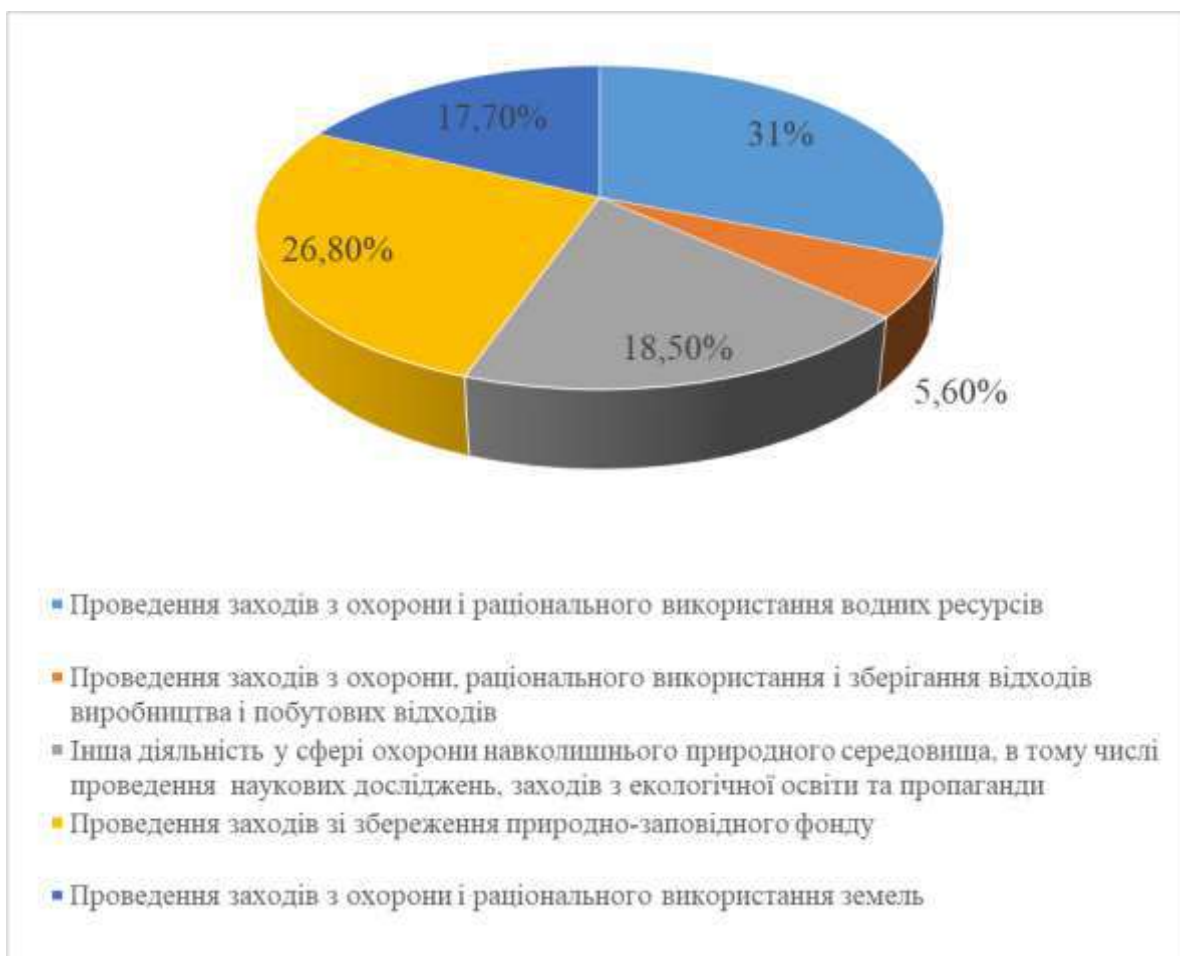
Екологічний податок є основним джерелом формування місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища.

При підготовці Переліку природоохоронних заходів для фінансування з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у 2023 році, пріоритетними вважалися заходи, що виконувалися у межах Програми «Довкілля-2027», яка затверджена рішенням чотирнадцятої позачергової сесії восьмого скликання Полтавської обласної ради від 26.07.2023 № 412 (зі змінами). Стратегічні цілі, напрями діяльності та заходи Програми «Довкілля-2027» направлені на досягнення сталого соціально-економічного розвитку області задля одночасного задоволення зростаючих матеріальних та духовних потреб населення та забезпечення раціонального та екологічно безпечного господарювання і високоефективного збалансованого використання природних ресурсів.

Табл. 15.5. Розподіл коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища за напрямками фінансування у 2023 р.

Напрямок	Цільові кошти	Профінансовано на 31.12.2023	Залишок коштів на 31.12.2023
1	2	3	4
ВСЬОГО	48 005,0	20 647,311	27 357,689
Проведення заходів з охорони і раціонального використання водних ресурсів	15 000,0	26 337,516	2 828,255
Проведення заходів з охорони, раціонального використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів	2 720,0	674,061	2 045,939
Інша діяльність у сфері охорони навколишнього природного середовища, в тому числі проведення наукових досліджень, заходів з екологічної освіти та пропаганди	8 885,0	6 010,75	2 874,25
Проведення заходів зі збереження природно-заповідного фонду	12 900,0	0,0	12 900,0
Проведення заходів з охорони і раціонального використання земель	8 500,0	8 500,0	0,0

Рис.15.1.Розподіл коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища за напрямками фінансування природоохоронних заходів у 2023 році

Головною причиною розбіжності між запланованими показниками та досягнутими результатами є:

- недостатня зацікавленість і обізнаність органів місцевого самоврядування як з екологічними проблемами свого регіону, так і з механізмом отримання грошових ресурсів Фонду на їх вирішення під час реалізації адміністративно-територіальної реформи;
- у зв'язку з реформуванням державних закупівель шляхом запровадження системи електронних торгів товари та послуги не були придбані через відміну торгів та з причини відсутності учасників торгів, не підписання переможцем торгів договорів поставки;
- незначне фінансування заходів порівняно з потребою призводить до збільшення їх вартості, неналежного виконання робіт і утворення довгобудів;
- воєнний стан.

Відповідно до Переліку природоохоронних заходів для фінансування з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в 2023 році профінансовано заходів на суму 20 647,311 тис. грн із запланованих 48 005,0 тис. грн. (43 %).

15.8. Технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки

Відповідно до статті 32 Закону «Про охорону навколишнього природного середовища» державні стандарти у галузі охорони довкілля є обов'язковими для виконання і визначають поняття і терміни, режим використання й охорони природних ресурсів, методи контролю за станом навколишнього природного середовища, вимоги щодо запобігання забрудненню навколишнього природного середовища, інші питання, пов'язані з охороною навколишнього природного середовища та використанням природних ресурсів.

На сьогодні для технічного регулювання у сфері охорони навколишнього середовища використовуються:

- *Державні стандарти України – ДСТУ* (система стандартів ДСТУ, у тому числі у сфері охорони довкілля, почала розвиватись в Україні з 1992 року; після набуття чинності державного стандарту України (ДСТУ) міждержавний стандарт (ГОСТ), що регулював відповідні відносини у сфері охорони довкілля, втрачає чинність);
- *Міжнародні стандарти, насамперед стандарти міжнародної організації з питань стандартизації – ISO* (у 90-х роках в Україні розпочато адаптування державних стандартів України до групи стандартів ISO, якими регулюються питання екологічного менеджменту, екологічного аудиту, а також екологічного маркування);
- *Галузеві стандарти або технічні умови* (стандарти, дія яких поширюється на підприємства (установи, організації), підпорядковані певному міністерству чи іншому центральному органу виконавчої влади, яким і затверджуються відповідні стандарти);
- *Міжгалузеві стандарти* (якщо дія стандартів поширюється на підприємства, що підпорядковані двом (кільком) центральним органам виконавчої влади, вони підлягають затвердженню всіма цими органами і набувають юридичної сили міжгалузевих стандартів);
- *Стандарти підприємства* (нормативно-технічні документи, затверджені наказом керівника (органу управління) конкретного підприємства, на яке і поширюється їх дія);
- *ГОСТи* (колишні державні стандарти СРСР, які визнано чинними на території України як міждержавні стандарти із збереженням аббревіатури «ГОСТ», згідно з Угодою СНД про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології та сертифікації від 13.03.1992 та Протоколами до неї від 03.11.1995 та 20.06.2000).

Використання природних ресурсів у 2022 році Департаментом встановлювалося такими нормативними документами: дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами та

спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, іншими документами.

Законодавством забезпечується правовий зв'язок між вищезазначеною групою нормативів і нормативами відповідно до статті 33 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (гранично допустимі викиди (ГДВ – від джерел викидів в атмосферне повітря), рівні допустимого шкідливого впливу фізичних та біологічних факторів).

15.9. Державне регулювання у сфері природокористування

Для управління в галузі раціонального природокористування спеціалістами Департаменту екології та природних ресурсів облвійськадміністрації забезпечувалося неухильне дотримання чинного законодавства при видачі дозвільних та погоджувальних документів.

Впродовж 2023 року Департаментом екології та природних ресурсів Полтавської облвійськадміністрації на розгляд прийнято 667 пакетів документів та видано 187 дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, повернуто на доопрацювання 480 пакети документів, анульовано – 79 (за 2022 рік прийнято – 213, видано – 90, повернуто на доопрацювання – 123, анульовано – 9).

Станом на 31.12.2023 року розроблено та затверджено паспортів на 132 місця видалення відходів. У звітному році розглянуто 80 пакетів документів щодо внесення змін до паспортів МВВ; 1 паспорт МВВ відмовлено у затвердженні та повернуто на доопрацювання; 1 паспорт МВВ – затверджено та внесено зміни до відповідного реєстру; розглянуто 159 пакетів документів щодо внесення змін до реєстрових карт об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів, затверджено 1 реєстрову карту ООУВ.

У звітному році розглянуто 105 заяв про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки (далі – СЕО), та надано 87 зауважень і пропозицій до проектів документів державного планування та звіту про СЕО (у 2022 – 26 та 31 відповідно, у 2021 р – 127 та 128 відповідно; у 2020 році – 182 та 210 відповідно; у 2019 – 199 та 102 відповідно).

В Єдиному Реєстрі з оцінки впливу на довкілля у 2023 році розпочато 44 (у 2022 – 46, у 2021 році – 61, у 2020 – 86) справ за поданими повідомленнями про плановану діяльність яка підлягає оцінці впливу на довкілля. 12 з цих повідомлень обґрунтовано відхилені (2022 – 16, 2021 – 17, 2020 – 16). Видано 16 висновків з оцінки впливу на довкілля (2022 – 12, 2021 р – 41, 2020р. – 51), 9 відмов. Станом на 01.01.2024 опрацьовано 22 повідомлення щодо зауважень і пропозицій до планованої діяльності, обсягу досліджень та рівня деталізації інформації, що підлягають включенню до звіту з оцінки впливу на довкілля. Здійснено 20 громадських обговорень (2022 – 23, 2021 – 48, 2020 – 25 громадських слухань).

Згідно з Порядком встановлення лімітів на використання природних ресурсів місцевого значення (крім корисних копалин) у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення Полтавської області та Порядком видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення Полтавської області,

затвердженого рішенням другого засідання двадцять третьої сесії Полтавської обласної ради шостого скликання від 01.07.2014 року, за 2023 рік затверджено 4 ліміти на використання природних ресурсів (крім корисних копалин) у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення.

Розглянуто 54 проекти містобудівної документації, які були винесені на засідання Архітектурно-містобудівної ради при Департаменті будівництва, містобудування і архітектури, житлово-комунального господарства та енергетики ОВА, надано відповідні рекомендації з екологічних питань.

15.10. Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони довкілля

Наукові дослідження в галузі охорони довкілля активно проводять вищі учбові заклади Полтавській області – Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтавський державний медичний університет, Полтавський державний аграрний університет, Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка, Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського, Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Упродовж 2023 р. на кафедрі прикладної екології та природокористування Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» виконувалися науково-дослідницькі роботи екологічного та природоохоронного спрямування на госпдоговірній основі із інформуванням населення про хід впроваджень та їх результативність.

Так, фахівцями Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» у 2023 році розроблено стратегії розвитку для трьох громад – Скороходівської, Новооржицької та Зіньківської, зокрема й в частині природних умов, природних ресурсів, біорізноманіття та заповідного фонду, екологічних проблем, екологічних ризиків і загроз, екологічних та природоохоронних стратегій розвитку громад.

Здійснено комплексні експедиції до перспективних для заповідання територій у громадах Полтавської області, складені наукові обґрунтування доцільності створення природно-заповідних територій та об'єктів ПЗФ Полтавської області (зокрема на території колишніх Диканського, Кобеляцького, Зіньківського, Гадяцького районів).

Визначено перспективні об'єкти для заповідання з метою розширення природно-заповідної мережі області, розроблено схему оптимізації заповідного режиму на ряд об'єктів ПЗФ. Проаналізовано їх роль як структурних елементів регіональної екомережі Полтавщини.

Матеріали використовуються для підготовки наукових статей, у тому числі й до фахових видань, доповідей на конференціях (міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівнів), у ході навчально-виховного процесу в Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», у роботі районних та міських методичних об'єднань вчителів біології, екології, географії Полтавської області. Серед них й такі, що включені до міжнародних наукометричних баз даних:

ЕКОЛОГІЯ. ДОВКІЛЛЯ. ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ. 2023 : колективна монографія / під ред. О. В. Степової. Полтава : НУПП імені Юрія Кондратюка. 2023. 246 с.

«Екологія. Довкілля. Енергозбереження» – 2023»: Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції «Екологія. Довкілля. Енергозбереження» (7-8 грудня 2023 року, Полтава). Полтава: НУПП, 2023. 271 с.

«Сучасні проблеми теплоелектроенергетики та захист довкілля. 2023»: Збірник тез I Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми теплоелектроенергетики та захист довкілля» (21-22 вересня 2023 року, Полтава). Полтава: НУПП, 2023. 87 с.

Навколишнє середовище і здоров'я людини : Збірник наукових матеріалів X Всеукраїнського науково-практичного семінару, 20 жовтня 2023 року, Полтавська політехніка. Полтава : Астрія, 2003. 118 с.

Наукова діяльність у галузі природоохоронної та еколого-просвітницької діяльності реалізується на кафедрі прикладної екології та природокористування за такими напрямками:

- дослідження біорізноманітності Лівобережного Придніпров'я (зокрема й Полтавської області) в аспекті охорони (сучасний стан та оптимізація природно-заповідної мережі Полтавщини; наукові засади розробки проекту регіональної екологічної мережі; демекоелогічні особливості рідкісних рослин; соціологічні аспекти збереження біорізноманітності Лівобережного Придніпров'я);
- сучасні ефективні підходи до екологічної освіти та виховання;
- розроблення та імплементація конвергентних технологій запобігання забрудненню довкілля при видобуванні та транспортуванні вуглеводнів.

Результати проведених наукових досліджень викладачів кафедри у галузях дослідження висвітлені в чисельних публікаціях, серед яких – монографії, статті у фахових та спеціалізованих виданнях, статті й тези у матеріалах конференцій та семінарів, серед яких і у зарубіжних, у науково-популярних виданнях – буклетах, статтях у періодичних виданнях.

У співпраці з грантоутворюючими організаціями, в Полтавській політехніці в 2023 році виконувались і міжнародні науково-дослідні проекти екологічного спрямування, а саме:

- «Реформування екологічної, енергетичної, економічної та фінансової сфер України в умовах євроінтеграції» (2022-2025) (<https://e-plus-2022.nupp.edu.ua/>) – реалізується в напрямі реалізації проектів Жан Моне колективом кафедри економіки, підприємництва та маркетингу;
- «Дослідження складу твердих побутових відходів та їх ресурсного потенціалу» (за договором від 23.08.2023 № М/41-2023) – українсько-австрійський дворічний проект.

Науково-педагогічні працівники Полтавського державного медичного університету приділяють увагу питанням антропогенного впливу на навколишнє середовище та збереження довкілля.

Екологічні питання розглядалися на науково-практичних заходах, а саме:

International Conference «Modern Trends In The Development Of Science and Technology» (1-2 лютого 2023 року),

науково-практична конференція з міжнародною участю «Екологічні та гігієнічні проблем сфери життєдіяльності людини» (15 березня 2023 року),

науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні питання громадського здоров'я та екологічної безпеки України» (19 жовтня 2023 року),

науково-практична конференція з міжнародною участю «Сучасні проблеми вивчення медико-екологічних аспектів здоров'я людини» (19-20 жовтня 2023 року).

На базі Полтавського університету економіки та торгівлі впродовж 2023 року проведено наступні наукові заходи, на яких розглядались екологічні проблеми:

- X Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів» (м. Полтава, ПУЕТ, 24.03.2023),
- XLVI Міжнародна наукова студентська конференція за підсумками науково-дослідних робіт студентів за 2022 рік «Актуальні питання розвитку науки та забезпечення якості освіти у XXI столітті» (м. Полтава, ПУЕТ, 25.04.2023),
- XII Всеукраїнська науково-практична конференція «Інноваційні технології в готельно-ресторанному та туристичному бізнесі» (м. Київ, Національний університет харчових технологій, 16-17.05.2023, ПУЕТ – співорганізатор),
- Науково-практичний університетський круглий стіл «Професійна адаптація та перекваліфікація в галузі харчової промисловості в післявоєнний період» (м. Полтава, ПУЕТ, 25.05.2023),
- II Міжнародна науково-практична конференція «Світові досягнення і сучасні тенденції розвитку туризму і готельно-ресторанного господарства» (м. Запоріжжя, Національний університет «Запорізька політехніка», 10.11.2023, ПУЕТ – співорганізатор),
- Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології та реалізація концепції Zero-waste у харчових технологіях і сфері ресторанного, готельного та туристичного бізнесу» (м. Полтава, ПУЕТ, 04-05.12.2023) та інші.

Також на базі ПУЕТ відбувся II етап Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук України (25-26 лютого 2023 року, секція «Екологія»).

Упродовж 2023 року студентами та викладачами ПУЕТ виконано наступні науково-дослідні теми:

- «Якість продукції та послуг готельно-ресторанного господарства: проблеми та перспективи» (номер державної реєстрації 0119U002863; керівник теми – Капліна Т.В., д.т.н., професор);
- «Розроблення і удосконалення технологій харчових продуктів з використанням вторинної сировини» (номер державної реєстрації 0121U 113848; керівники теми – Наконечна Ю.Г., к.т.н., доцент; Хомич Г.П., д.т.н., професор);
- «Біотехнології в переробці харчової сировини та виробництві харчових продуктів» (номер державної реєстрації 0123U101466; керівник теми – Бірта Г.О., д.с.-г.н., професор);

- «Формування асортименту, якості та безпечності харчової сировини і продуктів» (номер державної реєстрації 0123U101467; керівник теми – Горячова О.О., к.т.н., доцент);
- «Вплив сировини рослинного і тваринного походження на формування показників якості товарів» (номер державної реєстрації 0123U101406; керівник теми – Бургу Ю.Г., к.с.-г.н., доцент);
- «Біотехнологічні процеси в тваринництві та їх вплив на якість готової продукції» (номер державної реєстрації 0123U101410; керівник теми – Бірта Г. О., д.с.-г.н., професор);
- «Органічне виробництво на сільськогосподарських підприємствах України та виготовлення Еко-продукції» (номер державної реєстрації 0123U101409; керівник теми – Флока Л. В., к.с.-г.н., доцент);
- «Проблеми функціонування та розвитку сфери туризму в умовах модернізації економіки» (номер державної реєстрації 0117U004715; керівник теми – Скляр Г.П., д.е.н., професор).

А також здійснювались публікації науково-педагогічних працівників та студентів університету з екологічної проблематики:

- Rohoza, M., Stolyarchuk, V. & Ishchenko, V. (2023). Development of nature-based hospitality services under the conditions of current challenges. The international scientific-professional conference "Economic development and research", 2nd edition, Chisinau, Republic of Moldova. 21-23 June 2023. p 118-123.
- Innovative water preparation technology for production of kombucha Fermented beverage. O. S.Dulka1, V.L. Prybylskiy1, O.L. Fedosov, I. S. Tiurikova et al. Journal of Chemistry and Technologies, 2023, 31(1), 82-91. DOI: 10.15421/jchemtech.v31i1.240014 (Scopus).
- Stolyarchuk, V. (2023), "Applying the principles of separation in development of the restaurant business." Tourism and hospitality management, 2023, 29(3) pp. 365-380.<https://doi.org/10.20867/thm.29.3.4> (Scopus).
- В. Д. Коцюк, Н. В. Рогова, Л. І. Медвідь, О. П. Попович Екологічний сільський туризм: стале використання природних ресурсів та екосистем / Журнал «Інвестиції: практика та досвід». Чорноморський національний університет імені Петра Могили, ТОВ `ДКС Центр 2023-06-22.
- Тюрікова І.С., Сокіл А.А. НАССР як концепція забезпечення випуску безпечної продукції на соковому виробництві. The scientific heritage. (Budapest, Hungary). 2023. No 107 (107) (2023). P. 119-123. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7673181>
- Тюрікова І.С., Фесечко М.А. Використання принципів НАССР для забезпечення виробництва безпечного житнього хліба. Light industry and food industry: научный сборник «ИнтерКонф+». (30(143), 438–443. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2023.046>
- Капліна Т.В., Капліна А.С. Екологічна відповідальність-складова сучасної готельної індустрії світу/ Реалії та перспективи розвитку індустрії гостинності в умовах інтеграційних процесів: тези доповідей VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. Мукачєво: РВВ МДУ, 2023. С.10–12.

- Ульхова А. А., Карпенко Н. В. Формування екологічної свідомості споживачів в умовах цифровізації суспільства / Маркетинг в умовах діджиталізації економіки країни: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 23–24 листопада 2023 року). – Полтава : ПУЕТ, 2023.
- Молчанова Н.Ю. Світові тенденції впровадження енерго- і ресурсоефективних технологій та забезпечення екологічної безпеки. Інноваційні технології та реалізація концепції Zero-waste у харчових технологіях і сфері ресторанного, готельного та туристичного бізнесу: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Полтава, 4 - 5 грудня 2023 року). Полтава: ПУЕТ, 2023. С.153-156.
- Floka L. Alternative approaches in brewing / L. Floka, Z. Rachynska // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Актуальні питання біотехнології, екології та природокористування». – Харків : ДБТУ, 2023. – С. 47–48. Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/12929>
- Шуканов П. В., Калініченко І. С., Слободська Д. С. Особливості розвитку екологічного та сталого туризму у Волинській області // Мережевий бізнес: становлення, проблеми, інновації : матеріали XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 27–28 квітня 2023 року). – Полтава : ПУЕТ, 2023. – С. 71-74.
- Логвин М. М. Екологізація туризму як напрям сталого розвитку / М. Логвин, Д. Логвин // Інноваційні технології та реалізація концепції Zero-waste у харчових технологіях і сфері ресторанного, готельного та туристичного бізнесу : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (4–5 грудня 2023 року, м. Полтава). – Полтава : ПУЕТ, 2023. – С. .260-261. та ін.

Національні природні парки «Пирятинський» та «Нижньосульський» продовжують активно проводити наукові дослідження.

Національний природний парк «Пирятинський»

Основною формою узагальнення результатів наукових досліджень, головною науковою темою, яка ведеться постійно, а результати досліджень щорічно оформлюються у вигляді окремих томів є Літопис природи. Згідно із затвердженою Програмою Літопису природи закладені наукові полігони, проводяться інвентаризаційні роботи з вивчення рослинного та тваринного різноманіття НПП «Пирятинський». Особлива увага приділяється вивченню раритетної компоненти флори та фауни, у тому числі видів, занесених в чинні для України міжнародні переліки.

За 2023 рік виданий 12 том Літопису природи, в якому підсумовані дані з інвентаризації видового багатства Парку.

Впродовж червня-серпня 2023 року проведена 19 літня екологічна експедиція, яка проходила в нестандартному режимі, у 4 зміни. Учасники експедиції: працівники НПП «Пирятинський», науковці та студенти Київського національного університету імені Тараса Шевченка вирішували наступні завдання: моніторинг чисельності безхребетних, моніторингові дослідження молоді риб;

орнітофауни, зоопланктону та ентомофауни, збір проб бентосу та фітопланктону; оцінка стану осель для комах.

Протягом 2023 року підготовлені експертні висновки про доцільність сінокосіння на лучних ділянках в межах пролігонів смарагдового об'єкту UA0000077, загальною площею 17,9 га, а саме:

Експертний висновок про доцільність випасання кіз на лучній ділянці в заплаві р. Руда с. Сасинівка;

- експертний висновок про доцільність сінокосіння на лучній ділянці с. Новоселівка (Пирятинська ТГ),
- експертний висновок про доцільність сінокосіння на лучній ділянці с. Меченки (Пирятинська ТГ),
- експертний висновок про доцільність сінокосіння на лучній ділянці в заплаві р. Перевод с. Червоне (Пирятинська ТГ),
- експертний висновок про доцільність сінокосіння на лучній ділянці с. Давидівка (Пирятинська ТГ).

Результати наукових напрацювань викладено у 30 наукових публікаціях. Активно проводиться науково-освітня робота через засоби масової інформації (сторінка у соціальній мережі Facebook – 286 публікацій, місцева преса – 18 публікацій). На Ютуб-каналі парку за участю науковців розміщено 75 відеосюжетів та 31 відеоролик. Розміщено публікації, відео, інтерв'ю на інших ресурсах масової інформації – 19.

Проводиться публікація результатів наукових досліджень на території НПП «Пирятинський» у Глобальному інформаційному фонді даних з біорізноманіття GBIF.

Завдяки завантаженням фотоматеріалів на платформу соціальної мережі для натуралістів, громадянських вчених та біологів INaturalist, яка побудована на концепції картування і обміну спостереженнями біорізноманіття по всьому світу, списки флори та фауни Парку поповнилися новими видами, серед яких чимало рідкісних, які охороняються на різних рівнях. За 2023 рік до переліку рослин додано 12 нових види, до переліку тварин – 44 нових види.

Впродовж 2023 року за участі волонтерів проведено наступні природоохоронні заходи:

- розпочато відеоспостереження у режимі реального часу за гніздом лелек білих у с. Лесяки, за фінансової підтримки ТОВ «Лесяківське»;
- науковий супровід екскурсії «Заповідні стежки над Дунаєм» для учасників клубу «Добре поїхали!» та туристів Всеукраїнської асоціації гідів, з метою фінансової підтримки волонтерського проекту #ПриродоохоронціНаВійні,
- тематична зустріч з депутаткою Полтавської обласної ради О. Усановою: актуальні питання збереження біорізноманіття на природно-заповідних територіях; відновлення та збереження об'єктів краєзнавства; відвідання туристичних об'єктів на території Харківського ПНДВ;
- моніторингові обліки бобрів європейських на одному з відрізків стаціонарного маршруту, вздовж річки Руда, спільно з волонтерами А. Бужак, Є. Пирожковою, І. Ставським.

Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

Науково-дослідницька робота у ПОЕНЦУМ у 2023 році здійснювалася на навчально-дослідній земельній ділянці площею 0,5 га. Впродовж 2023 року було проведено 23 досліді. На навчально-дослідній земельній ділянці зібране значне видове та сортове різноманіття культурних та дикорослих рослин.

У закладі функціонує лабораторія квітництва і овочівництва, у якій протягом 2023 року працювало 22 гуртка (286 дітей), закладено 20 дослідів. Діяльність навчальної теплиці була презентована на Всеукраїнському конкурсі-огляді «Дивовижна теплиця» (І місце).

Учніський навчально-дослідний тваринницький комплекс ПОЕНЦУМу включає крільчатник, пташник, вольєри для утримання свійських тварин, лабораторію зоології (птахів – 16 видів, свійських тварин – 7 видів, мешканців лабораторії зоології – 64 види, всього – 313 особин), працює навчальна пасіка (15 бджолосімей).

Навчально-дослідний тваринний комплекс є базою для проведення занять 13 гуртків, в яких займаються 182 учні. під час занять гуртківці знайомляться з біологічними особливостями тварин та птиці; з видовим та породним різноманіттям; вивчають основи анатомії та фізіології; умови утримання та розведення.

Куточок живої природи ПОЕНЦУМ нараховує 56 видів тварин. Він є змістовною базою для проведення роботи 9 гуртків (135 учнів) юних зоологів, кролівників, юних друзів природи та науково-дослідницької діяльності.

5.11. Участь громадськості в процесі прийняття рішень, з питань що стосуються охорони навколишнього природного середовища

На шляху розбудови демократичної, соціальної, правової української держави пріоритетом є забезпечення прав і свобод людини і громадянина, чіс життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються основним Законом держави найвищою соціальною цінністю. В інтересах нинішнього та майбутніх поколінь здійснюється екологічна політика, спрямована на захист життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням довкілля. Важливим чинником у реалізації цієї політики є участь громадськості в процесі прийняття управлінських рішень. Цей процес повинен відбуватися на законних засадах, у відповідних формах та на конструктивній основі. Такі форми, через які громадськість могла б реалізовувати своє право у прийнятті певних рішень, Департамент екології та природних ресурсів облвійськадміністрації активно підтримує та реалізує під час своєї діяльності.

Найактивніші серед громадських організацій екологічного спрямування, що діють на території області – Суспільний проект Громадська організація «Еколтава», Громадська організація «Центр суспільних ініціатив Еко-імпульс», Полтавська обласна організація Українського товариства охорони природи, Полтавська обласна організація Українського товариства мисливців і рибалок, Полтавська обласна і Полтавська міська організації, а також Кременчуцький осередок Всеукраїнської екологічної ліги, Обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, Кафедра прикладної екології та природокористування

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Кафедра екології, збалансованого природокористування та захисту довкілля Полтавського державного аграрного університету та інші.

Неоціненну роль в охороні довкілля, пропаганді екологічних знань, вихованні молоді відіграє громадський екологічний рух, зростає його науковий та творчий потенціал. Серед особливостей екологічного руху області останніх років слід відзначити його конструктивність, діяльність у правовому полі, використання офіційної інформації державних установ та організацій. Екологічний рух поповнюється молодіжними екологічними організаціями. Активну участь на цьому напрямку суспільного життя беруть студентські організації вищих навчальних закладів області. Як і в попередні роки, активною була участь молодіжних організацій у проведенні Всесвітнього дня прибирання у 2023 році, проєкті «Чисті пляжі разом!», Всеукраїнській акції «Створюємо ліси разом!».

15.12. Екологічна освіта та інформування

Система екологічної освіти учнівської молоді, яка створена в області, є одним із пріоритетних і дієвих напрямів роботи закладів загальної середньої та позашкільної освіти, яка реалізується через позакласну, позашкільну роботу дитячих творчих об'єднань та осередків за інтересами, масові заходи природоохоронного та екологічного спрямування.

За інформацією, наданою Департаментом освіти і науки Полтавської обласної військової адміністрації, мережа закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку Полтавської області включає Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр (ПОЕНЦУМ), чотири його філії (у Новоселівській, Кобеляцькій, Шишацькій та Решетилівській громадах), 13 комплексних закладів позашкільної освіти, у яких функціонують гуртки еколого-натуралістичного напрямку. Мережа творчих учнівських об'єднань еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти в області складається зі 142 гуртків, в яких різними формами екологічної діяльності охоплені 1859 вихованців.

Робота гуртків еколого-натуралістичного напрямку в закладах загальної середньої освіти нараховує 182 гуртки, якими охоплено 2398 вихованців. У ПОЕНЦУМі діяло 102 гуртки, задіяно 1337 вихованців. Всього в закладах освіти області діє 324 еколого-натуралістичних учнівських об'єднань, в яких додаткову освіту з природничих дисциплін отримують 4257 вихованців. Крім профільних гуртків, у закладах освіти створено студії, клуби, відеоклуби, екотеатри, агітбригади, юннатівські та екологічні секції, наукові товариства.

У 2023 році працювала очно-заочна біологічної школа, основною метою діяльності якої є поглиблення знань з основ природничих дисциплін, професійне самовизначення та самореалізація вихованців, залучення їх до експериментально-дослідницької діяльності в природі на природоохоронних територіях. Слухачами очно-заочної біологічної школи стали 106 вихованців із семи територіальних громад області. Заняття відбувалися в очно-дистанційному форматі.

У червні 2023 року діяла щорічна обласна науково - дослідницька експедиція. Для вивчення природних та штучних екосистем в онлайн форматі долучилося 26 юних дослідників.

З 2021 року триває робота проєкту зі створення та організації у закладах загальної середньої освіти області громадського дитячого об'єднання – екологічної лідерської групи „Екологічний пост” з метою підвищення рівня еколого-просвітницької та природоохоронної діяльності в учнівських колективах закладів загальної середньої освіти. До проєкту долучились 7 закладів загальної середньої освіти області.

Продовжує роботу пізнавально-дослідницький хаб „Ecoschool”, створений у вересні 2022 року. Педагогічні працівники центру проводять різнопланові майстер-класи для усіх охочих. Відвідувачам пропонують майстер-класи „Хімія їжі”, реактив-шоу „Експеримент”, арома-терапію (виготовлення екоіграшки), арт-терапію „Малювання кавою”.

Упродовж 2023 року проведено 194 майстер-класи, до яких долучились 1716 дітей. Для 2640 учнів загальної середньої, позашкільної освіти та студентської молоді було проведено 121 екскурсію.

Здобувачі освіти Полтавщини – активні учасники міжнародних, всеукраїнських, обласних, місцевих конкурсів, заходів, акцій. Так, у Всеукраїнських конкурсах „Кролик”, „Енергія і середовище”, „В об'єктиві натураліста”, „Всеукраїнський турнір юних натуралістів”, „Зоологічна галерея”, „Парки-легені міст і сіл”, „Квітуча Україна”, „Юнний дослідник”, „Зелена естафета” здобуто 277 призових місць. В обласних конкурсах „Земля наш спільний дім”, „Юннатівський зеленбуд”, „Дослідницький марафон”, обласна трудова акція „Плекаємо сад”, конкурсах малюнків „Природа нам як рідний дім”, „Живопис Природи Полтавщини” – загалом, 153 призові місця. У міжнародних конкурсах здобуто 13 призових місць.

Вихованці ПОЕНЦУМу долучилися до загальнонаціональної трудової акції „Турбота тобі, рідна моя Україно!” і висадили на території закладу плодіві дерева персика, фундука, мигдаля, кущі порічки та декоративні кущі бузку. У травні 2023 року у ПОЕНЦУМ було проведено обласний семінар-практикум „Організація експериментально-дослідницької роботи зі здобувачами освіти”. У роботі семінару взяли участь 35 педагогічних працівників закладів загальної середньої та позашкільної освіти області. Педагогічні працівники ПОЕНЦУМ всебічно висвітлили питання модернізації дослідницької діяльності та застосування новітніх технологій в освітньому просторі. У вересні 2023 року на території ПОЕНЦУМу проведена екологічна акція „Разом за чисте довкілля. Сортуємо! Зберігаємо! Відновлюємо!”.

У вересні проходила акція Всесвітній день прибирання „World Cleanup Day” в рамках якої проведено: колективне прибирання територій та зелених зон закладів освіти – 11,465 га; сортування сміття та знайомство зі шляхами переробки вторинної сировини – 6275 кг; прибирання територій відпочинку – 3,6 га; цифрове прибирання – 2525 Тб; агітаційні заходи – 27; челенджі – 13; екологічні ігри – 45; брейн-ринги – 18; практичні уроки – 43; екологічні квести – 27; фотоколажі – 11.

Також екологічна освіта у закладах загальної середньої освіти здійснюється через викладання окремого предмета «Екологія» (або інтегрованого в шкільний курс біології), факультативних курсів. Традиційно у закладах освіти щорічно проводяться Тижні екології.

Важливим є те, що однією із десяти ключових компетентностей випускника Нової української школи є екологічна грамотність і здорове життя.

Впродовж 2023 року Департаментом екології та природних ресурсів облвійськадміністрації підготовлено та оприлюднено 266 інформаційних повідомлень на вебсайті Департаменту еколого-просвітницького спрямування, а також 289 повідомлень на сторінці Департаменту у соціальній мережі Facebook.

Інформаційна діяльність Департаменту ретельно планується, до неї залучаються керівники установи, начальники підрозділів та фахівці. Висвітлюється звітна інформація, проблемні екологічні та природоохоронні питання регіону, поточна інформація. З цією метою готується інформація, статті, інтерв'ю, коментарі фахівців для засобів інформації та офіційних сайтів Департаменту та Полтавської облвійськадміністрації. В залежності від характеру інформації, готуються фотоматеріали. Налагоджена конструктивна співпраця з журналістами обласних засобів масової інформації. Для контролю систематично вівся моніторинг обласних засобів масової інформації.

Фахівці Департаменту взяли участь у:

- засіданнях Координаційної ради з питань розвитку туризму та курортів при Полтавській обласній державній адміністрації,
- тренінзі «Франдрайзинг та грантрайтинг як інструменти повоєнного соціально-економічного розвитку територіальних громад»,
- проведено ряд нарад в громадах області з питання «Управління відходами в Полтавській області: сучасний стан та шляхи реалізації державної політики»,
- загальних зборах Полтавської обласної асоціації органів місцевого самоврядування,
- Меморіальному заході з нагоди ювілею Олени Байрак,
- щорічній координаційній зустрічі ГО «ЕкоЛтава» з громадами.

Підписано Меморандум про співпрацю з Полтавським національним педагогічним університетом імені В.Г. Короленка та план взаємодії з комунальним підприємством «Науковий центр еколого-соціальних досліджень» Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області.

Координується робота територіальних громад та громадських організацій екологічного спрямування на вирішення завдань охорони навколишнього природного середовища у регіоні – співпраця щодо всесвітніх екологічних дат; правил поведіння на зимових водоймах; необхідності проведення післяпроектного моніторингу суб'єктами господарювання, які отримали висновки з оцінки впливу на довкілля; охорони первоцвітів; негативних наслідків випалювання сухої рослинності, листя, стерні та сміття; запобіганню виникненню нещасних випадків на водоймах; Всесвітньої кампанії Година Землі 2023; правил поведіння на воді під час відпочинку тощо.

За звітний період до Департаменту надійшло 118 звернень громадян: по 98 надано вичерпні відповіді по суті порушених питань, 12 звернень вирішено позитивно, 5 – виявилось поза межами компетенції Департаменту екології та природних ресурсів, інформацію, доведену у 3 зверненнях взято до відома.

Усі звернення, що надходять до Департаменту підлягають обов'язковій реєстрації у відповідних журналах та оформленню реєстраційно-контрольної картки.

Робота із зверненнями громадян знаходиться на постійному контролі у керівництва: надаються вичерпні відповіді, ретельно перевіряються зазначені у листах факти, усуваються недоліки та порушення.

Департамент і надалі буде спрямовувати свою подальшу діяльність на забезпечення реалізації громадянами конституційного права на звернення та на запровадження нових форм і методів удосконалення роботи із зверненнями громадян.

15.13. Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища

У 2023 році на продовження укладених угод про міжнародне співробітництво викладачами кафедри прикладної екології та природокористування Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» здійснювалися наукові напрацювання в галузі охорони навколишнього середовища із фахівцями в галузі екології м. Фільдерштадт (Німеччина) на рівні муніципалітету.

В університеті за 2023 рік було проведено III-тю Міжнародну науково-практичну конференцію «Екологія. Довкілля. Енергозбереження» (7-8 грудня 2023 року, на базі кафедри прикладної екології та природокористування) і I-шу Міжнародну науково-практичну конференцію «Сучасні проблеми теплоелектроенергетики та захист довкілля» (21-22 вересня 2023 року на базі кафедри теплогазопостачання, вентиляції та теплоенергетики і кафедри прикладної екології та природокористування).

Викладачі Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», зокрема кафедри прикладної екології та природокористування, впродовж 2023 року взяли участь у більше, ніж 30 наукових та науково-практичних заходах міжнародного рівня.

Так, у 2023 році в Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» на базі кафедри прикладної екології та природокористування розпочато й активно розроблявся дворічний австрійсько-український проєкт: «Дослідження складу твердих побутових відходів та їх ресурсного потенціалу» (за договором від 23.08.2023 № М/41-2023).

Проєкт виконується на відповідність положенням Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року, одним із пріоритетів якої є створення ефективних систем управління побутовими відходами на регіональному та місцевих рівнях, що передбачає необхідність збору даних й визначення кількісного та якісного (компонентного) складу побутових відходів.

Відповідно дана науково-дослідна робота орієнтовна на проведення досліджень складу твердих побутових відходів (ТПВ) для населених пунктів

України й Полтавської області з метою удосконалення існуючого в Україні методологічного підходу щодо визначення складу ТПВ з використанням європейського і австрійського досвіду в даній сфері та створення на їх основі уніфікованої бази даних щодо компонентного складу побутових відходів й можливості експрес-оцінювання їх ресурсного потенціалу для цілей подальшого вибору методів й технологій їх відновлення. Головною метою даного етапу №1 досліджень, що проведені у 2023 році, є систематизація даних щодо складу ТПВ для населених пунктів України різного типу, проведення сортувальних аналізів побутових відходів в натурних умовах на території Полтавської області із застосуванням українського та австрійського методологічних підходів та розроблення перших (проміжних) рекомендацій щодо удосконалення процедури сортувальних аналізів для умов України.

Полтавська політехніка успішно співпрацює з грантоутворюючими організаціями, зокрема в напрямку реалізації проєктів Жан Моне. Так, колективом кафедри економіки, підприємництва та маркетингу Полтавської політехніки у 2023 році також продовжено реалізацію проєкту «Реформування екологічної, енергетичної, економічної та фінансової сфер України в умовах євроінтеграції» (2022-2025) (<https://e-plus-2022.nupp.edu.ua/>). У межах реалізації проєкту у вересні 2023 року команда Проєкту (керівник Чичуліна К.В., координатор Міняйленко І.В., Максютя Н.С., Скриль В.В.) отримала відзнаку, яка свідчить про знак якості в дослідженнях євроінтеграції та за активну реалізацію модулю (<https://nupp.edu.ua/news/kolektiv-naukovits-proektu-za-programoyu-zhana-mone-erasmus-otrimav-vidznaku-yeasea.html>).

Департаментом налагоджено співпрацю з Представництвом Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй в напрямі розбудови дієвої системи моніторингу за станом довкілля Полтавської області, наразі виконується спільний проєкт з розвитку інформаційно-геопросторового моніторингу атмосферного повітря Полтавської області (визначення та обґрунтування оцінки просторового розподілу концентрацій забруднюючих речовин в атмосферному повітрі від джерел забруднення; необхідної кількості автоматизованих стаціонарних станцій контролю стану повітря та їх розміщення; перелік забруднюючих речовин для кожної з цих станцій; складання ситуаційної карти зони з розташуванням стаціонарних спостережних постів).

Також в рамках Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй в Україні (ПРООН) із відновлення, розбудови миру та врядування за фінансової підтримки Європейського Союзу Полтавській обласній військовій адміністрації передано обладнання для моніторингу стану поверхневих водойм, а саме: фотометр Exact Micro20 (bluetooth smart).

ВИСНОВКИ

Стан навколишнього природного середовища в області залишається відносно стабільним і доволі прийнятним.

Разом з тим, потребують вирішення основні екологічні проблеми області.

Проблеми обласного рівня:

Із 156 км загального фронту берегів Кременчуцького водосховища в межах Полтавської області близько 47 кілометрів піддані водній абразії (в межах Кременчуцького району)

Впродовж багатьох років руйнування берегової лінії Кременчуцького водосховища внаслідок водної абразії є однією з ключових проблем.

За період експлуатації водосховища внаслідок вітрохвильового навантаження та різких змін рівнів води майже по всій довжині берегової лінії відбувся більш або менш значний розмив і утворення пологих підводних мілин або крутих обривистих берегових уступів. Найбільшого руйнування зазнають береги поблизу населених пунктів Васьківка, Пронозівка, Мозоліївка, Градизьк та Максимівка Кременчуцького району. Берегообвалення заховає різні землі, лісозахисні насадження, присадибні ділянки, створюється загроза руйнування житлових будинків та підсобних будівель в цих населених пунктах. Внаслідок переформування берегів вже втрачено більше 800 гектарів земельних угідь. За рік втрачається 3 – 4 м берегової лінії, а на окремих ділянках – до 7 м. В межах Полтавської області близько 47 кілометрів берегів Кременчуцького водосховища піддані водній абразії.

Одна з найбільш небезпечних ділянок знаходиться в районі села Мозоліївка Кременчуцького району.

У 2023 році Регіональним офісом водних ресурсів у Полтавській області в рамках виконання Регіональної програми «Довкілля-2027» реалізовувався захід, в результаті чого відкориговано кошторисну частину робочого проєкту та проведена експертиза проєкту «Берегоукріплювальні заходи на Кременчуцькому водосховищі в районі с. Мозоліївка Глобинського району І черга. Коригування», виконано роботи, здійснено технічний нагляд та проведена комплексна експертиза. Фінансування здійснювалося за рахунок державного бюджету (21 598,7 тис. грн), коштів Фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області в 2023 році (8560,0 тис. грн) та міського бюджету (200,0 тис. грн).

Для завершення укріплення берегової лінії Кременчуцького водосховища в с. Мозоліївка Кременчуцького району необхідно виділити 38,200 тис. грн з Фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області у 2024 році.

Проблеми міжобласного рівня:

Річка Оріль є лівою притокою Дніпра та протікає на території трьох областей України: Дніпропетровської, Полтавської та Харківської.

Протягом останніх років екологічний стан р. Оріль погіршується і причиною тому є одночасне накладання різних техногенних і природних чинників. Ситуація з гідрологічним режимом річки Оріль залишається складною. Питання перерозподілу стоку р. Оріль та її маловоддя виникло ще з часів будівництва

впродовж ділянки каналу Дніпро-Донбас, водовідвідного дренажного каналу К-7а, довжиною 3,5 км. У березні 2007 року рівні води в р. Оріль знизились на 60 см.

Для відновлення рівнів води в р. Оріль й повернення її течії в природне русло у 2008 році розроблено робочий проект «Відновлення гідрологічного режиму річки Оріль на межі Полтавської та Дніпропетровської областей» (кошторисна вартість проекту 6,5 млн грн у цінах 2008 року).

Реалізацію цього проекту розпочато у 2008 році. У 2008-2010 роках з різних бюджетів виділяють близько 2,1 млн грн. Протягом 2011-2022 років кошти з бюджетів усіх рівнів на реалізацію проекту не виділялись. Для повного закінчення будівельних робіт, передбачених проектом, необхідно виконати розчистку 3,25 км русла річки (вартість робіт у цінах 2008 року складала 4,4 млн грн).

Ще одним проблемним питанням щодо забезпечення дотримання вимог природоохоронного законодавства в басейні р. Оріль, яке потребує вирішення, залишається встановлення меж прибережних захисних смуг та водоохоронних зон на водних об'єктах розташованих в межах басейну р. Оріль.

Проблеми міст обласного значення:

сезонне погіршення якості поверхневих вод в районі водозабору м. Кременчук:

через інтенсивне обвалення берегів Кременчуцького водосховища створюються нові мілководдя, на яких у спекотну погоду відбуваються природно-техногенні процеси, що призводить до забруднення води у водоймі та інших небажаних явищ.

У районі водозабору м. Кременчук сезонні відхилення (рівень кисню знижується, вміст марганцю підвищується) спостерігаються у літні місяці при високих температурах повітря та швидкостях вітру до 2 м/хв. у глибинних пробах води (забірний оголовок розташований на дні Кременчуцького водосховища на глибині майже 14 м).

Єдиним джерелом питного водопостачання для населення м. Кременчук є Кременчуцьке водосховище. Літній період дуже складний для системи водопостачання міста, протягом якого якість питної води має граничні показники. Зазначене безпосередньо пов'язано з погіршенням якості води у Кременчуцькому водосховищі.

Проблему також необхідно вирішувати на загальнодержавному рівні: потрібна розробка комплексних загальнодержавних заходів для попередження фактів періодичного погіршення якості води Кременчуцького водосховища та ведення постійного моніторингу (за допомогою автоматизованих постів спостереження) якості поверхневих вод зі своєчасним прийняттям управлінських рішень.

захоронення твердих побутових відходів:

В області, згідно офіційних даних, за рік генерується близько 300 тис. т твердих побутових відходів. Відповідно, кількість твердих побутових відходів на 1 людину за рік – близько 250 кг. У дійсності ця цифра є суттєво більшою.

Згідно даних, наявних в Департаменті екології та природних ресурсів Полтавської облвійськадміністрації (далі – Департамент) та з урахуванням відомостей, наданих територіальними громадами, в області, станом на початок поточного року, налічувалось близько 523 сміттєзвалищ, загальною площею

орієнтовно 439,95 га. При цьому паспортизовано лише 85 (близько 16%), тобто 438 сміттєзвалищ є несанкціонованими.

Станом на початок року на паспортизованих (офіційних) сміттєзвалищах накопичилось близько 10 млн т побутових відходів. Кількість відходів (побутового сміття) на несанкціонованих сміттєзвалищах – невідома.

Несанкціоновані (стихійні) сміттєзвалища у більшості випадків з'являються поблизу населених пунктів, на узбіччях доріг, поблизу сільськогосподарських угідь, на берегах річок, озер та ставків, у лісах та лісосмугах, по схилах балок, у ярах тощо і становлять велику небезпеку для життя та здоров'я людей, стану довкілля та окремих його компонентів.

Проблеми, вирішення яких не вимагає залучення значних матеріальних (фінансових) ресурсів:

у Полтавській області розорано майже 62% території, більше, ніж в середньому по Україні (близько 55 %).

З метою зменшення виснаження орних земель та збереження родючого шару ґрунту, сільськогосподарським підприємствам необхідно ретельно дотримуватися сівозмін під час вирощування сільськогосподарських культур (особливо стосується соняшнику, кукурудзи, рапсу, тощо).

Виконавці розділів

Інформацію підготували спеціалісти Департаменту екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової адміністрації:

(м. Полтава, вул. Капітана Володимира Кісельова, 1, тел. (0532) 569508, e-mail: eko@adm-pl.gov.ua, ecodeppoltava@gmail.com)

<i>Розділи</i>	<i>Посада, прізвище, власне ім'я відповідальних за підготовку розділів</i>	<i>Телефон</i>
1-15	Начальник відділу організаційної роботи, моніторингу та зв'язків з громадськістю – Ірина Лебідь;	(0532) 569508
	Спеціаліст відділу організаційної роботи, моніторингу та зв'язків з громадськістю – Вікторія Липівська;	
5	Головний спеціаліст відділу біоресурсів та екомережі – Олександр Гостудим;	
	Головний спеціаліст відділу біоресурсів та екомережі – Ольга Бровко;	
15	Начальник відділу охорони атмосферного повітря, оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки – Ольга Петренко;	(0532) 502751
	Головний спеціаліст відділу бухгалтерського обліку, економіки природокористування, управління персоналом та правового забезпечення – Тетяна Нечеса	